

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs: 500 F per jaar

Postcheckrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie: Mr. René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen

De niet-contractuele aansprakelijkheid der Europese Gemeenschappen

Inleiding.

Het interne recht van elke staat die toetrad tot de Europese gemeenschappen neemt aan dat derden, al weze het volgens diverse modaliteiten en in verschillende graad, aanspraak mogen maken op schadevergoeding vanwege de openbare besturen die hun schade berokkenen.

Door het ontstaan van «Europese gemeenschappen», beschouwd als «supranationale» gezagdragers, wordt men er natuurlijk toe gebracht zich af te vragen of, onder welke voorwaarden en voor welke rechtbank, derden eveneens aanspraak kunnen maken op schadevergoeding.

Men kan er zich des te meer bezorgd om maken dat er in het internationaal publiek recht, geen regels gevonden worden die de verantwoordelijkheid der internationale organisaties bepalen. Zolang deze praktisch over de macht niet beschikten om rechten van derden te krenken, kon deze leemte in het algemeen gevuld worden door de nationale rechtssystemen in toepassing te brengen. Doch zodra een internationale of supranationale organisatie over machten beschikt, of coercitieve acten verricht, is het niet billijk dat derden die schade ondergaan geen vergoeding bekomen kunnen. In een juridische beschouwing, vreemd aan onze hemisfeer, kan men zich inbeelden dat het gezag onbegrensd zou zijn en dat de enkelingen er onderworpen zouden aan zijn zonder mogelijkheid van verhaal, omdat de belangen van de gemeenschap boven de private belangen gaan, en deze opsorpen. In onze juridische opvatting daarentegen is het onaanvaardbaar dat bijvoorbeeld de Organisatie der Verenigde Naties ongestraft schade zou kunnen berokkenen, en soms ernstige schade zoals het geval zich in Congo voordeed. (Cfr. Paul De Visscher, «L'O.N.U. et le respect du droit», J.T. 1961, 749.)

Van deze eisen hebben de staten die de verdragen ondertekenden welke het ontstaan gaven aan de Europese gemeenschappen zich duidelijk rekenschap gegeven. Aan de gemeenschappen schonken ze soms grote macht, maar als tegenwicht hebben ze ook verantwoordelijkheidsregels opgesteld.

A. Gemeenschap voor Kolen en Staal (E.G.K.S.)

§ 1. Probleemstelling.

1. Art. 40 van het verdrag van 18 april 1951 (officiële vertaling: Staatsblad 6-8-1962, bl. 5607) tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal, bepaalt dat:

a) «... het Hof bevoegd (is) op verzoek van de benadeelde partij een geldelijke vergoeding toe te kennen ten laste van de gemeenschap, in geval schade is ontstaan bij de uitvoering van dit verdrag door een *dienstfout van de gemeenschap*».

b) «Het Hof is eveneens bevoegd schadeloosstelling toe te kennen ten laste van een functionaris van de gemeenschap, in geval de schade het gevolg is van een persoonlijke fout van deze functionaris in de uitoefening zijner bediening.

» Indien de benadeelde partij deze schadeloosstelling niet van de functionaris heeft kunnen verkrijgen, kan het Hof een billijke schadevergoeding toekennen ten laste van de gemeenschap».

c) «Alle andere geschillen, ontstaan tussen de gemeenschap en derden, waarop de artikelen van dit verdrag en de daarop betrekking hebbende uitvoeringsvoorschriften niet van toepassing zijn, worden aan de nationale rechter voorgelegd.»

d) De bepalingen van art. 34 stellen echter in deze termen een speciaal regime in. «In geval van vernietiging wijst het Hof de zaak terug naar de Hoge Autoriteit. Deze is gehouden de maatregelen te nemen, die de tenuitvoerlegging van de beslissing tot vernietiging met zich medebrengt.

» Indien een onderneming of een groep van ondernemingen onmiddellijk en bijzonder nadeel heeft geleden door een beschikking of aanbeveling, waaraan naar het oordeel van het Hof een fout kleefte van zodanige aard dat zij een aansprakelijkheid voor de gemeenschap medebrengt, is de Hoge Autoriteit gehouden, daarbij gebruik makende van de bevoegdheden welke haar door dit verdrag zijn toegekend, de maatregelen te nemen, die op een billijke wijze het nadeel herstellen dat het onmiddellijk gevolg is van de vernietigde beschikking of aanbeveling, en zo nodig een rechtvaardige schadevergoeding toe te kennen.

»Indien de Hoge Autoriteit in gebreke blijft binnen een redelijke termijn de maatregelen te nemen, die de tenuitvoerlegging van een beslissing tot vernietiging medebrengt staat een beroep tot schadevergoeding op het Hof open.»

2. Alvorens te pogen de draagwijdte van deze teksten te bepalen, willen we in het kort herinneren aan de beginselen van het Belgische en Franse recht nopens de grondslag van de aansprakelijkheid van de openbare besturen. Zo zal men inzien hoe het systeem dat door het verdrag werd aangenomen verschilt van het Belgische systeem, en hoe dicht het daarentegen staat bij het Franse systeem, waardoor het trouwens werd geïnspireerd.

Deze studie is noodzakelijkerwijze van voorlopige aard. Sommige bepalingen van het verdrag zijn duister, de meeste begrippen die gebruikt worden zijn niet bepaald, en er is nog zeer weinig rechtspraak. Deze teksten te verklaren komt toe aan het Hof, dat wegens deze karakteristieken van het verdrag van een ruime appreciatie-vrijheid geniet. De enkele arresten die op basis van art. 40 werden uitgesproken, openen reeds interessante perspectieven.

3. Grondslag van de aansprakelijkheid van de administratie in het Franse recht.

In zijn aan het arrest Feram 23/59 van 17 december 1959 (Jurisprudentie van het Hof van Justitie, V, p. 563) voorafgaande besluiten, gaf de advocaat-generaal, de Heer Lagrange, dezelfde bepaling van de dienstfout als in het Franse recht en nodigde het Hof uit er zich aan te inspireren.

Volgens Odent — aangehaald door de Heer Lagrange — gelden als dienstfouten : enerzijds, de fouten die voortvloeien uit de slechte organisatie of uit de slechte functionering van een publieke dienst... anderzijds, de fouten die onmiddellijk toerekenbaar zijn aan agenten van de publieke dienst en door hen begaan bij het volbrengen van hun taak; het zijn de persoonlijke fouten, waarvoor, wanneer ze onafscheidbaar zijn van de dienst, deze aansprakelijk is. (Contentieux administratif, 1957-1958, p. 657.)

De administratie is niet noodzakelijk voor elke dienstfout aansprakelijk. De Franse Raad van State neemt soms een eenvoudige fout aan, en vereist soms een *zware fout* : een chirurg die verband vergeet in het lichaam van een geopereerde wanneer geen enkele bijzondere omstandigheid deze vergetelheid vermag te verontschuldigen. (C.E. fr. 12 juni 1953, Administration Générale de l'Assistance Publique à Paris, Dalloz, 1954, p. 130), of nog een fout die niet te verontschuldigen en *bijzonder ernstig* is : een verkoop die voortgezet werd door een fiscale administratie spijt een arrest van het Hof van Beroep dat de schorsing beval (C.E. fr. 28 juli 1952, Dame Loxg-Dutegrat, Rec. Lebon, p. 450 en 15 juni 1934, Messier, ib. p. 692).

Deze verscheidenheid in appreciatie is hoofdzakelijk gebaseerd op de moeilijkheden die « in concreto » gepaard gaan met de administratieve werkzaamheid waaraan de schade wordt toegeschreven en waaruit de mogelijkheid voortvloeit van verschoonbare vergissingen. (Rivero, « Droit adm. » 1962, pp. 244 sq. G. Vedel, Droit Adm. 1958, T. I, p. 213; Waline, Droit Adm. 6e éd. p. 590 sq.)

Hoe moeilijker de activiteit is, hoe minder gemakkelijk de Raad van State zal aannemen dat de fout « van aard is de aansprakelijkheid van het openbaar bestuur te weeg te brengen ». Daaruit volgt dat

een nietig verklaarde of vernietigbare acte, zelfs zo deze onwettelijk is, niet noodzakelijk een fout is die de verantwoordelijkheid met zich brengt : zo de omstandigheden van plaats of van tijd de beslissing abnormaal moeilijk maakten dan zal de schade maar moeten vergoed worden in geval van grove fout. (Vedel, op. cit. p. 214 en 215; zie de voorbeelden aangehaald door Odent, op. cit. p. 664).

Anderzijds kunnen zowel de werkzaamheden en de beslissingen van de administratie, als haar inertie of nalatigheid een dienstfout uitmaken.

Er werd gezegd dat de dienstfout anonym was. Ze is het in deze zin dat men beroep kan doen op de administratieve rechter, zelfs als het slachtoffer de dader van de dienstfout niet kent. Hierin onder anderen verschilt ze van het begrip uit het Duitse recht van « Amtspflichtverletzung » in de zin van § 839 B.G.B. (Duits Burgerlijk Wetboek) en van art. 34 g.g. (Constitutie van de federale Duitse republiek van 23 mei 1949). Dit heeft voor gevolg dat het Franse administratief recht schadevergoeding toelaat in gevallen waarin dit uitgesloten is door de beginselen van het Duitse recht. (Cfr. Walter Much, « Die Amtshaftung im Recht der europäischen Gemeinschaft für Kohle und Stahl » 1952, pp. 38 en 43.)

De dienstfout is niet noodzakelijk anonym in deze zin dat indien het slachtoffer de dader van de dienstfout kent, deze daardoor haar aard niet verliest en dat het slachtoffer erom niet minder gerechtigd is zich uitsluitend tot de administratie te wenden, en dit vóór een administratieve rechtbank.

Ten slotte staat de dienstfout tegenover de persoonlijke fout van de agent. Deze is, volgens Vedel (op. cit. pp. 201 en 202) ofwel een gedraging die *geen enkele band vertoont met de dienst* : het ongeval veroorzaakt door een militair met verlof, ofwel de fout die « niet elk verband met de dienst mist ». In dit laatste geval onderscheidt ze zich van de dienstfout door a) de *bedoeling*. Het doel door de agent nagestreefd was kwaadwillig of zuiver persoonlijk : een politieagent begaat handtastelijkheden om zijn wraak te koelen, of b) door de *bijzondere zwaarte* van de fout die boven het gemiddelde van de fouten gaat waaraan men zich kan verwachten : een politieagent brengt vuistslagen toe in niet te verontschuldigen omstandigheden, zelfs indien hij niet uit persoonlijke wraakgevoelens handelt.

Het slachtoffer van een persoonlijke fout zal van de agent schadevergoeding kunnen bekomen vóór de rechtbanken der gerechtelijke orde. Het zal zich daarenboven tot de administratie kunnen wenden vóór de administratieve rechtbank indien de persoonlijke fout samen met de dienstfout de schade heeft veroorzaakt, of telkens de persoonlijke fout « niet elk verband met de dienst mist ». In dat geval, zal men dualiteit van jurisdictie hebben.

De administratieve rechtspraak neemt ten slotte in bepaalde gevallen de *aansprakelijkheid zonder fout* aan, door bepaalde auteurs op de risicoleer gefundeerd, en door anderen op het beginsel van de gelijkheid vóór de publieke lasten (Vedel, op. cit. p. 217 sq.).

4. Grondslag van de aansprakelijkheid der administratie in het Belgisch recht.

Het is bekend dat de rechtspraak een onderscheid maakt naargelang de agent « een orgaan » is, of een « aangestelde » van de administratie. In het eerste geval is de administratie rechtstreeks verantwoordelijk op basis van art. 1382 van het Burgerlijk Wetboek, in het tweede slechts als lastgever op basis van

art. 1384. Het gevolg hiervan is dat het orgaan het openbaar bestuur slechts aansprakelijk stelt indien het feit dat de schade veroorzaakte bestaat «in het foutieve niet volbrengen van een acte die de agent krachtens zijn eigen functies kon en moest stellen» (Cass. 31 maart 1943, Pas. I, 117; Brussel, 8ste k., 12 maart 1953, J.T., 498; Cass. 2de K., 13 jan. 1946, J.T., 41). Hieruit vloeit voort dat de administratie in talrijke gevallen niet aansprakelijk gesteld kan worden, vermits het hiertoe volstaat dat de agent de grenzen van zijn functies overschrijdt. (Brussel, 5de K. 22 oktober 1948 en nota Orianne, J.T. 1949, 278.) De aangestelde daarentegen zal de administratie aansprakelijk maken zodra de fout die hij begaat «enige connexiteit met de dienst vertoont» of, «rechtstreeks of occasioneel in verband staat met de dienst». (Cass. 2 april 1945, Pas. I, 275; Brussel 13de K., 29 januari 1957, J.T. 350.)

Het criterium om orgaan en aangestelde te onderscheiden is onzeker. Indien men over het algemeen aanneemt dat de eerste diegene is die zich in een statutair verband bevindt, en de tweede diegene die bij contract werd aangeworven, meende het Hof van Beroep te Brussel nochtans dat een agent orgaan is van een openbaar bestuur, wanneer hij wettelijk bij machte is «over een deel — hoe miniem dit ook weze — van de publieke macht te beschikken of deze macht ten overstaan van derden te verbinden». (Brussel, 29 jan. 1957, J.T., 350.)

Door dit arrest te verbreken voor dubbelzinnigheid van motivering heeft het Hof van Cassatie ten minste op impliciete wijze beschouwd dat de staatsagent die bij delegatie de macht ontving de lopende briefwisseling met derden te ondertekenen, een orgaan is of een aangestelde van de staat naargelang deze briefwisseling al dan niet van aard is de staat te *verbinden*. (Cass. 2de K., 30 jan. 1961, Pas. I, 370.)

In zijn geheel wordt dit systeem dan ook door de doctrine aan felle kritiek onderworpen. (A. Buttgenbach, «Manuel de droit administratif» 1959, nr. 352, 352 bis en ter; P. Wigny, «Droit administratif» 1953, nr. 383 tot 386; id. 4e ed. 1962, nr. 390; C. Cambier, «La responsabilité de la puissance publique» 1947, pp. 156 sq.; C. Cambier, «Aansprakelijkheid van de openbare besturen», Administratief Lexicon, nr. 14 tot 18 bis; A. Mast, «Overzicht van het Belgisch adm. recht», 1962, nr. 354.)

De dienstfout genomen in de zin haar door het Franse recht gegeven, bestaat niet als dusdanig in de rechtspraak der burgerlijke rechtbanken. Een impliciete bevestiging hiervan kan men vinden in een recent arrest, beslissende dat indien een fout bestaat uit een overtreding of een quasi-delict persoonlijk door een minister begaan in de uitoefening of ter gelegenheid van de uitoefening van zijn ministeriële functies, de rechtbanken niet bevoegd zijn een eis tot schadevergoeding te onderzoeken die gefundeerd is op zulkdanige fout, waarvan het bestaan slechts zou komen vast te staan door een besluit van het Hof van Cassatie. Er wordt ook, maar op impliciete wijze, besloten dat dit voorrecht van jurisdictie eveneens bestaat wanneer de rechtsvordering ingesteld wordt tegen de staat. (Brussel, 5de K., 12 jan. 1957, J.T., 185.)

Wanneer ten slotte een maatregel genomen of bevolen wordt door de staat, de provincie of de gemeente, en een uitzonderlijke schade veroorzaakt, hetzij de uitvoering ervan normaal, hetzij gebrekkig of ingesteld weze, spreekt de Raad van State zich uit over de vraag tot schadevergoeding, in billijkheid, bij wijze van advies en rekening houdend met alle omstandigheden van publiek en privaat belang. (Art. 7 wet 23 dec. 1946.)

Onder uitzonderlijke schade moet verstaan worden, een schade die *zeker* is, *rechtstreeks*, *materieel* (wat de morele schade uitsluit), *speciaal*, in deze zin dat zij één enkele of meer personen treft, en niet «hele categoriën van burgers» (R.v.S., 22 jan. 1957, Fauconnier A.A.C.E., p. 62), *abnormaal*, hierin dat zij door haar aard of door haar belangrijkheid de gewone hinder en opoffering overtreft, door het leven in gemeenschap gevegd, (Buttgenbach, op. cit. 1959, nr. 506 quinto; J. Sarot, Rep. des arrêts et avis de la sect. d'adm. du Conseil d'Etat 1955, p. 32) en die ten slotte een verarming betekent en niet enkel een verlies van verhoopte winst (R.v.S. Fauconnier cit. supra).

In dit geval is de Raad van State trouwens slechts bevoegd in «de gevallen waarvoor geen andere bevoegde jurisdicties bestaan». Er wordt geen veroordeling uitgesproken, en het advies is niet bindend voor de openbare besturen. De grondslag voor het schadeherstel bestaat niet in een fout, maar in het verbreken der gelijkheid voor de publieke lasten (Buttgenbach, op. cit. 1959, nr. 506).

Hier kan dus gesproken worden van «aansprakelijkheid zonder schuld».

§ 2. Aansprakelijkheid van de E.G.K.S. uit hoofde van een dienstfout.

Begrip van de dienstfout.

5. Het behoorde aan het Hof het noodzakelijk vage begrip van de dienstfout te preciseren, waarvan het verdrag slechts één voorbeeld geeft: de schending door de Hoge Autoriteit van het beroepsgeheim, waarbij schade aan een onderneming wordt toegebracht (art. 47, al. 4).

Men is het er anderzijds over eens te erkennen dat het niet volstaat dat een beslissing door het Hof vernietigd werd opdat er een dienstfout zou wezen (P. Reuter, «La communauté européenne du charbon et de l'acier», Parijs 1953, nr. 93; A. van Houtte, «De bevoegdheid van het Hof van Justitie», R.W. 1957-58, 2004). Het arrest Kergal, 1/55 van 19-7-55, beslist dat het niet hernieuwen van het dienstcontract van een agent, dat in *onregelmatige* omstandigheden gebeurde, een fout van de administratie in de uitoefening van haar functies kan uitmaken in de zin van art. 40.

In zijn conclusies die het arrest Algera en andere 7-56 en 3-57 tot 7-57 van 12 juli 1957 voorafgingen, meende de heer Lagrange, de advocaat-generaal, dat er noch een zware, noch een ernstige, noch een onverschoonbare fout aanwezig was, en dat de juridische fout die aan de basis lag van de aangevochten beslissing zeer wel verschoonbaar was. Hij geeft nochtans toe dat de *algemene houding* van de gemeenschappelijke vergadering van de E.G.K.S. een dienstfout uitmaakte (Jur. III, p. 136).

Het Hof drukt zich uit als volgt:

«In het onderhavig geding behoeft niet te worden beslist, of voor een dienstfout in de zin van art. 40 van het verdrag opzet is vereist of althans schuldige nalatigheid, dan wel of iedere onwettige gedraging ener instelling — zelfs de onbewuste — onder dit begrip valt.»

Maar het Hof weerhoudt verscheidene dienstfouten, namelijk het onwettelijk intrekken van de toetreedbaarheid van de agent tot het statuut en de «aarzelingen» van de verweerster.

De vier volgende arresten benaderen het probleem van dichterbij.

6. Arrest FERAM 23/59 van 17 december 1959 (Jur. V, p. 540).

De Hoge Autoriteit had een «financieel mechanisme» opgericht om het ingevoerde schroot te perequateren.

De levering van vervalste getuigschriften door een functionaris van een Nederlands ministerie had tot gevolg dat ondernemingen, die er geen recht op hadden, van de perequatie genoten en dat de andere hogere bijdragen te betalen hadden dan deze die ze hadden moeten betalen indien er geen bedrog was geweest. Een van die ondernemingen, de Vennootschap F.E.R.A.M., vroeg vergoeding voor de door haar geleden schade.

Het arrest dat die eis verwierp bevat kostbare aanwijzingen :

«dat verweerster, door de afgifte van de noodzakelijke verklaringen over te laten aan de bevoegde nationale instantie, een methode heeft gevolgd, die kon worden geacht, de meest geschikte waarborg te bieden tegen elk misbruik.» (Jur. V, 558.)

De afwezigheid van controlemaatregelen maakt ook geen dienstfout uit, want :

«dat het immers een buitensporige eis zou zijn geweest, verklaringen van een ministerie te controleren, welke het karakter hebben van officiële documenten, althans zolang geen enkele aanwijzing, dat bedrog werd gepleegd, aan de echtheid ervan kon doen twijfelen.» (ibid.)

Zo onderzoekt het Hof dus of de organisatie van de publieke dienst «slecht werkt of onvoldoende is». Een Belgische of Franse rechtbank zou, althans in beginsel, niet op een andere wijze tewerk gaan.

«De geschapen dienst moet beantwoorden aan de publieke noden die zijn ontstaan hebben bepaald. Het is niet toelaatbaar de administratie vrij te laten in de appreciatie van wat de omstandigheden vergen met het oog op de meest doelmatige volbrenging van haar taak. Op zijn minst moet haar discretionaire macht op ondubbelzinnige manier begrensd zijn door de waarborgen die de enkelingen terecht mogen verwachten van de ingestelde dienst (C. Cambier, «La responsabilité de la puissance publique», Brussel, 1947, p. 435; in die zin : Cass., 1e K., 14 juni 1956, J. T., 636; zie nochtans Brussel, 10de K., 1 maart 1955, J.T. 1956, 637).

In het Franse recht kan de dienstfout «bestaan uit een gebrek in de organisatie, zowel als uit de gebrekkige werking ervan. (Vedel, op. cit., p. 212.)

De eiseres baseerde zich eveneens op een considerans van een beslissing 14-55, waarin de Hoge Autoriteit verklaard had dat «ze aansprakelijk was voor de regelmatige werking van het financieel mechanisme, en dat ze bijgevolg op ieder ogenblik bekwaam moest zijn op doelmatige wijze tussenbeide te komen.»

Dit middel wordt door het Hof verworpen, met de beschouwing dat «de oprichting van de financiële instelling, evenals het (hierboven) aangehaald... beginsel van de aansprakelijkheid... geheel behoren tot de politieke en administratieve sfeer, en dat daaruit derhalve niet mag worden geconcludeerd tot het bestaan van een verplichting ten opzichte van de aan de verevening onderworpen ondernemingen of van een garantie, waaruit een objectieve aansprakelijkheid uit overeenkomst of uit de wet voor de Hoge Autoriteit zou voortvloeien, zelfs indien haar geen enkel verwijt treft.» (Jur. V, 556.)

7. Arrest Meroni en anderen 14/60 van 13 juni 1961, Jur. VII, 331.

Eiseressen beweerden dat de Hoge Autoriteit een

dienstfout had begaan door hen niet «te gepasten tijde» «het daarenboven voorlopige bedrag, mede te delen van hun perequatiedbijdrage op schroot»; dit verplichtte hen te verkopen zonder rekening te houden met het percentage dat hen vervolgens ten laste zou worden gelegd, en zonder het bijgevolg te kunnen doen dragen door de kopers.

Het Hof meent dat «eiseressen het bestaan van een dienstfout niet voldoende in rechte hebben bewezen». De motivering kan op nuttige wijze vergeleken worden met de oordeelkundige beschouwingen van de Heer Lagrange. Gedurende de geschreven procedure had de Hoge Autoriteit staande gehouden dat de Franse rechtspraak gewoonlijk een zware fout vereiste. Terecht betwist de Heer Lagrange dit. Hij voegt eraan toe dat in het geval van perequatie van schroot er geen reden toe is om een zware of bijzonder ernstige fout te eisen, gezien «de belangrijkheid der belangen ter zake». Het schijnt hem nochtans toe dat de uiterste complexiteit van het mechanisme en de onvermijdelijke termijnen door zijn correcte werking geleverd van aard zijn het bewijs te vereisen van «een — zonder onverschoonbaar te zijn — toch genoegzaam gekarakteriseerde fout».

Het Hof meent echter dat de termijnen om het toegepaste percentage mede te delen, niet «ongerechtvaardigd» zijn, en «niet toelaten tot een nalatig beheer te besluiten», hoewel die termijn 411 dagen bedroeg voor het percentage dat in de maand december 1958 toepasbaar was.

Het Hof onderzocht vervolgens een andere klacht van de eiseressen of namelijk de verschillende latere rechtzettingen van het percentage toe te schrijven waren aan «een gebrekkige organisatie van de diensten of van de administratieve werken», en besluit dat in elk geval het bewijs niet geleverd was van «onverschoonbare missingen».

In dit geval, we onderstrepen het, schijnt het Hof van Justitie dus gemeend te hebben, in tegenstelling tot de advocaat-generaal, dat de Hoge Autoriteit slechts voor een *onverschoonbare* fout aansprakelijk had kunnen zijn.

8. Arrest Venn. Vloeberghs 9 en 12/60, 14 juli 1961, Jur. VII, 412.

De eiseres voerde anthracietkolen in uit het buitenland om die, na behandeling in haar fabrieken in België, in Frankrijk te verkopen. Toen ze op een bepaald ogenblik de toelating niet meer verkreeg van de Franse regering om in dat land *die* kolen te verkopen, trachtte ze van de Hoge Autoriteit te verkrijgen dat deze de regel van het vrije verkeer der goederen zou doen eerbiedigen. Deze pogingen bleven vruchteloos, en zij stelde een eis tot schadevergoeding in tegen de Gemeenschap.

Het Hof willigt de eis niet in, zonder te onderzoeken of de onthouding van de Hoge Autoriteit als een dienstfout moet beschouwd worden. Het Hof beperkt er zich toe vast te stellen dat deze onthouding de belangen van eisers niet geschaad heeft «in omstandigheden die aan deze een recht op schadevergoeding zouden geven».

In zijn besluiten had de advocaat-generaal, de Heer Roemer, aandachtig dit probleem onderzocht. Volgens hem vloeit uit het verdrag voort dat het beginsel van het vrije verkeer der goederen zich uitstrekt tot alle uit derde landen in een lidstaat regelmatig ingevoerde goederen. De Hoge Autoriteit, die vroeger dit standpunt deelde, had echter voor de eerste maal tijdens de mondelinge rechtspleging, de volgende thesis voorgedragen : art. 73 van het verdrag staat enkel aan

de regering van het gebied waarvoor de ingevoerde goederen bestemd zijn, het octrooi van invoerlicenties toe met derde landen. Daaruit volgt dat «het beginsel van het vrije verkeer der goederen niet toepasselijk is op kolen die in een lidstaat werden ingevoerd met het oog ze vervolgens terug uit te voeren naar een ander.»

De Heer Roemer verwierpt wat hij een subjectief criterium noemt (de bedoeling van de invoerder wat het land van bestemming betreft) en is van mening dat slechts objectieve criteria, zoals deze voorzien bij art. 10 van het verdrag der Europese Economische Gemeenschap, in beschouwing mogen genomen worden. Daar besluit hij uit dat de invoerreglementering in Frankrijk van kracht onverenigbaar was met het beginsel van het vrije verkeer der goederen, dat de Hoge Autoriteit in overeenstemming met art. 68 van het verdrag de bevoegdheden had moeten aanwenden haar door dit artikel verschaft, om een correcte uitvoering van het verdrag te verzekeren, en vernietigt ze dit naliet «haar gedrag niet in overeenstemming was met het verdrag». «Het onwettelijk karakter» van dit verdrag volstaat echter niet opdat er een fout zou wezen in de zin van art. 40. Hiervoor meent de Heer Roemer dat «het bijzonder karakter van de controlebevoegdheid van de Hoge Autoriteit» «ernstige omstandigheden» vereist, en hij denkt dat «gemeten naar de bestaande juridische toestand welke hij zelf erkent, is haar houding, met inachtneming van alle omstandigheden en van de haar toegekende discretionaire bevoegdheid, te kenschetsen als culpoze niet-uitoefening van hoogst belangrijke supranationale bevoegdheden» (Jur. 502).

Met andere woorden is de heer Roemer de mening toegedaan dat er in dit geval een dienstfout in de zin van art. 40 aanwezig was, omdat naar zijn oordeel een zware fout blijkt begaan.

9. Arrest Vennootschappen Fives-Lille-Cail en anderen 19/60 van 15 december 1961, Jur. VII, 597.

In 1954 had de Hoge Autoriteit op basis van art. 53 van het verdrag «een financieel mechanisme» opgericht dat verplichtend was voor alle ondernemingen die schroot verbruiken. Dit mechanisme bestond enerzijds in de gemeenschappelijke aankoop van schroot met herkomst uit derde landen, en anderzijds in de perequatie van de prijzen van dat schroot en van het eigen schroot.

De gemeenschappelijke dienst der schrootverbruikers (O.C.C.F.) onderhandelde over de aankoopcontracten van scheepsschroot op basis van een prijs wagon vertrek van het station het dichtst bij de recuperatiewerven gelegen, en duidde, in Frankrijk, de ondernemingen aan die het schroot ontvingen. Zekere fabrieken nu, die schroot verbruiken, waren dichter bij de importhavens gelegen, dan bij de maritieme afbraakwerven, en verkozen dus normaal het uit derde landen ingevoerde schroot boven het scheepsschroot. Dit laatste wensten ze bijgevolg slechts te kopen, indien het verschil tussen de vervoerkosten vanaf het station het dichtstbijgelegen bij de recuperatiewerf (scheepsschroot) en de vervoerkosten vanaf de dichtstbijgelegen importhaven (schroot met herkomst uit derde landen) hun terugbetaald zou worden op pariteitsbasis.

Zo kwam het dat de O.C.C.F. van 1954 tot 1958 o.a. aan de vier vennootschappen die nu eiseressen waren, belangrijke vergoedingen had toebedeeld die dit verschil in vervoerkosten uitmaakten.

Op 28 juli 1958 nam de Hoge Autoriteit zelf het beheer in handen van dit perequatiemechanisme.

In oktober 1958 nu hadden de vier eiseressen de levering aangenomen van bepaalde hoeveelheden scheepsschroot in uitvoering van door het O.C.C.F. gesloten aankoopcontracten, en de uitbetaling van gelijkwaardige vergoedingen was hun beloofd. In 1960 zond de Hoge Autoriteit aan twee der eiseressen perequatieafrekeningen die de overeengekomen pariteit der vervoerkosten over het hoofd zagen, terwijl ze de restitutie van het verschil der vervoerkosten eiste waarvan ze twee andere eiseressen in 1959 hadden doen genieten.

De vier belanghebbende vennootschappen stelden verschillende eisen in en namelijk een eis tot schadeloosstelling.

Het arrest beslist dat er een dienstfout aanwezig is, omdat :

a) «verscheidene malen beloften tot terugbetaling van de vrachtvergoeding zijn gedaan en nagekomen» terwijl «deze beloften slechts het gevolg kunnen zijn geweest van een *onvoldoende* controle van de Hoge Autoriteit op de vereveningsinstelling, zodat, gelijk trouwens uit haar eigen stellingen valt af te leiden, het *haar is ontgaan* dat bepaalde methoden werden toegepast welke met haar beleid inzake de vrachtpariteit in strijd waren» (p. 624).

b) «de Hoge Autoriteit doordat zij niet heeft belet dat de in het verleden vervolgde praktijken werden voortgezet en in het bijzonder dat in oktober 1958 aan de vier verzoeksters beloften werden gedaan betreffende de toekenning van de vrachtvergoeding — welke ook de redenen van dit nalaten mogen zijn — de *verplichting tot het uitoefenen van toezicht*, die een *zorgvuldig* bestuur haar oplegt, ernstig heeft *verwaarloosd*, hetgeen een fout oplevert waarvoor zij aansprakelijk is». (p. 125)

Het gaat niet op te beweren dat de verzoeksters «zich ervan bewust hadden moeten zijn dat de te haren gunste genomen maatregelen onwettig waren, alsook de organen van wie die maatregelen afkomstig waren», daar verzoeksters konden denken dat de gedane beloften rechsgeeldig waren en met de bedoelingen van de Hoge Autoriteit overeenstemden (ibid.).

9bis. Arrest Worms 18/60 van 12 juli 1962 (tot nu toe onuitgegeven).

De eiser was koper en verkoper van schroot voor rekening van een Duitse onderneming. Na op 29 november 1957 het feit aangebracht te hebben op het Nederlandse Ministerie van Economische Zaken dat bepaalde schroottransacties gedekt waren door valse getuigenschappen, door een ambtenaar van dat Ministerie afgeleverd, zag eiser van de volgende dag af zijn dienstcontract verbroken.

Hij bood toen zijn diensten aan bij de O.C.C.F. (Gemeenschappelijke Dienst der Schrootverbruikers), die ze weigerde.

Op 1 juli 1961 stelde hij bij het Hof van Justitie een eis tot schadevergoeding in op basis van art. 40 en beweerde dat de Hoge Autoriteit een dienstfout begaan had. Hij verweet haar een driedubbele onthouding. Ze zou verwaarloosd hebben haar macht bij het O.C.C.F. te gebruiken met het oog eiser werk te verschaffen, met het oog de boycottage door de Nederlandse handelaars in schroot tegen hem gericht te breken, en met het oog tenslotte vastberaden de «zaak van het bedrog in schroot te liquideren en de schulden te vervolgen».

Deze feiten zouden volgens de eiser onwettige acten van de O.C.C.F. uitmaken, die de verantwoordelijkheid van de Hoge Autoriteit met zich brengen omdat «het hier gaat om de werking van het perequatie-

mecanisme en omdat de organismen van Brussel als organen van de Hoge Autoriteit moeten beschouwd worden».

Bovendien zou de Hoge Autoriteit zelf «haar verbintenissen niet nagekomen zijn, en zou «haar roeping tot publiek gezagsorgaan gemist hebben».

Men merkt, van meet af aan, de broosheid van deze thesis. De Hoge Autoriteit heeft de macht niet werk te doen bekomen bij het O.C.C.F.

Wat de tweede grief betreft, meent het Hof dat — we citeren in het Frans omdat we enkel over de Franse tekst beschikken :

«le requérant n'a pas démontré que le boycottage dont il allègue avoir été victime, a eu pour effet d'empêcher, restreindre ou fausser le jeu normal de la concurrence sur le Marché Commun, au sens de l'art 65 du traité C.E.C.A.»,

et «que la Haute Autorité n'avait pas les pouvoirs nécessaires pour sanctionner le boycottage allégué...»
De derde grief wordt door het Hof terzijde gelegd, want :

«le requérant n'a rapporté aucune preuve de l'existence d'un lien de causalité entre le préjudice prétendument subi par lui et le manque d'énergie de la Haute Autorité dans la répression des fraudes de ferraille».

Ten slotte komt het in dit arrest hierop neer dat geen dienstfout aanwezig blijkt *in de uitvoering van het verdrag* in de zin van art. 40 om de eenvoudige reden dat het verdrag niet toepasselijk was en aan de Hoge Autoriteit de macht niet gaf te handelen. Het verwijt niet gehandeld te hebben bleek dus zonder grond.

In dit geval heeft het Hof dus ook slechts gelegenheid gehad nadruk te leggen op de begrenzing van de dienstfout als gevolg van haar noodzakelijke band met de uitvoering van het verdrag.

10. In vier arresten spreekt het Hof zich dus niet uit over de zwaarte die noodzakelijk is opdat een fout van de Gemeenschap een dienstfout zou zijn in de zin van art. 40. In de twee andere arresten weerhoudt ze de aansprakelijkheid in beginsel wegens een «onverschoonbare fout» in het ene geval, wegens een «zware fout» in het andere.

Verder gaan dan deze eenvoudige vaststellingen en hieruit besluiten welke de toekomstige rechtspraak zal zijn van het Hof zou stoutmoedig zijn.

Maar deze vaststellingen bevestigen van nu af dat de «dienstfout» een betrekkelijk begrip is dat naargelang het geval fouten van verschillende zwaarte dekken kan. Ze duiden er eveneens op dat het Hof essentieel naar het voorbeeld van de Franse administratieve rechtbanken (Rivero, Op. cit. nr. 286) «in concreto» zal beslissen, en zich telkens zal afvragen wat men gerechtigd was van de dienst te verwachten, rekening houdend met de mindere of grotere moeilijkheden die hij met zich brengt. Deze onderzoekingen gelijken trouwens op deze waartoe de rechtbanken overgaan bijvoorbeeld in België of in Nederland (W.C. van Oordt «Overheidsaansprakelijkheid in België en Nederland, 1950, p. 68 en 75).

Het bewijs van de dienstfout.

11. In het Franse recht is het in beginsel de partij die schade ondervindt die de dienstfout moet bewijzen. Maar de administratieve rechtbanken vatten het tamelijk liberaal op, enerzijds om reden van de inquisitoriale procedure, anderzijds omdat de recht-

spraak schuldvermoedens heeft geschapen (Odent, Op. cit. p. 680 et 681).

In het Duitse recht is het niet noodzakelijk de schuldige agent aan te duiden indien de schade noodzakelijk het verzuim van een agent veronderstelt, op voorwaarde dat dit verzuim begaan werd «in de uitoefening van een hem toevertrouwde publieke functie»: art. 34 G.G. (Much, Op. cit. p. 39 en 40).

Het verdrag zegt niets over het bewijs. Maar uit art. 38 § 1 en uit het reglement op de procedure van 3 maart 1959 (Publikatiebull. 21.3.59) volgt dat het bewijs van een feit valt op wie het ten berde brengt. (Van Reepinghen en Orianne : La procédure devant le cour de justice des communautés européennes, nr. 40), terwijl de partijen de plicht hebben mede te werken aan de openbaring van de waarheid (ibid).

Het arrest Feram legt de nadruk op de algehele appreciatievrijheid die het Hof zich voorbehoudt. De verzoekster beweerde dat de Hoge Autoriteit haar aansprakelijkheid in 't algemeen, en zelfs een bepaalde dienstfout had erkend.

Op dit middel antwoordt het Hof dat de verklaringen van de Hoge Autoriteit :

«niet ten gevolge kunnen hebben, dat het gedrag van verweerster, hetgeen in werkelijkheid geen dienstfout is, als zodanig wordt gekwalificeerd» (Jur. V.559).

Er schijnt uit te blijken dat het Hof meent dat de Gemeenschap niet aansprakelijk wordt noch door een algemene erkenning van verantwoordelijkheid van de publieke dienst, noch zelfs door een eventuele erkenning van een dienstfout indien deze objectief gesproken niet bestaat.

Dit eerste beginsel is zeker. Een algemene erkenning van verantwoordelijkheid voegt niets toe aan deze die uit het verdrag voortvloeit en kan geen aansprakelijkheidsoorzaak uitmaken die het verdrag niet voorziet. Het tweede schijnt aan te duiden dat het Hof zich het souverain recht voorbehoudt te beslissen dat er geen dienstfout aanwezig is, zelfs wanneer bij hypothese de Gemeenschap het bestaan van deze erkent.

Toerekenbaarheid.

12. Op welke voorwaarden maakt een individu de Gemeenschap aansprakelijk? Met andere woorden, wat moet worden verstaan onder fout van de Gemeenschap?

De eerste rechtspraak van het Hof is extensief. De Gemeenschap is aansprakelijk welk ook het orgaan weze dat haar aansprakelijk maakt (Reuter, Op. cit. nr. 93), de gemeenschappelijke vergadering inbegrepen (Algera en anderen, 12 juli 1957, Jur. III) en zelfs hulporganismen als de O.C.C.F. (Gemeenschappelijke dienst der schrootverbruikers, door het Hof gequalificeerd als «organismen van Brussel» (Méroni, 17 decembre 1959). De heer Roemer oefent kritiek uit op deze beslissing (Conclusies Vennootschappen Fives, Lille, Cail en anderen, Jur. VII, p. 629). Hij is van mening dat deze rechtspraak, zo ze bevestigd zou worden, de Hoge Autoriteit zou verplichten ofwel grote uitgaven te doen om de hulporganismen, waarvoor ze aldus verantwoordelijk wordt gesteld, te controleren, ofwel zelf de taken te behartigen, die ze hun toevertrouwde, hetgeen hij tegenstrijdig acht met art. 5 en 57 van het verdrag.

Het arrest Worms 18-60 van 12 juli 1962 trekt trouwens de grenzen van deze toerekenbaarheid.

«dans l'exercice de son activité proprement commerciale, l'Office commun des consommateurs de ferraille, société belge de droit privé, est régie par le droit interne».

« Ce n'est que dans les cas où les agissements de l'O.C.C.F. concernent le fonctionnement du mécanisme de péréquation, et ont de ce chef, un caractère de service public qu'ils peuvent être considérés comme engageant directement la responsabilité de la Haute Autorité... (in die zin : conclusies van dhr. Lagrange).

De Franse administratieve rechtspraak neemt gemakkelijk de toerekenbaarheid aan (Vedel op. cit. p. 213) en meent dat de enige mogelijke aansprakelijke de collectiviteit is voor wier rekening de activiteit waardoor de schade ontstond functioneerde». (Odent, op. cit. p. 714), zelfs indien degene die schade toebrengt geen agent van deze collectiviteit is. (Odent, op. cit. p. 714; dergelijk Buttgenbach, 1954, op. cit., nr 184 en 185 betreffende de aansprakelijkheid der administratieve gezagsorganen bij gelegenheid van de uitoefening van hun voogdijbevoegdheden).

De schade.

13. Art. 40, al. 1 beperkt er zich toe te handelen over de schade die veroorzaakt wordt in de uitvoering van dit verdrag. Eens te meer komt het aan het Hof toe het begrip te verhelderen van de schade die aansprakelijkheid met zich brengt. Het arrest Feram van 17.12.59 (Jur. V, 543) zegt dat :

« twijfel bestaat omtrent de vraag, of deze verhoging der vereveningsstarieven een werkelijke, waarneembare en vaste schade met zich brengt voor... verzoekster, omdat de Hoge Autoriteit een actie heeft ingesteld tot terugvordering der ten onrechte uitbetaalde premies en overigens de mogelijkheid van een dergelijke actie tegen degenen die aansprakelijk zijn steeds openstaat ».

Het voegt eraan toe :

« dat het evenwel niet nodig is deze vraag te beantwoorden, aangezien, zoals hieronder zal blijken, zelfs indien de schade zou zijn bewezen, verweerster nog niet tot schadevergoeding zou verplicht zijn ».

De formulering van het arrest Méroni (Jur. VII, p. 332) is duidelijker : « art. 40 veronderstelt het bestaan van een actuele en zekere schade », terwijl deze van het arrest Vloeberghs andere perspectieven opent : indien de Hoge Autoriteit de regel niet nakomt van het vrije verkeer, « de belanghebbenden zich terecht in hun gewettigde vooruitzichten of in hun rechten geschonden kunnen achten en vergoeding voor de aldus ontstane schade kunnen vorderen ». (Jur. VII, p. 452).

Voorlopig leiden we hieruit af :

a) dat de schade zeker moet zijn, wat in beginsel geen aanleiding geven kan tot betwisting (id. in Belgisch en Frans recht : Odent, op. cit. p. 636 ; Dalcq, *Traité de la Resp. Civ. T. II*, 1962, nr. 2817 tot 2867 ; in Duits recht : Much op. cit. p. 49).

b) dat de schade zou kunnen bestaan uit de schending van gewettigde vooruitzichten en niet noodzakelijk van rechten (oplossing van het Belgische recht spitst zekere onnauwkeurigheden van de rechtspraak die de tegenovergestelde indruk konden verwekken (Lagrange : *Les Actions en Justice dans le Régime des communautés européennes - Sociaal economische wetgeving* 1962, p. 97 nota 2) ; Dalcq op. cit. T.II, nr 2904 ; J. Ronse : « Schade en schadeloosstelling », 1957, nr 13 ; Cass. 6 februari 1961 ; Pas. I, 608 ; id. in het Franse recht : Dalcq, *ibid.* nr 2905 en 2906).

14. Moet de schade noodzakelijkerwijze rechtstreeks zijn ? De auteurs bevestigen dit (Lagrange, conclusies arrest Méroni, 13.7.61, Jur. VII, p. 359 ; conclusies Roemer arrest Vloeberghs, Jur. VII, p. 457 ; Reu-

ter, op. cit. nr 93). Hierdoor moet verstaan worden dat er een rechtstreeks verband van oorzaak tot gevolg moet bestaan tussen de werking van de dienst en de schade (Odent, op. cit. p. 632).

Het Hof heeft zich uitdrukkelijk in de zelfde zin uitgesproken in het arrest Worms van 12 juli 1962, dat vaststelt :

« que le requérant n'a pas rapporté la preuve qu'il aurait subi un préjudice direct du fait d'une prétendue carence de la Haute Autorité à cet égard ».

« qu'il n'a rapporté aucune preuve de l'existence d'un *lien de causalité* entre le préjudice prétendument subi par lui et le manque d'énergie de la Haute Autorité dans la répression des fraudes de ferraille ». (Conforme conclusies van de heer Lagrange, advocaat-generaal.)

De beoordeling over het bestaan van dit verband laat in de nationale rechtssystemen verschillen in appreciatie blijken (zie b.v. Odent, op. cit. p. 633 ; nota J. Dabin, bij Belg. Cass. 2 sept. 1960, Rev. Crit. Jur. Belge 1961, p. 168). We vermelden in elk geval als aanwijzing de mening van de heer Roemer volgens wie : « Het feit dat de met het verdrag strijdige houding van een *Lidstaat* het begin vormt van de causale reeks sluit niet uit, dat het daarop volgende stilzitten van de Hoge Autoriteit als rechtstreekse schadeoorzaak moet worden beschouwd ». (Conclusies arrest Vloeberghs, Jur. VII, p. 503.)

15. Moet ten slotte de schade *bijzonder* zijn ?

In dit opzicht kan men zich afvragen of het arrest Meroni geen tegenstrijdigheid inhoudt. Het zegt enerzijds dat het niet noodzakelijk uitgemaakt moet worden of art. 40 een bijzondere schade veronderstelt, namelijk omdat het meent dat er geen schade is. (Jur. VII, p. 356.)

Anderzijds was het Hof van mening in een voorafgaande considerans dat er geen schade aanwezig was omdat de nadelen waarover verzoeksters klaagden : « normale nadelen » waren, « die het onvermijdelijke uitvloeisel van het vereveningsstelsel zijn » waardoor « *alle* ondernemingen van de gemeenschap... worden getroffen » « en omdat de verevening de gezamenlijke schrootverbruikers daarvoor in de plaats belangrijke voordelen biedt » (*ibid.*, p. 348.)

De bijzondere schade — ten minste in het Franse administratieve recht — is echter deze die zich beperkt tot enkelen en het minimum aan hinder niet overtreft dat iedereen normalerwijze verdragen moet als tegenhanger van de voordelen die inherent zijn aan het bestaan en de werking van openbare besturen (Odent, op. cit. p. 643).

Door zich in werkelijkheid te steunen op de afwezigheid van een *bijzondere* schade om te verklaren dat er geen schade is, heeft het Hof zich nu niet uitgesproken, voor de noodzakelijke aanwezigheid van bijzondere schade, ofschoon het zegt dit niet aan te nemen ?

In tegenstelling tot artikel 34 dat betrekking heeft op een bijzonder geval van aansprakelijkheid — we komen er op terug —, vereist art. 40 niet uitdrukkelijk dat de in aanmerking te nemen schade bijzonder weze.

In het Belgische recht moet de schade niet aan deze voorwaarde beantwoorden. Het is slechts in het bijzonder geval van art. 7 van de wet van 23 december 1946, dat een *uitzonderlijke* schade wordt vereist, en dit omdat de eventuele schadevergoeding gegrond is op het beginsel van de gelijkheid voor de publieke lasten en niet ondergeschikt is aan het bewijs van een

fout. Het Franse recht vereist eveneens slechts het karakter van specialiteit van de schade in het geval van aansprakelijkheid zonder fout (Vedel, op. cit., p. 230.)

Voegt men dan aan art. 40 geen voorwaarde toe die er niet in te vinden is en die tegenstrijdig is met zijn logische fundering, indien men aanneemt dat het zich noodzakelijk inspireert aan het Franse administratieve recht? (In deze zin de heer Lagrange, Concluses arrest Meroni, Jur. VII, p. 359, die eveneens andere tegenwerpingen weerlegt; in tegengestelde zin de heer Roemer, conclusies arrest Vloeberghs, Jur. VIII, p. 457.)

16. Geeft de onstoffelijke schade aanleiding tot schadevergoeding?

Het is het geval in Frankrijk, veel zeldzamer in Duitsland (Much, op. cit., p. 45). Het Hof antwoordde bevestigend in het arrest Algera (Jur. III, p. 137).

Samengevat:

De schade die in beschouwing genomen wordt, moet volgens art. 40 zeker zijn; ze mag louter moreel zijn. Ze zou kunnen bestaan uit de *schending van gewettigde verwachtingen*, en niet noodzakelijk uit de schending van een recht. Het kan aangenomen worden, dat ze *rechtstreeks* moet zijn. Het Hof heeft in elk geval niet uitdrukkelijk vereist dat ze *bijzonder* moet zijn.

Wie bezit de hoedanigheid om de vordering tot schadevergoeding uit te oefenen?

17. Wie kan, zich steunend op art. 40, al. 1, vóór het Hof, deze vordering instellen?

Het antwoord laat geen twijfel mogelijk: art. 40 al. 1 is in algemene bewoordingen opgesteld. Het Hof is bevoegd om op aanvraag van de partij die schade ondervond...

Hierdoor moet verstaan worden iedere fysische of morele persoon die beweert schade geleden te hebben. Het was de mening van de auteurs (La Communauté européenne du charbon et de l'acier par un groupe d'études de l'institut des relations internationales (I.R.I.), p. 227).

In ondubbelzinnige termen werd dit door het Hof bevestigd, op conforme besluiten van de heer Roemer. Indien art. 33 en 35 van het verdrag een beroep tot vernietiging en een beroep wegens onthouding (recours en carence) voorbehouden aan de statenleden, aan de raad, aan de ondernemingen en de associaties van ondernemingen beoogd door art. 48, bevat art. 40 de beperkingen niet van artt. 33 en 35 «ter aanzien van de kring dergenen die bevoegd zijn tot het instellen van beroep» (Vloeberghs, Jur. VII, p. 448). Des te meer is dit zo daar luidens art. 40, al. 3: «iedere natuurlijke of rechtspersoon zich tot de bevoegde nationale rechter kan wenden ter verkrijging van vergoeding van schade toegebracht door de instellingen van de gemeenschap in gevallen waarop het verdrag niet van toepassing is» (ibid, p. 449).

en dat dus: «er geen enkele redelijke grond is, rechtsbescherming te weigeren aan de natuurlijke of rechtspersonen die niet aan de rechtsmacht van de gemeenschap zijn onderworpen, indien schade is veroorzaakt door een dienstfout die bij de uitvoering van het verdrag is begaan» (ibid.).

Schadeherstel.

18. In de Duitse wet is het recht op vergoeding voor

schade door een openbaar bestuur toegebracht algemeen, behalve de uitzonderingen voorzien door § 839 B.G.B. Het werd grotendeels geregeld bij de wet (§§ 249 sq., 825 sq. B.G.B.) en de beginselen zijn dezelfde als die van het burgerlijk recht (Much, op. cit., p. 44).

Zo in Frankrijk de grondvesten van de verantwoordelijkheid dezelfde zijn, heeft de rechtspraak van de Raad van State zich los gemaakt van het burgerlijk recht, maar de vergoeding moet zo nauwkeurig mogelijk de geleden schade compenseren (Rivero, op. cit., p. 252).

Hetzelfde geldt in België buiten het bijzonder geval van art. 7 van de wet van 23 december 1946, dat uitdrukkelijk voorziet dat rekening zal gehouden worden met de omstandigheden van openbaar of privaat belang om in billijkheid een advies te geven over een vraag tot schadeherstel.

Geeft iedere schade aanleiding tot vergoeding?

Dit is het geval in Duitsland, hoe gering ook de schade weze (Much, op. cit., p. 49). Een waarneembare schade schijnt niet vereist in Frankrijk (contra: Much, op. cit., p. 50; cfr. Rivero, op. cit., nr. 281), noch in België.

Het Hof echter schijnt een waarneembare schade te vereisen (arrest Feram, 17-12-59, Jur. V, p. 556). Het is moeilijk uit de contexte af te leiden of daardoor een belangrijke schade moet verstaan worden dan wel een schade die kan berekend worden. In alle geval is de belangrijkheid van de schade onafhankelijk van haar «specialiteit» (contra: Much, op. cit., p. 50).

Een schade kan belangrijk zijn: zij zal niet speciaal zijn, indien zij al de ondernemingen betreft.

Gebeurt het schadeherstel in natura of bestaat het uit schadevergoeding?

19. In Frans, Duits en Belgisch recht is het schadeherstel in beginsel geldelijk. Zou een schadeherstel in natura niet tegenstrijdig zijn met het beginsel van de scheiding der machten, bijzonder wanneer het zoals in Duitsland en België bevolen wordt door de rechterlijke macht? (Cfr. Much, op. cit., p. 50; Rivero, op. cit., p. 252; Vedel, op. cit. p. 234; zie echter Burgerl. Rechtb. Hoei, 14 dec. 1959, J.T. 1960, p. 192).

Het schijnt wel dat dezelfde oplossing gevonden moet worden in het verdrag van de E.G.K.S. Ze kan gebaseerd worden niet alleen op de scheiding der bevoegdheden van de Hoge Autoriteit en van het Hof maar ook, op een argument a contrario. Art. 34 voorziet in de eerste plaats en uitdrukkelijk het herstel in natura van een schade die veroorzaakt werd door een vernietigde beslissing van de Hoge Autoriteit. Men neemt nu juist aan dat art. 40 de algemene regel over de aansprakelijkheid geeft waarvan art. 34 afwijkt.

20. In geval van samenloop van dienstfout met een fout van het slachtoffer kan de schadevergoeding naargelang beperkt worden: dit is de oplossing van het Franse recht (Vedel, op. cit., p. 237), van het Duitse recht (§ 254 B.G.B.) en van het Belgische recht (B.v. Cass. 5 dec. 1960, Pas. 1961, I, 371).

Dit is eveneens de mening van de heer Roemer (concluses arrest Vloeberghs, Jur. VII, p. 503). Het gezond verstand geeft deze oplossing in.

Op welk ogenblik moet de schade geschat worden?

21. Art. 40 blijft eveneens op dit punt stom. In

Duitsland, in Frankrijk en in België gebeurt dit op de dag van het vonnis. Much wijst er terecht op dat in werkelijkheid de rechtbanken zowel in Duitsland als in Frankrijk — en de opmerking geldt eveneens voor de Belgische rechtbanken — van een vrije en soevereine appreciatie genieten. Ze appreciëren «in concreto» liever dan volgens strakke beginselen (Much, Op. cit., p. 51.)

Verjaring.

Naar luid van art. 40 van het protocol over het statuut van het Hof van Justitie geannexeerd aan het verdrag van 18 april 1951 verjaren de vorderingen voorzien in art. 40 (twee eerste leden) van het verdrag na 5 jaar. Het vertrekpunt der verjaring is het «zich voordoen van het feit» dat aanleiding geeft tot die vorderingen.

Die verjaring wordt vanzelfsprekend onderbroken door het verzoekschrift gericht tot het Hof, en eveneens door de voorafgaande vraag gericht tot de bevoegde instelling van het Hof. Deze oplossing mag gelukkig genoemd worden, te weten de wettelijke erkenning van het schorsende karakter van hetgeen men in Frankrijk noemt: «le recours gracieux». Wanneer aldus de Gemeenschap en de partij die beweert schade geleden te hebben in onderhandelingen zijn, zal deze laatste niet gedwongen zijn een vordering in te stellen enkel en alleen om de verjaring te schorsen.

§ 3. De verantwoordelijkheid van de E.G.K.S. uit hoofde van een persoonlijke fout van een agent. (Art. 40, 2de lid.)

23. Het systeem is verschillend namelijk van de Franse en Duitse systemen. Het is dubbel. Indien een agent «in de uitoefening van zijn functies» een persoonlijke fout begaat, is het Hof bevoegd hem tot schadevergoeding te veroordelen. Indien echter de partij die de schade leed deze vergoedingen niet kon verhalen op de agent, dan mag het Hof een billijke vergoeding ten laste van de Gemeenschap stellen.

Begrip van de persoonlijke fout.

24. Bij ons weten bestaat er geen rechtspraak van het Hof van Justitie over het begrip van de persoonlijke fout. In elk geval is dit niet identiek aan het begrip van het Franse recht vermits dit zich eveneens uitstrekt tot de fout die *geen verband* met de dienst vertoont, terwijl de fout door art. 40, 2de lid beoogd, in de uitoefening van de functies begaan moet zijn.

Komt dit begrip overeen met het Franse begrip van de dienstfout waarvan men de dader kent, en dat aan de persoon die schade leed toelaat tegelijkertijd te vorderen tegen de agent en tegen de administratie? Zo ja, ware de «dienstfout» van het eerste lid uitsluitend de anonieme fout, deze waarvan men de dader niet individualiseert en die alleen, een rechtstreekse vordering zou toelaten tegen de Gemeenschap, terwijl de persoonlijke fout de dienstfout van de Gemeenschap zou zijn waarvan men de dader zou kennen en die aan de persoon die schade ondervond slechts een rechtstreekse vordering zou geven tegen deze, en een subsidiaire vordering tegen de Gemeenschap (tweede lid).

Deze opvatting valt niet te verdedigen. Inderdaad, een dienstfout, wanneer men de dader kent blijft niettemin een dienstfout in de zin van het eerste lid, en dus zou de partij die schade leed tegelijkertijd een

vordering hebben tegen de Gemeenschap en tegen de agent. Het tweede lid echter onderwerpt de vordering tegen de Gemeenschap, in geval van persoonlijke fout, aan de voorwaarde dat de agent de partij die schade leed niet vergoedt.

Het eerste en tweede lid van dit artikel zouden dus tegenstrijdig zijn. Des te meer is dit zo, daar in geval van persoonlijke fout het Hof de Gemeenschap *mag* veroordelen, doch hiertoe niet verplicht is. Hoe kan men aannemen dat een dienstfout waarvan de dader gekend is, niet noodzakelijk de aansprakelijkheid van de gemeenschap meebrengt, terwijl deze waarvan de dader ongekend is dit automatisch doet?

De dienstfout van het eerste lid, ten slotte, is deze die schade berokkent in de uitvoering van het verdrag, terwijl de persoonlijke fout deze is van de agent in de uitvoering van zijn functies. De eerste schijnt dus beperkt tot de uitoefening der machten die aan de Gemeenschap toegekend werden door het verdrag en zijn toepassingsregels, terwijl de tweede elke fout van de agent zou beogen, die enig verband houdt met de uitoefening van zijn functies.

Aldus zou de persoonlijke fout beoogd door art. 40, tweede lid, het Franse begrip van de persoonlijke fout benaderen in zover dit de fout beoogt die begaan werd «in de dienst, bij gelegenheid van de dienst», of om de formule van de Raad van State te gebruiken: «qui ne soit pas dépourvue de tout lien avec le service» (Vedel, op. cit., p. 205). Art. 40, tweede lid, zou b.v. toegepast kunnen worden op het geval van een verkeersongeval veroorzaakt door een agent die op dienstreis is. (Cfr. Lagrange, «La Cour de Justice de la Communauté européenne du charbon et de l'acier», Revue dr. public, 1954, p. 429; Ricardi Monaco, «Lezione di organizzazione internazionale; il Diritto degli enti economici internazionali», 1961, p. 288).

Het Duitse begrip van de uitoefening der functies is trouwens niet fundamenteel verschillend van het Franse begrip. Een intiem verband («innere Zusammenhang») tussen het schadeveroorzakend feit en de dienst is noodzakelijk en voldoende. (Much, op. cit., p. 80 en 81.)

In elk geval blijft het onderscheid tussen dienstfout en persoonlijke fout subtiel en het is niet zeker dat de rechtspraak van het Hof van Justitie noodzakelijk dezelfde zal zijn als deze van de Franse Raad van State (cfr. «La Communauté européenne du charbon et de l'acier, Institut des relations internationales, 1953, p. 227).

De agenten.

Hieronder moeten verstaan worden de leden van de Hoge Autoriteit en de functionarissen van de Gemeenschap in de zin van artt. 11 tot 13 van het protocol op de voorrechten en immuniteiten van de Gemeenschap van 18 april 1951. De rechters van het Hof van Justitie en de advocaten-generaal genieten evenwel van de immuniteit van jurisdictie. Deze houdt slechts op tezelfdertijd met hun functies en overleeft zelfs deze wat de acten betreft die door hen in officiële hoedanigheid verricht werden, daarin begrepen hun woorden of geschriften (art. 3 en 13, Protocol op het statuut van het Hof van Justitie).

Verplichtingen van de Gemeenschap.

26. «Indien de benadeelde partij deze schadeloosstelling niet van de functionaris heeft kunnen verkrijgen, kan het Hof een billijke schadevergoeding toe-

kennen ten laste van de Gemeenschap » (art. 4, 2e lid, in fine.).

Opdat de partij die schade ondervond een veroordeling van de Gemeenschap zou bekomen, moeten dus twee voorwaarden aanwezig zijn. De eerste is dat het slachtoffer geen vergoeding bekomen kan van de agent. Hoe kan dit feit bewezen worden? Gaat het om een absolute onmogelijkheid (volledig onvermogen) of een relatieve (grote moeilijkheden in de uitvoering)? Zal men in de eerste hypothese een vroegere veroordeling en een proces-verbaal van niet-bevinding ervan moeten voorleggen? Zal het volstaan het onvermogen met alle middelen te bewijzen, zoals de heer Daig het meent: « Actes officiels du Congrès international d'études de la CECA, 1957, IV, p. 66, (aangehaald door Dumon et Rigaux « La Cour de Justice des Communautés européennes et les juridiction des états membres », Annales de droit et de sciences politiques 1959, p. 10) »?

Kan de partij die schade ondervond terzelfdertijd een vordering instellen tegen de agent en tegen de Gemeenschap? Zal ze in dit geval in de loop van het geding het bewijs moeten leveren van de onmogelijkheid vergoeding te bekomen of zal het Hof tegen de Gemeenschap een voorwaardelijke veroordeling moeten uitspreken? Dit blijven open vragen, maar het blijkt redelijk te denken dat ze opgelost dienen te worden

in de zin die het gunstigste is voor de partij die schade leed, om deze niet tot talrijke onkosten te verplichten, die ze misschien nooit zal terug innen, gezien de tweede voorwaarde.

Deze bestaat in de mogelijkheid die het Hof heeft om ten laste van de Gemeenschap een billijke vergoeding te leggen. De tekst is klaar. Het Hof « kan » het doen. Het zegt niet dat het Hof « bevoegd is » dit te doen (verg. de termen die in hetzelfde artikel gebruikt worden in verband met de aansprakelijkheid der agenten), of dat de Gemeenschap « vergoeding verschuldigd is », maar wel dat het Hof « kan » veroordelen. Bovendien moet de vergoeding billijk zijn, doch volgt hieruit dat ze de geijkte vergoeding moet uitmaken? De termen zelf schijnen dit uit te sluiten en integendeel aan het Hof een ruim appreciatievermogen toe te kennen.

Deze schikking wordt dan ook terecht bekritiseerd (Dumon et Rigaux, art. cit. p. 10). De Duitse afvaardiging had trouwens de volledige vergoeding door de Gemeenschap voorgesteld. (Much, op. cit. p. 79).

(Wordt vervolgd)

Léon GOFFIN,

Advokaat bij het Hof van Beroep te Brussel,
Lector aan de Universiteit te Leuven.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 7 juni 1962.

Voorzitter : M. Van Beirs.

Raadsheer-verslaggever : M. Moriamé.

Prokureur-generaal : M. Hayoit de Termicourt.

Advokaten : Mrs. Van Rijn en Simont.

Verzekeringen. — Nietigheid van het verzekeringskontraakt wegens verzwijging of valse verklaring gedekt door de vrijwillige uitvoering van het kontraakt door de verzekeraar.

Verdediging van een verzekerde voor de strafrechter door de advocaat van de verzekeraar. Door de raadpleging van het strafdossier blijkt dat de verzekerde vroeger wegens dronkenschap aan het stuur veroordeeld werd. Niettegenstaande deze wetenschap wordt het verzekeringskontraakt door de verzekeraar vrijwillig verder uitgevoerd. De later aangevoerde nietigheid wegens verzwijging of valse verklaring wordt verworpen, omdat deze nietigheid vrijwillig gedekt werd.

N.V. Compania Hispano-Americana de Seguros
y Reaseguros t/ Mergan.

Gelet op het bestreden arrest op 3 maart 1960 door het Hof van beroep te Brussel gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 9 van de wet van 11 juni 1874 op de verzekeringen, de titel X van het eerste boek van het wetboek van koophandel uitmakend, 1319, 1320, 1322 van het burgerlijk wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden arrest het beroepen vonnis bevestigd heeft, hetwelk de eis van aanlegster niet gegrond verklaard had, ertoe strekkende de nietigverklaring te bekomen van het verzekeringscontract met

verweerder gesloten en de veroordeling van deze laatste om hem een som van 148.472 frank terug te betalen en, de tegeneis van verweerder inwilligende, aanlegster veroordeeld had om aan deze de som van 428.000 frank te betalen, om de redenen, ondermeer, dat door ter zake dienende en oordeelkundige overwegingen, welke het Hof tot de zijne maakt, de eerste rechter op de voor hem uiteengezette en in beroep identiek overgenomen argumenten geantwoord heeft dat het voorstel van verzekering door verweerder onderschreven werkelijk een onjuiste verklaring bevat, maar zodanig opgesteld dat zij de aandacht van aanlegster moest wekken en deze normaal ertoe moest brengen inlichtingen in te winnen omtrent de verbreking van een verzekeringscontract tevoren door verweerder bij een andere verzekeringsmaatschappij aangegaan en dat de eerste rechter terecht beslist heeft dat deze onjuiste verklaring niet van zulke aard was dat zij de beoordeling van het te waarborgen risico ernstig kan wijzigen, dan wanneer : 1° het de verzekerde is die aan de verzekeraar een juiste kennis moet geven van het risico dat hij wil laten dekken, zonder dat de verzekeraar tot nazicht ervan moet overgaan (schending van het artikel 9 van de wet van 11 juni 1874),

2° het bestreden arrest de vraag onzeker laat of de rechters in beroep geoordeeld hebben dat de eerste rechter, terecht, beslist had dat de onjuiste aangifte door verweerder onderschreven niet van zulke aard was dat zij ernstig de beoordeling van het te waarborgen risico kon wijzigen om de enkele reden dat zij aanlegster ertoe moest brengen inlichtingen te nemen omtrent de verbreking van een contract tevoren bij een andere verzekeringsmaatschappij aangegaan, of om andere redenen; dat, dienvolgens, het bestreden arrest niet wettelijk met redenen omkleed is en, in elk geval, het Hof in de onmogelijkheid stelt de wettelijkheid na te gaan van de overgelegde beslissing (schending van de artikelen 9 van de wet van 11 juni 1874 op de verzekeringen, de titel X van het eerste boek van het

wetboek van koophandel uitmakend, 1319, 1320 en 1322 van het burgerlijk wetboek, en 97 van de Grondwet),

3° noch de redenen van het bestreden arrest, noch die van de eerste rechter door de rechters in beroep overgenomen het dispositief van het bestreden arrest rechtvaardigen, noch gepast de door aanlegster in beroep regelmatig genomen conclusies beantwoorden, conclusies waarin er staande gehouden was, ondermeer dat de aan verweerder verweten verklaring tot doel had het bestaan van een veroordeling wegens dronkenschap aan het stuur te verbergen, welke voor de verzekeraar een hoofdzakelijk belang vertoonde, dat de eerste rechter vruchteloos bevestigt, dat het klaarblijkend en algemeen bekend is dat een verzekeraar, die weet dat een risico dat men hem voorstelt zopas door een andere verzekeraar geweigerd werd, deze weigering niet anders kan interpreteren dan door het risico als abnormaal hoog te beschouwen, dat de redenen van bovengemelde weigering talrijk en verscheiden kunnen zijn en ondermeer bestaan in het nalaten van betaling van de premies, dat een advocaat, die ertoe gebracht is een strafrechtelijke bundel ter correctionele griffie te raadplegen, slechts door een louter gedogen tot het strafregister toegang heeft, dat hij er geen photographisch afschrift van kan bekomen, dat hij een ernstige beroepsfout zou plegen door aan de verzekeraar de inhoud van het strafregister bekend te maken, dan wanneer hij tot opdracht heeft de belangen te verdedigen van de verzekerde, die dit strafregister betreft, dat, dienvolgens, aanlegster slechts kennis gehad heeft van de veroordeling van verweerder door de raadpleging van het dossier geopend ingevolge het nieuw ongeval, op 11 juli 1953, door gezegde verweerder, in staat van dronkenschap, veroorzaakt, dat zij, in feite, slechts na 3 september 1953, afschrift van dit dossier bekomen heeft, dat, dienvolgens, haar vroegere tussenkomsten helemaal uitgelegd worden en dat zij geenszins het contract vrijwillig uitgevoerd heeft wanneer zij de feiten kende welke zij in onderhavige betwisting inroept (schending van de artikelen 1319, 1320 en 1322 van het burgerlijk wetboek en 97 van de Grondwet) :

Overwegende dat in haar conclusies in beroep, betreffende de vrijwillige uitvoering van de verzekeringspolis, door verweerder aan de vordering tot nietigverklaring van het contract tegengeworpen, aanlegster de in het laatste gedeelte van het derde onderdeel overgenomen overwegingen liet gelden;

Overwegende dat het bestreden arrest verklaart dat « door ter zake dienende en oordeelkundige overwegingen, welke het hof tot de zijne maakt, de eerste rechter de voor hem ontwikkelde en identiek in hoger beroep overgenomen argumenten beantwoord heeft »;

Overwegende dat het beroepen vonnis erop wijst « dat niet betwist wordt » dat aanlegster « overeenkomstig haar verplichting « in rechte op te treden »... Mergan bij brief van 13 april 1953 ter kennis bracht... dat zij haar eigen raadsman, Mr. Van Pé, gelastte haar voor de correctionele rechtbank, op 22 april 1953, in de zaak Houwaert, Delattre en gemeente Etterbeek bij te staan, hetgeen de raadpleging impliceert van het strafrechtelijk dossier bevattende een uittreksel van het strafregister waarin de veroordeling van 1947 noodzakelijk voorkwam; het initiatief nam, op 13 mei 1953, tegen het vonnis van veroordeling, op 6 mei 1953 gewezen, beroep in te stellen, zonder aan Mergan verslag te doen; deze laatste voor het hof van beroep door haar eigen raadsman, Mr. Van Pé, deed bijstaan...; op 1 september 1953 de schadeloosstelling bij voorraad van 100.000 frank welke het arrest van 10 juli 1953 aan Hauwaert toegekend had betaalde,... zoals

zij op 23 april, 9 juni, 24 juli en 3 september 1953 andere schadevergoedingen betaalde; de verrichtingen van geneeskundig deskundig onderzoek volgde en door haar raadsman, Mr. Van Pé, liet concluderen om de aanspraken te betwisten welke Hauwaert in het vervolg van de zaak liet gelden »; dat volgens gezegd vonnis « nog uit de in de zaak overgelegde bescheiden volgt : dat Mergan op 11 juli 1953 een nieuw ongeval veroorzaakte; dat het dossier betreffende dit ongeval op bijzondere wijze onderstreepte dat Mergan in 1947 uit hoofde van dronkenschap aan het stuur veroordeeld werd, dat de « Companie Hispano-Americana » van dit dossier kennis nam daar zij weigerde Mergan te verdedigen en zijn burgerlijke aansprakelijkheid te dekken; dat Mergan reeds op 19 augustus 1953 veroordeeld werd »;

Dat het vervolgens uiteenzet dat aanlegster « niet kan gevolgd worden in een argumentatie, uitsluitend in termen van pleidooi ontwikkeld, welke erin bestaat te beweren dat de advocaat door een verzekeraar aangeduid om een verzekerde te verdedigen aan deze verzekeraar al de bestanddelen van het strafrechtelijk dossier betreffende deze zaak, waaronder het strafregister van de verzekerde, niet zou kunnen meedelen »;

Dat het besluit dat aanlegster, vanaf de maand april 1953 en opnieuw in juli 1953, wist dat Mergan in 1947 uit hoofde van dronkenschap aan het stuur veroordeeld geweest was; dat deze verzekeraar dus moeilijk kan staande houden dat hij het verzekeringscontract zou uitgevoerd hebben, door de verdediging van de verzekerde voor de rechtbank als door de schadeloosstelling van de slachtoffers, vooraleer de verordeling gekend te hebben waaruit zij een argument afleidt om de verbreking van het contract te vorderen »;

Overwegende dat door deze overwegingen van de eerste rechter tot de zijne te maken en door te verklaren dat zij oordeelkundig de in hoger beroep overgenomen beweringen van aanlegster beantwoordt welke deze in haar conclusies liet gelden omtrent de vrijwillige uitvoering door haar van het verzekeringscontract, en vaststelt dat, in strijd met haar bewering, aanlegster, een eerste maal in april 1953 en opnieuw in juli 1953, kennis gehad heeft van de veroordeling van verweerder uit hoofde van dronkenschap aan het stuur en dat zij nochtans, door verscheidene daden, waarvan de laatste van 3 september 1953 dateert, vrijwillig het contract uitgevoerd heeft waarvan zij de nietigverklaring vervolgt;

Dat het arrest aldus vaststelt dat, al was de nietigheid van het verzekeringscontract bewezen, zij door aanlegster vrijwillig gedekt is geweest;

Overwegende dat deze vaststelling volstaat om het dispositief van het bestreden arrest wettig te rechtvaardigen;

Dat, dienvolgens, de andere door het middel geuite grieven zonder belang zijn en, bijgevolg, niet ontvankelijk;

Dat het middel niet kan aangenomen worden;

Om deze redenen :

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt aanlegster tot de kosten.

RAAD VAN STATE

3e Kamer. — 1 februari 1963.

Voorzitter : M. Somerhausen.

Raadsheren : M.M. Moureau en De Bock.

Substituut-auditeur-generaal : M. Coolen.

Advokaat : Mr. J. Stassen.

Erediensten. — Oprichting protestantse parochie. — Raadpleging provincie- en gemeenteoverheden : geen vaststaand gebruik. — Spreiding onderhoudskosten. — Verdeling bijdragen.

1. *Het blijkt niet dat, alvorens territoriale indelingen voor de protestantse eredienst worden ingesteld of gewijzigd, de provincie- en gemeenteoverheden krachtens een vaststaande administratieve praktijk moeten worden geraadpleegd; er wordt trouwens niet aangetoond dat er ten deze een gebruik bestaat dat het gezag van een rechtsregel zou hebben.*
2. *De wet op het gebruik der talen in bestuurszaken heeft niets uit te staan met de afbakening van kerkelijke gebieden.*
3. *Het decreet van 5 mei 1806 heeft niet bedoeld de bouw- en onderhoudskosten van tempels en de huisvesting van predikanten uitsluitend door gemeenten waar tempels zijn, te doen dragen, maar ze te spreiden over alle gemeenten die de protestantse parochie vormen.*
4. *Is strijdig met art 132 gemeentewet de bepaling van het K.B. dat de bijdrage van gemeenten in de onkosten van de protestantse parochie niet in verhouding tot het belang dat zij erbij kunnen hebben, doch in verhouding tot hun totale inwonerstal vaststelt.*

Gemeente Montzen t./ Belgische Staat (Minister van Justitie).

Arrest nr. 9851

Gezien het op 7 juni 1960 ingediende verzoekschrift, waarbij de gemeente Montzen de nietigverklaring vordert van de in het Belgisch Staatsblad van 11 mei 1960 bekendgemaakt koninklijk besluit van 22 maart 1960, dat een protestants-evangelische parochie te Eupen en een protestants-evangelische parochie te Malmédy opricht;

Overwegende dat noch de verzoekende gemeente, noch de tussenkomende gemeenten deel uitmaken van de parochie Malmédy; dat zij niet doen blijken van enig belang bij de nietigverklaring van de bepalingen van het koninklijk besluit betreffende de protestants-evangelische parochie van Malmédy;

Overwegende dat verzoekster als eerste middel aanvoert, dat de betrokken gemeente- en provincieoverheden niet werden geraadpleegd; dat zij doet gelden, dat, schoon artikel 19 van de wet van 4 maart 1870 op het tijdelijke van de erediensten die raadpleging niet voorschrijft, het toch in de rede ligt voor het bepalen van het gebied van een protestants-evangelische kerk de regelen toe te passen die voor de katholieke eredienst moeten worden gevolgd; dat verzoekster zich in de memorie van wederantwoord beroept op hetgeen bij de administratie in deze zaken gebruik is; dat zij ten slotte betoogt, dat zij franstalig is en dat protestanten, gesteld dat er zich op haar grondgebied zouden bevinden, niet ter kerke zouden gaan in Eupen, waar de diensten uitsluitend in het Duits worden gehouden;

Overwegende dat artikel 18 van de wet van 4 maart 1870 de bepalingen betreffende de begrotingen en

rekeningen toepasselijk verklaart op de besturen van protestantse, anglicaanse en Israëlitische kerken, wat betreft de betrekkingen van die besturen met de burgerlijke overheid; dat artikel 19 bepaalt : « Deze kerken worden, voor het beheer van hun tijdelijke belangen en voor hun betrekkingen met de burgerlijke overheid, vertegenwoordigd en georganiseerd op de wijze welke de regering zal bepalen. Deze organisatie zal bevatten : 1. de samenstelling van het personeel; 2. het grongebied; 3. het beheer van de goederen »;

Overwegende dat noch het koninklijk besluit van 23 februari 1871 tot vaststelling van de wijze waarop de protestantse, anglicaanse en Israëlitische kerken zullen worden vertegenwoordigd en georganiseerd voor het beheer van hun tijdelijke belangen en voor hun betrekkingen met de burgerlijke overheid, noch het koninklijk besluit van 7 februari 1876 houdende organisatie van de raden van beheer bij de protestantse kerken van de evangelische eredienst bepaalt, dat de gemeente- en provincieoverheden moeten worden geraadpleegd alvorens gebieden worden vastgesteld of gewijzigd; dat de wetgever, toen hij de voor de katholieke eredienst geldende regelen op de protestantse heeft willen toepassen, dat uitdrukkelijk gedaan heeft zoals in artikel 18 van de wet van 4 maart 1870; dat uit het dossier niet blijkt, dat provincie- en gemeenteoverheden krachtens een vaststaande administratieve praktijk moeten worden geraadpleegd alvorens territoriale indelingen voor de protestantse eredienst worden ingesteld of gewijzigd; dat verzoekster niet aantoonde, dat er ten deze een gebruik bestaat dat het gezag van een rechtsregel zou hebben;

Overwegende ten slotte, dat de wet op het gebruik der talen in bestuurszaken niets heeft uit te staan met de afbakening van kerkelijke gebieden; dat het feit dat de verzoekende gemeente tot het Franse taalgebied behoort, niet ter zake dienend is;

Overwegende dat verzoekster een tweede middel ontleent aan de schending van artikel 131, 9° en 13°, van de gemeentewet, en van de bepalingen van het decreet van 5 mei 1806, inzonderheid van artikel 2, in zover de protestantse eredienst niet samen met de katholieke wordt uitgeoefend, aangezien er op het grondgebied van Montzen noch predikant, noch protestantse tempel, noch, naar het schijnt, aanhangers van die eredienst zijn;

Overwegende dat artikel 131 van de gemeentewet de gemeenteraad verplicht, elk jaar op de begroting der uitgaven te brengen « ... 9° de hulp gelden aan de kerkfabrieken en consistoriën, overeenkomstig het te dien opzichte bepaalde, bij gebleken ontoereikendheid van de middelen van die instellingen; ... 13° de vergoeding voor huisvesting van de bedienaars der erediensten, overeenkomstig de bestaande bepalingen, wanneer geen woning wordt verschaft »;

Overwegende dat de artikelen 1 en 2 van het decreet van 5 mei 1806 betreffende de huisvesting van de bedienaars van de protestantse eredienst en het onderhoud van de tempels, de bouw-, herstellings- en onderhoudskosten van tempels en de kosten van de protestantse eredienst ten laste brengen van de gemeenten waar de protestantse eredienst samen met de katholieke wordt uitgeoefend;

Overwegende dat, gelet op het verspreid zijn van de aanhangers van de protestantse eredienst, genoemd decreet niet heeft bedoeld de bouw-, herstellings- en onderhoudskosten van tempels en de huisvesting van predikanten uitsluitend door gemeenten waar tempels zijn, te doen dragen, maar ze te spreiden over alle gemeenten die de protestantse parochie vormen; dat de protestantse eredienst wordt uitgeoefend in de ge-

meente Montzen als deze eenmaal deel uitmaakt van het gebied van de parochie van Eupen, waar zich een tempel bevindt en een predikant dienst doet; dat het middel niet opgaat;

Overwegende dat verzoekster zich in een derde middel beroept op schending van artikel 132 van de gemeentewet, in zover artikel 9 van het bestreden besluit de bijdrage van gemeenten in de onkosten van de protestantse parochie niet in verhouding tot het belang dat zij erbij kunnen hebben maar in verhouding tot hun totale inwonertal vaststelt;

Overwegende dat artikel 9 van het bestreden besluit bepaalt: «In geval van ontoereikendheid der inkomsten der raden van beheer van de twee hierbovenvermelde parochiën, zullen al de gemeenten begrepen in de gebiedsomschrijving van elke van deze twee parochiën tussenkomen in evenredigheid met het totaal aantal van hun inwoners»;

Overwegende dat artikel 132 van de gemeentewet bepaalt: «Wanneer verscheidene gemeenten bij een verplichte uitgave betrokken zijn, dragen zij alle daarin bij naar evenredigheid van het belang dat zij erbij kunnen hebben; in geval van weigering of geschil over de verhouding van dit belang en de te dragen lasten, wordt daarover beslist door de bestendige deputatie van de provinciale raad, behoudens beroep bij de Koning»;

Overwegende dat artikel 19 van de wet van 4 maart 1870 op het tijdelijke van de erediens ten niet afwijkt, en de Koning niet machtigt tot afwijken, van art. 132 van de gemeentewet; dat het zaak van de bestendige deputatie van de provinciale raad van Luik is, in geval van weigering of geschil te beslissen over de verhouding van het belang dat de tot het gebied van de protestantse parochie van Eupen behorende gemeenten bij de organisatie van de protestantse eredienst hebben; dat de Koning, toen hij die verhouding bij wege van verordening bepaalde zonder dat bij hem beroep was ingesteld, artikel 19 van de wet van 4 maart 1870 verkeerd toegepast en artikel 132 van de gemeentewet geschonden heeft;

Overwegende dat verzoekster zich in een vierde middel op machtsafwending beroept, maar geen gegeven aanvoert, waaruit zou blijken dat de Koning de hem door de wet verleende bevoegdheid met een ander doel dan het algemeen belang heeft uitgeoefend; dat het middel niet opgaat,

Besluit:

Artikel 1: Artikel 9 van het koninklijk besluit van 22 maart 1960 is vernietigd.

Voor het overige is het beroep verworpen.

Artikel 2: Van dit arrest zal een uittreksel in het Belgisch Staatsblad worden bekendgemaakt.

HOF VAN BEROEP TE GENT

6e Kamer. — 20 juni 1962.

Voorzitter: M.A. Soenens.

Raadsheren: M.M. Bevernaege en De Brauwere.

Advokaat-generaal: M. Ely.

Advokaten: Mrs. Van den Abeele,
Van Overmeiren en Danneels (allen van Gent).

1. **Kansspelen. — Elektrische biljarten. — Kenmerken. — Exploitering. — Wet van 24 oktober 1902 op het spel. — Toepassing.**
2. **Kansspelen. — Elektrische biljarten. — Invoer. — Belastingen. — Onoverwinnelijke dwaling ongegrond. — Bewustzijn van de mogelijke strafbaarheid der exploitatie in hoofde van exploitanten gebleken uit door hen aangewende middelen om de wet te ontduiken.**

1. *Elektrische biljarten zijn kansspelen in de zin bepaald bij de wet van 24 oktober 1902, niet alleen omdat, op grond van deskundige bevindingen, de ganse structuur van deze toestellen er op wijst dat het spel hoofdzakelijk gegrond is op het toeval en de talrijke «voordelen» welke de speler kan bekomen slechts schijnbaar in het voordeel van de speler zijn, maar tevens omdat, waar de speler door handigheid in een zekere mate het spel zou kunnen beïnvloeden, namelijk door het schokken van het toestel, de aanwezigheid van de z.g. «tilt» deze mogelijkheid in sterke mate beperkt, zodat bij deze spelen de kansen ongelijk zijn ten voordele van de exploitant.*

Nu beklagden hebben toegegeven dat zij deze spelen in herbergen plaatsten om er voordelen uit te trekken, en het renderend kenmerk van deze spelen duidelijk blijkt uit het feit dat, om dergelijk spel in een herberg te kunnen plaatsen, er niet geaard werd er een te huren tegen de aanzienlijke prijs van 300 F per week, is exploitatie van dergelijke kansspelen in de zin van de wet van 24 oktober 1902 bewezen.

2. *Noch de invoer in België van hoger bedoelde toestellen, noch het heffen van belastingen op deze toestellen, impliceert dat de exploitatie er van niet strafbaar zou zijn, wat evenmin blijkt uit een brief van de Minister van Justitie aan de Voorzitter der Nationale Confederatie der beroepsunies van herbergiers, hotelhouders en restaurateurs dd. 21 maart 1958: ten onrechte wordt dan ook door de beklagden een onoverwinnelijke dwaling ingeroepen.*

Welintegendeel, uit het onderzoek blijkt duidelijk dat zij er zich wel van bewust waren dat de exploitatie van bedoelde spelen strafbaar kon zijn, vermits zij door allerlei middelen, — aanbrengen van plakkaat met melding «amusementspel», beweerde omzetting van de winst in kosteloze herspeling, en dies meer —, gepoogd hebben de wet te ontduiken.

O.M. t./ Vandenfonteyne Georges, Lammens Edgard,
Coolen Henricus en Stabels Jacques.

Overwegende dat de verdachte Stabels Jacques, alhoewel behoorlijk gedagvaard, verstek laat gaan;
Overwegende dat het Openbaar Ministerie tijdig en op geldige wijze in hoger beroep is gekomen;

I. *Nopens de verjaring.*

(Zonder belang.)

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

II. *Aangaande de inbreuken op het artikel 1 van de wet van 24 oktober 1902, waarvoor de verdachten thans terecht staan.*

Overwegende dat door het onderzoek en bij de behandeling van de door de eerste rechter als verknocht samengevoegde zaken, de inbreuken op het artikel 1 van de wet van 24 oktober 1902 in hoofde van al de verdachten bewezen zijn gebleken;

Overwegende inderdaad dat het vaststaat dat de kwestieuze electrische biljarten kansspelen zijn in de zin van de wet van 24 oktober 1902;

Dat immers de aangestelde deskundige, om redenen die het Hof beaamt, er toe besluit, niet alleen dat de ganse structuur van deze apparaten er op wijst dat het spel in hoofdzaak gebaseerd is op het toeval, en de talrijke «voordelen» welke de speler kan bekomen slechts schijnbaar in het voordeel van de speler zijn, maar tevens dat, waar de speler door handigheid in een zekere mate het spel zou kunnen beïnvloeden, namelijk door het schokken van het apparaat, de aanwezigheid van de z.g. «tilt», deze mogelijkheid in sterke mate beperkt, zodat bij deze spelen de kansen ongelijk zijn ten voordele van de uitbater;

Dat het overigens vermeldenswaard is dat verschillende herberguitbaters, in wiens inrichting dergelijke spelen door de verdachten geplaatst werden en die hun cliënten hebben zien spelen, reeds tot het besluit waren gekomen dat, zoals één van hen heeft verklaard, «het louter toeval was wanneer er een getal gevormd werd» (zie o.a. stukken 8, 9, 12 en 13 Not. 5997);

Overwegende dat, nu de verdachten hebben bekend dat zij deze spelen in herbergen plaatsten om er voordelen uit te trekken, en het renderend karakter van deze spelen duidelijk blijkt uit het feit dat, om dergelijk spel in een herberg te kunnen plaatsen, er niet gearzeld werd er een te huren tegen de aanzienlijke huurprijs van 300 frank per week (zie Not. 6350), de uitbating van dergelijke kansspelen in de zin van de wet van 24 oktober 1902, in hoofde van al de verdachten bewezen is;

Overwegende dat wat betreft het toestel dat de verdachte Lammens heeft gehuurd om het ter uitbating te plaatsen in het café «De Zwarte Kat» (zie Not. 6350), de verdachte Coolen evenals de verdachte Lammens, plichtig is aan de uitbating van dit kansspel, vermits door de hoge huurprijs die hij voor het toestel eiste, hij zich door middel van het spel, een voordeel heeft verschaffd, zij het dan ook op onrechtstreekse wijze;

Overwegende dat er nochtans ten voordele van de verdachte Lammens, die slechts dat één toestel ter uitbating heeft geplaatst en dan nog slechts gedurende enkele dagen, er ruime verzachtende omstandigheden mogen aangenomen worden, spruitende uit de afwezigheid van veroordelingen; dat bij toepassing van het artikel 85 S.W.B. hij slechts tot een straf voorzien voor een overtreding zou dienen veroordeeld te worden; dat meer dan één jaar verlopen is sedert de feiten werden gepleegd, zodat de publieke vordering verjaard is;

Overwegende echter dat de verdachte Lammens wegens hetzelfde feit, anderzijds vervolgd wordt onder Notitie nummer 20.965, zodat hij vanzelfsprekend van deze vervolging dient ontslagen te worden zonder kosten;

Overwegende dat, in strijd met hetgeen door de verdachte Colen in conclusies wordt voorgehouden en door de eerste rechter aangenomen werd, uit het onderzoek wel is gebleken dat de op zijn apparaten gewonnen punten omgezet werden in consummaties (zie o.a. stuk 12 Not. 18.892);

Overwegende dat de eerste rechter volstrekt ten onrechte heeft aangenomen dat de verdachten op onoverwinnelijke wijze in dwaling werden gebracht;

Overwegende daaromtrent dat, in strijd met hetgeen de verdachten thans in conclusies aanvoeren, noch de invoer van deze toestellen, noch het heffen van belastingen op deze toestellen, in zich sluit dat de uitbating van deze spelen niet strafbaar zou zijn; dat het schrijven van de Minister van Justitie aan de Voorzitter der Nationale Confederatie der beroepsunies van herbergiers, hotelhouders en restaurateurs, in dato 21 maart 1958, nergens de bevestiging inhoudt dat de uitbating van de kwestieuze spelen niet strafbaar zou zijn;

Overwegende dat integendeel uit de elementen van het onderzoek duidelijk blijkt dat de verdachten er zich wel van bewust waren dat de uitbating van kwestieuze spelen strafbaar kon zijn, vermits zij door allerlei middelen (aanbrengen van plakkaat met melding «amusementspel», beweerde omzetting van de winst in kosteloze herspeling, en dies meer) getracht hebben de wet te ontduiken;

Overwegende dat de verschillende inbreuken op de wet van 24 oktober 1902, die aldus weerhouden worden ten laste van de verdachten Vandenfonteyne, Coolen en Stabels, het uitwerksel zijn van één en zelfde misdadig opzet, en slechts door één straf dienen beteugeld te worden.

Overwegende dat op grond van het artikel 6 van bedoelde wet, de inbeslaggenomen apparaten, die gediend hebben tot het uitbaten van een kansspel, evenals de inbeslaggenomen gelden, die bij het spel ingelegd werden, dienen verbeurd te worden verklaard;

(Het overige zonder belang.)

Om deze redenen :

Het Hof, rechtdoende bij verstek ten aanzien van de verdachte Stabels Jacques, en op tegenspraak ten aanzien van de overige verdachten;

Gelet op de wetsbepalingen in het beroepen vonnis aangehaald ter uitzondering van het artikel 71 van het Strafwetboek, dat ter zake niet meer van toepassing is, maar anderzijds op de artikelen 43, 65 en 85 van het Strafwetboek, de artikelen 1, 5 en 6 der Wet van 24 oktober 1902, artikelen 2, 4 en 5 der Wet van 27 juli 1871 gewijzigd door artikelen 1 en 2 der Wet van 1 maart 1949, artikel 140 der Wet van 18 juni 1869 gewijzigd door artikel 2 der Wet van 4 september 1891, de artikelen 21, 23, 26 en 28 der Wet van 17 april 1878, de artikelen 186 en 211 van het Wetboek van Strafvordering en artikel 24 der Wet van 15 juni 1935, al deze wetsbepalingen door de heer voorzitter op deze terechtzitting aangeduid;

Verklaart het beroep ontvankelijk en ten dele gegrond;

Dienvolgens doet het aangevochten vonnis te niet waar het de verdachten van vervolgingen heeft ontslagen, de teruggave heeft bevolen van de inbeslaggenomen apparaten, en over de kosten der publieke vordering heeft gestatueerd;

En opnieuw wijzende dienaangaande :

Voordeelt met eenparigheid van stemmen de verdachten Vandenfonteyne Georges, Coolen Henricus en Stabels Jacques, ieder, wegens al de hun ten laste gelegde inbreuken op de wet van 24 oktober 1902 samen, tot een geldboete van 200 frank, verhoogd met 190 deelen, aldus gebracht op 4.000 frank, dewelke bij gebreke van betaling binnen de termijn voorzien bij

art. 40 C.W.B., zal mogen vervangen worden door een gevangenisstraf van twee maanden;

Verklaart verbeurd de inbeslaggenomen apparaten en gelden, gediend en bestemd voor de dienst der spelen; (Het overige zonder belang.)

BURGERLIJKE RECHTBANK TE ANTWERPEN

1e Kamer. — 17 mei 1963.

Voorzitter : M. J. Wildiers.

Rechters : M.M. Hernould en De Vocht.

Advokaten : Mrs. Roland, K. Van Baarle en E. Ooms.

1. **Procesrecht.** — Uitbreiding van de eis in besluiten niet toelaatbaar zonder toestemming van de wederpartij.
2. **Schenkingsen.** — Bewijs van schenkingsen van hand tot hand en van verdoken schenkingsen door erfgenamen aan wie de wet een voorbehouden erfdeel toekent. — Aanvang van de verjaring van de vordering tot inkorting van schenkingsen. — Tegenstelbaarheid van de door de *cujus* onder bezwarende titel verrichte rechtshandelingen. — Uitgaven voor de opvoeding van een persoon die geen erfgenaam van de *cujus* is : komen in aanmerking voor de berekening van aan inkorting onderworpen schenkingsen. — Nietigheid van schenkingsen in causaal verband met concubinaatsverhoudingsen. — Aankoop van een zaak op naam van de begiftigde maar met geld van de schenker : naar de bedoelingsen van de partijen in casu schenking van een zaak niet van een geldsom. — Schenkingsen aan tussenpersonen.
3. **Vereisten voor het gebruik maken in een rechtsgeding van vertrouwelijke brieven.**

1. Zonder de toestemming van alle procespartijsen mag de rechter de perken van de in de dagvaarding gestelde eis niet te buiten gaan.

De omstandigheid, dat de wederpartij niet uitdrukkelijk over de bij besluiten door de eiser uitgebreide vordering geconcludeerd heeft, acht de rechtbank niet voldoende om een stilzwijgende toestemming van de vermeerdering van de eis te aanvaarden.

2. De erfgenamen, aan wie de wet een voorbehouden erfdeel toekent en die krachtens dit eigen recht handelen, worden voor wat de bewijsslevering van schenkingsen van hand tot hand en van verdoken schenkingsen als derden beschouwd; in deze hoedanigheid mogen zij alle wettelijke bewijsmiddelen, waaronder vermoedens, aanvoeren.

De dertigjarige verjaring van de vordering tot inkorting van schenkingsen begint eerst te lopen vanaf de overlijdensdag van de *cujus*.

De erfgenamen, aan wie de wet een voorbehouden erfdeel toekent, zijn niet beschermd tegen de door hun rechtsvoorgangers verrichte rechtshandelingen onder bezwarende titel.

De opvoedingskosten van een persoon, die geen erfgenaam is (zoals studies, reizen, aanschaffing van meubilair) zijn werkelijke uitgaven en kunnen niet als loutere diensten worden beschouwd; zij komen derhalve in aanmerking (in casu *ex aequo et bono* geschat) voor de berekening van aan inkorting onderworpen schenkingsen.

Elke schenking, die tot doel heeft een ongeoorloofde verhouding (concubinaat) tot stand te brengen, in stand te houden of daarvoor te vergoeden

is nietig, zelfs wanneer andere geoorloofde beweeggronden mede tot het doen van de schenking hebben bijgedragen. Voor de nietigverklaring van een dergelijke schenking is vereist maar volstaat ook, dat in de geest van de schenker er een causaal verband, minstens van psychologische aard, bestaat tussen de schenking en de ongeoorloofde betrekkingen, met het doel hetzij ze tot stand te brengen of in stand te houden, hetzij ze te erkennen of te belonen.

Het bewijs van dit causaal verband hangt uiter-aard niet af van geschriften en andere materiële bewijsmiddelen. Het kan gevonden worden in omstandigheden, die de schenkingsen omringen en die, in hun geheel genomen, als voldoende vermoedens aanvaardbaar zijn.

De aankoop van een zaak op naam van de begiftigde doch met geld van de schenker moet als een schenking van de zaak zelf en niet als de schenking van een geldsom worden beschouwd, wanneer bewezen is dat de partijen werkelijk bedoeld hebben concrete goederen op naam van de begunstigde aan te kopen. Deze rechtshandeling kan ontleed worden in een aankoop door de begiftigde op zijn naam, maar voor rekening en derhalve als naamlenner van de schenker, onmiddellijk gevolgd door de door de schenker toegestane vrijstelling van de schijnver-krijger van de nakoming van diens uit het kon-trakt van naamlenning voortspruitende verbintenis om iets te geven, vrijstelling (kwijtschelding van schuld), die niet aan de vormvereisten der rechtstreekse schenkingsen onderworpen is.

De rechtsleer en rechtspraak aanvaarden, dat niettegenstaande de termen van art. 1099 B.W. de aan tussenpersonen gedane schenkingsen niet vol-strekt nietig zijn, maar slechts voor inkorting vatbaar zijn.

3. Aan overheidsinstanties (in casu de directie der belastingen) gerichte brieven moeten in beginsel als vertrouwelijk worden aangezien. Het gebruik maken hiervan in een rechtsgeding is afhankelijk van de toestemming van de afzender.

Couvreur cs. t./ Liessens.

Gezien de stukken van het geding en o.m. :

— de geboekte en hieraangehechte inleidende dagvaarding van het ambt van deurwaarder J. Wynen te Antwerpen in datum van 6 oktober 1960,

— het hieraangehecht borderel waaruit blijkt dat van deze dagvaarding melding werd gemaakt ten rande der inschrijving genomen te Antwerpen, IIIe Hypotheekkantoor, deel 421 nr. 21, onder nummer 2659 d.d. 28 december 1960;

Gelet op artt. 2, 34, 35, 37 en 41 der wet van 15 juni 1935;

Overwegende dat verweerder gedagvaard werd ten einde :

A. in zijn hoedanigheid van erfgenaam en recht-verkrijgende van Fausta De Temmerman, overleden op 22 augustus 1956, te horen zeggen voor recht :

I. ten aanzien van :

a) een huis op en met grond, en alle verdere aanhorigheden gestaan en gelegen te Berchem, aan de Terlinckstraat nummer 15, ten kadaster bekend of bekend geweest sectie B numer 425, voor een grootte van 215 m²;

b) een bedrag van 214.000 F, vertegenwoordigende de waarde van een perceel bouwgrond, gelegen te Brus-

sel II, aan de Houbade Strooperlaan, op naam van Fausta De Temmerman, aangekocht op 19 mei 1925 met gelden van dokter Louis Couvreur, en verkocht op 25 november 1955 mits voormelde prijs;

c) de bezittingen in het huwelijkscontract de dato 19 november 1947 beschreven als zijnde de persoonlijke eigendom van Fausta De Temmerman, zijnde meubelen, voorwerpen en waarden van welke aard ook;

1° in hoofddorde :

dat deze goederen, roerende en onroerende opgesomd van a) tot en met c) voormeld, het voorwerp hadden uitgemaakt van schenkingen van wijlen dokter Louis Couvreur aan Fausta De Temmerman, deze schenkingen nietig te horen verklaren als strijdig met de openbare orde en de goede zeden; derhalve de verweerder, in zijn hoedanigheid van erfgenaam en rechtverkrijger van Fausta De Temmerman zich te zien en te horen veroordelen om aan aanleggers terug te geven :

a) een huis op en met grond en alle verdere aanhorigheden gestaan en gelegen te Berchem aan de Terlinckstraat nummer 15, ten kadaster bekend of bekend geweest, sectie B nummer 425, voor een grootte van 215 m²;

te horen zeggen voor recht dat het tussen te komen vonnis als titel zal gelden van eigendom, en aanleggers zullen gemachtigd zijn het tussen te komen vonnis desbetreffende te doen overschrijven in de registers der grondpandbewaring te Antwerpen door de bevoegde bewaarder op voorlegging der uitvoerbare grosse van het tussen te komen vonnis;

de heer hoofdgriffier der Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen te zien en te horen machtigen aan aanleggers twee grossen in uitvoerbare vorm van het tussen te komen vonnis af te leveren;

b) een bedrag van 214.000 F, te vermeerderen met de verwijsintresten vanaf 19 mei 1925, en de gerechtelijke intresten;

c) voormelde bezittingen in het huwelijkscontract de dato 19 november 1947 beschreven als ten persoonlijke titel toebehorend aan Fausta De Temmerman, om haar te voren geschonken te zijn geweest;

2° in ondergeschikte orde :

en voor het geval de eis in hoofddorde zou afgewezen worden, minstens te horen zeggen voor recht dat voormelde schenkingen het beschikbaar gedeelte van de nalatenschap van wijlen dokter Louis Couvreur overschrijden en dienen ingekort met inachtneming van artikelen 920 en volgende alsook met artikel 1094 en volgende B.W.;

II. ten aanzien van :

a) de goederen, voorwerpen waarden, geldsommen enz. vermeld in de aangifte van nalatenschap van Fausta De Temmerman, en de meubelen en voorwerpen beschreven in de inventaris de dato 20 januari 1957 en welke niet vernoemd zijn in het huwelijkscontract de dato 19 november 1947;

b) een personenwagen, merk Chevrolet, bouwjaar 1954,

dat deze goederen, hiervoren vermeld sub a) en b), het voorwerp hebben uitgemaakt van schenkingen, welke dienen ingekort met inachtneming van artikelen 920 en volgende en artikelen 1094 en volgende B.W.;

III. ten aanzien van :

een bedrag van 1.000.000 F gedeponneerd in waarden op de bank G. & C. Kreglinger te Antwerpen, ingevolge overeenkomst de dato 19 februari 1957;

1° in hoofddorde :

dat deze schenkingen nietig zijn als strijdig met de openbare orde en de goede zeden, in zoverre zij uit waarden bestaan, die aan Fausta De Temmerman vóór haar huwelijk met dokter Louis Couvreur in 1947, gegeven werden of in vervanging daarvan zijn gekomen;

verweerder zich derhalve te zien en te horen veroordelen om kwestige waarden of hun tegenwaarde, zijnde 1.000.000 F, te vermeerderen met de verwijsintresten en de gerechtelijke intresten, terug te geven;

2° in ondergeschikte orde :

minstens voor recht te horen zeggen dat deze schenkingen dienen ingekort bij toepassing van artikelen 920 en volgende en 1094 en volgende B.W.;

B. als rechtstreeks begunstigde of anderszins :

te horen zeggen voor recht :

I. ten aanzien van :

a) een perceel grond gelegen aan de Lange Lozanastraat nr. 217, groot 349 m² 86 ten kadaster bekend of bekend geweest sectie K nr. 157.6/q; dat dit perceel aangekocht werd op 15 maart 1934 op naam van verweerder, doch met gelden van wijlen dokter Louis Couvreur;

dat deze schenking nietig is als strijdig met de openbare orde en goede zeden;

verweerder zich te horen veroordelen om aan aanleggers te betalen de tegenwaarde van voormeld perceel, zijnde een bedrag van 800.000 F, onder voorbehoud van vermeerdering of vermindering of nadere bepaling in de loop van het geding, te vermeerderen met de verwijsintresten vanaf 15 maart 1934 en de gerechtelijke intresten;

b) een bedrag naar schatting en onder voorbehoud van wijziging in de loop van het geding van 1.000.000 F vertegenwoordigend de menigvuldige vrijgevigheden van alle aard (opvoedingskosten, reizen, onderhoud huishouding, enz.) waarvan verweerder het voorwerp was vanwege wijlen dokter Louis Couvreur;

1° in hoofddorde :

dat deze schenkingen nietig zijn als strijdig met de openbare orde en de goede zeden; gedaagde derhalve er zich te zien en te horen veroordelen om aan aanleggers te betalen buiten en boven voormeld bedrag van 800.000 F een bedrag van 1.000.000 F onder voorbehoud van wijziging in de loop van het geding, te verhogen met de verwijsintresten en de gerechtelijke intresten;

2° in ondergeschikte orde :

voor het geval dat de eis in hoofddorde zou afgewezen worden, te horen zeggen voor recht dat voormelde schenkingen (a en b) dienen ingekort met inachtneming van artikelen 920 en volgende B.W.;

II. ten aanzien van :

a) een bedrag van 400.000 F voortkomende van de opbrengst van de verkoop van het eigendom gestaan en gelegen te Antwerpen, Olijftakstraat 19, zijnde een persoonlijk goed en welk besteed werd aan het bouwen van het eigendom der Lange Lozanastraat 217, te Antwerpen op naam van verweerder;

b) een bedrag van 275.000 F, besteed aan het bouwen van dezelfde eigendom voornoemd;

1° in hoofddorde :

te horen zeggen voor recht dat voormelde bedragen tegen de wil en zonder de toestemming van wijlen dokter L. Couvreur aan wie zij toebehoorden, aan

verweerder werden overgemaakt; verweerder zich derhalve te horen veroordelen hetzij in zijn hoedanigheid van erfgenaam en rechtverkrijgende van Fausta De Temmerman, hetzij ten persoonlijke titel, tot teruggave van een bedrag van 400.000 F en 275.000 F het geheel te vermeerderen met de verwijsintresten en de gerechtelijke intresten;

2° in ondergeschikte orde :

en voor het geval de eis in hoofddeorde zou afgewezen worden, te horen zeggen van voor recht dat voormelde bedragen schenkingen zijn door wijlen dokter Louis Couvreur hetzij aan Fausta De Temmerman, hetzij rechtstreeks aan verweerder gedaan; in beide gevallen te horen zeggen dat deze schenkingen dienen ingekort bij toepassing van artikelen 920 en volgende en artikel 1094 en volgende B.W.;

in het algemeen :

voor wat betreft al de schenkingen, waarvan de rechtbank rechtdoende op de eisen gesteld in hoofddeorde of in ondergeschikte orde onder littera A en B de inkorting zou uitspreken,

verweerder zich te horen veroordelen om aan elk der aanleggers voor zijn deel te betalen met inachtneming volgens het geval van de regelen voorzien in artikelen 920 en volgende en artikelen 1094 en volgende B.W., een bedrag van 10.000.000 F, vertegenwoordigend naar schatting onder voorbehoud van wijziging in de loop van het geding, het aan aanleggers toekomend voorbehouden gedeelte van de nalatenschap van wijlen dokter Louis Couvreur, of tot ieder bedrag door de rechtbank te bepalen, als voormeld voorbehouden gedeelte uitmakend of de maat waarin wijlen dokter Louis Couvreur zijn beschikkingsrecht heeft overschreden;

Overwegende dat van deze vordering melding werd gemaakt ten rande der inschrijving genomen te Antwerpen III, deel 421 nr. 21 en dit onder nummer 2659, d.d. 28 december 1960;

Overwegende dat de besluiten van aanleggers, van de termen van de dagvaarding afwijken in zover :

— dat lid A I c) uitgebreid wordt met : « alsook de beurswaarden bij de aangifte Gutt in oktober 1944 op naam van verweerder gedeclareerd »;

— dat lid A I 1° c) uitgebreid wordt met : « de bij de aangifte Gutt in oktober 1944 op naam van verweerder gedeclareerde beurswaarden of de tegenwaarde ervan, te vermeerderen met de vruchten en/of de intresten vanaf de laatste vijf jaren »;

— dat, wat de beschikking in fine « in het algemeen » betreft, aanleggers een deskundig onderzoek vorderen ten einde de wijze van inkorting te kunnen bepalen;

Overwegende dat de rechtbank de perken van de eis, zoals hij in de dagvaarding is gesteld, behoudens gemeen akkoord van partijen, niet mag te buiten gaan;

Overwegende dat, alhoewel verweerder niet uitdrukkelijk besluit betreffende deze uitbreiding, de rechtbank in deze besluiten nochtans geen termen kan ontdekken, waaruit een stilzwijgend akkoord op dit punt zou kunnen afgeleid worden;

Overwegende dat deze uitbreiding derhalve niet kan beoordeeld worden;

Overwegende dat de vader van aanleggers, de heer Louis Couvreur, dokter in de geneeskunde, op 10 augustus 1907 huwde met juffrouw Cornelia Biestraeten onder het stelsel der wettelijke gemeenschap van goederen, bij gebrek aan huwelijkscontract; dat uit dit huwelijk twee kinderen, namelijk aanleggers, geboren

zijn, respectievelijk op 5 oktober 1908 en 25 juli 1914; dat bij vonnis dezer rechtbank van 20 december 1917 de scheiding van tafel en bed tussen voornoemde echtelieden werd uitgesproken, terwijl de hoede der beide kinderen aan de echtgenote werd toevertrouwd;

Overwegende dat de echtelieden Jules Liessens-Fausta De Temmerman in 1909 gehuwd waren onder het stelsel der scheiding van goederen, luidens huwelijkscontract verleden voor notaris O. Detemmerman te Oudenaarde d.d. 29 mei 1909; dat uit dit huwelijk verweerder Paul Liessens geboren werd op 9 april 1912; dat zij uit de echt gescheiden zijn ingevolge vonnis van de rechtbank van eerste aanleg te Brussel d.d. 17 december 1921;

Overwegende dat dame Couvreur-Biestraeten overleed te Antwerpen op 4 september 1947; dat Dr. L. Couvreur op 26 november 1947 in het huwelijk trad met dame Fausta De Temmerman, onder het stelsel der scheiding van goederen, blijkens huwelijkscontract verleden voor notaris Sermon te Antwerpen op 19 november 1947; dat dame Fausta De Temmerman overleed te Berchem op 21 augustus 1956, nadat zij bij eigenhandig testament van 10 juni 1956 het vruchtgebruik van geheel haar nalatenschap had vermaakt aan Dr. L. Couvreur; dat deze laatste ab intestato overleden is op 17 september 1960;

Overwegende dat aanleggers vooropzetten dat Dr. L. Couvreur sedert het voorjaar 1914, tot zijn huwelijk met dame Fausta De Temmerman, met deze laatste een schuldige verhouding had; dat zij beweren dat Dr. L. Couvreur aan dame Fausta De Temmerman en aan haar zoon Paul Liessens, verweerder, een reeks schenkingen deed, waarvan de dagvaarding de nietigverklaring, minstens de inkorting, resp. enkel de inkorting beoogt; dat aanleggers aldus beweren dat door Dr. L. Couvreur geschonken werd aan :

A. Dame Fausta De Temmerman :

a) een perceel bouwgrond te Brussel, Houba de Strooperlaan,

b) een huis op en met grond te Berchem, Terlinckstraat 15,

c) de bezittingen in het huwelijkscontract van 19 november 1947 vermeld als persoonlijke eigendom van dame Fausta De Temmerman, alsook in uitbreiding van de dagvaarding de beurswaarden bij de aangifte Gutt in oktober 1944 op naam van verweerder gedeclareerd,

d) een bedrag van 1.000.000 F gedeponneerd in obligaties bij de bank G. & C. Kreglinger te Antwerpen ingevolge conventie van 19 februari 1957 tussen Dr. L. Couvreur en verweerder Paul Liessens;

B. Verweerder Paul Liessens :

e) een bedrag van 1.000.000 F wegens opvoedingskosten en vrijgevheden van Dr. L. Couvreur aan verweerder;

f) een perceel grond te Antwerpen, Lange Lozanastraat 217,

g) twee bedragen van 400.000 F en 275.000 F door Dr. L. Couvreur belegd in de bouw van het huis Lange Lozanastraat 217;

Overwegende dat verweerder in zijn tweede besluiten de waarde der in fotocopië medegedeelde stukken betwist; dat aanleggers in hun tweede besluiten, zonder tegenspraak vanwege verweerder beweren dat verweerder ondertussen van dit middel heeft afgezien en de echtheid van bedoelde stukken erkent;

I. Aard der verhouding tussen Dr. L. Couvreur en dame Fausta De Temmerman.

Overwegende dat, alhoewel het vonnis dezer recht-bank van 20 december 1917 het bestaan van een ongeoorloofde verhouding tussen Dr. L. Couvreur en dame Fausta De Temmerman niet bewezen achtte, het nochtans reeds oordeelde « que le défendeur (Dr. L. Couvreur) aurait dû néanmoins se montrer plus cir-conspect et cesser toute relation avec sa cliente (dame Fausta De Temmerman), ou tout au moins les limiter aux strictes nécessités professionnelles, dès le jour où il a constaté que ces relations portaient ombrage à sa femme et provoquaient une jalousie qui en apparence pouvait se justifier »; dat ook de verklaringen van bepaalde getuigen, welke in de loop van die rechts-pleging in scheiding van tafel en bed gehoord werden, reeds elementen bevatten welke, thans gezien in het kader van de latere evolutie en in verband gebracht met de hiernavolgende gegevens, de werkelijke aard van die verhouding komen belichten (bl. aanl. st. 13, 14 en 15);

Overwegende dat de inmiddels bijgebrachte elemen-ten in hun geheel en in hun onderling verband geno-men, inderdaad thans de stellige overtuiging vestigen dat de besproken verhouding, een ongeoorloofd karak-ter had aangenomen; dat het in dit verband volstaat te wijzen op het bestaan van :

— de gouden medaille, gedagtekend van 28 juli 1914, verjaardag van Dr. L. Couvreur, waarin de beginletters F(austa) en L(ouis) ineengestrengeld gegrift zijn (bl. aanl. st. 1);

— de brief van Dr. Couvreur d.d. 28 december 1914 op firmapapier van « J. Liessens, Rue St. Gommaire 6, Anvers » aan de vader van dame Fausta De Temmer-man (bl. aanl. st. 3);

— het klad van een medisch verslag van het jaar 1914, van de hand van dame Fausta De Temmerman (bl. aanl. st. 4);

— de brieven d.d. 4 juli en 18 december 1914 van de moeder van Dr. Couvreur, waarin zij reeds gewag maakt van de genegenheid van dame Fausta De Tem-merman voor Dr. Couvreur (bl. aanl. st. 5-6);

— het groot aantal schriftelijke bevestigingen van gewezen kennissen en huispersoneel van het gezin Couvreur-Biestraeten en Liessens-De Temmerman (bl. aanl. st. 11, 25, 29 tot 35, 380, 392);

— dagbladuitknipsel, menu, uitnodiging (bl. aanl. st. 19, 20, 21);

— het uitgebreid fotomateriaal (bl. aanl. st. 37-43) en briefwisseling (bl. aanl. st. 36) waaronder een goed deel van verweerder zelf;

Overwegende dat het bovendien blijkt vast te staan, zoals later zal besproken worden, dat dame Fausta De Temmerman haar handel in de Sint-Gumarusstraat opgaf en zich in de Van Wezenbkestraat ging vestigen zonder aldaar een handel te hernemen; dat reeds vanaf de tiende dag na het overlijden van dame Couvreur-Biestraeten, zij dringend liet informeren of haar man nog in leven was, dat ongetwijfeld met het oog op een kerkelijk huwelijk, dat uiteindelijk enkel burgerlijk kon voltrokken worden, maar dit dan toch wel binnen de drie maanden na gezegd overlijden (bl. aanl. st. 26-28); dat Dr. Couvreur trouwens zelf in zijn nota voor de kinderen Liessens, zijn huwelijk met dame Fausta De Temmerman als een « regularisatie » en « legalisatie » van hun toestand blijkt opgevat te hebben (bl. aanl. st. 371/4 en 374/2);

Overwegende dat, waar ieder van deze elementen op zichzelf en afzonderlijk genomen, als bewijsmiddel voor ernstige kritiek vatbaar zou zijn, het nochtans van

een verregaande naïviteit zou getuigen, ten overstaan van het geheel van deze gegevens, nog enigszins te twifelen aan het bestaan van een concubinaat tussen Dr. L. Couvreur en dame Fausta De Temmerman, en dit reeds vanaf de oorlog 1914-1918;

Overwegende dat de uittreksels van de bevolkings-registers, volgens dewelke Dr. Couvreur en dame Fausta De Temmerman eerst na hun huwelijk zouden gaan samenwonen zijn, het hoger aanvaard bewijs van concubinaat niet in het minst ontzenuwen; dat trou-wens bij de verdere behandeling der zaak zal blijken hoe Dr. Couvreur en dame Fausta De Temmerman zich steeds hebben beijverd om ook op andere gebieden de werkelijkheid te verdoezelen onder officiële voor-stellingen;

II. Bewijs van beweerde schenkingen :

Overwegende dat aanleggers, handelend krachtens hun eigen recht van reservataire erfgenaam, ten op-zichte van het bewijs van de schenkingen van hand tot hand en van de verdoken schenkingen, gedaan door hun rechtsvoorganger, als derden dienen beschouwd te worden; dat zij in die hoedanigheid, beschikken over alle middelen van recht, vermoedens inbegrepen (De Page, T. VIII, nrs. 515-542);

Overwegende dat de bewijsvoering door aanleggers van de beweerde schenkingen, gesteund gaat :

— op de redenering dat, — waar enerzijds dame Fausta De Temmerman geen eigen vermogen of inko-men bezat, en waar anderzijds Dr. L. Couvreur, welke met haar in concubinaat leefde en later met haar gehuwd was, over zeer belangrijke beroepsinkomsten beschikte welke aan fiscus en wettig gezin dienden te ontsnappen — het in betwisting zijnd vermogen, reke-ning houdend met zijn omvang, uitsluitend afkomstig kan zijn van Dr. L. Couvreur;

— op een reeks verspreide bewijselementen welke zullen opgesomd worden naargelang hun aanwending;

Overwegende dat, bij de behandeling van deze bewijs-voering en haar betwisting door verweerder, het door aanleggers in besluiten uitgebouwd plan zal gevolgd worden;

Inkomsten en vermogen van dame Fausta De Tem-merman;

Overwegende dat de « roerende goederen... zoals klederen, linnen, juwelen, meubelen en gereede gelden welke dame Fausta De Temmerman op de dag van haar huwelijksovereenkomst met de heer Jules Liessens bezat, in dit contract geschat werden op 20.000 F;

Overwegende dat verweerder het voorstelt alsof dame Fausta De Temmerman dit bedrag, thans be-antwoordend aan 800.000 F, louter in gereede gelden zou bezeten hebben, en dat hij hierin het aanvangs-kapitaal ziet van haar later vermogen; dat volgens aanleggers, die 20.000 F de waarde vertegenwoordigen, niet alleen van het baar geld, doch ook van de klede-ren, linnen, juwelen en meubelen van de toekomstige echtgenote, en dat bovendien deze schatting dan nog overdreven zou voorkomen;

Overwegende dat er geen ernstige redenen aanwezig zijn om, in afwijking van de termen van het huwelijks-contract, enerzijds de schatting te beperken als beant-wordend uitsluitend aan het baargeld, noch anderzijds om deze schatting van 20.000 F voor het geheel als overdreven te aanzien;

Overwegende dat de broeders van dame Fausta De Temmerman het wel « materieel onmogelijk » resp. « onwaarschijnlijk » achten dat hun ouders in 1909 een bruidschat van 20.000 F zouden medegegeven hebben

(bl. aanl. st. 51, 52), doch dat hieruit niet kan afgeleid worden of zij hierdoor enkel het baargeld, dan wel het baargeld met de overige roerende goederen bedoelen;

Overwegende dat anderzijds ter beoordeling van het aanvangsvermogen van dame Fausta De Temmerman geen rekening mag gehouden worden met de waarde der roerende goederen van de heer Jules Liessens, daar het huwelijkscontract een scheiding van goederen voorziet, en niets laat veronderstellen dat het eigen goed van de heer Liessens, in het vermogen van dame Fausta De Temmerman zou zijn overgegaan;

Overwegende dat de Rechtbank over geen voldoende gegevens beschikt voor een matematisch juiste ventilering van het baargeld ten opzichte van de waarde der andere roerende goederen; dat deze ventilering derhalve slechts ex aequo et bono kan geschieden; dat, bij gebrek aan betere beoordelingselementen, de rechtbank op die wijze, het in die rubriek begrepen baargeld schat op de helft van het geheel, hetzij op 10.000 F; dat de overige roerende goederen in het huwelijkscontract op naam van dame Fausta De Temmerman vermeld, wegens hun vergangbare aard, niet voor aanwas vatbaar moeten beschouwd worden;

Overwegende dat het aanvangskapitaal van dame Fausta De Temmerman niet bijzonder blijkt aangegroeid te zijn door een investering in haar juwelierszaak van de Sint-Gummarusstraat te Antwerpen;

Overwegende dat blijkens de verklaring van de heer Armand De Temmerman, broeder van dame Fausta De Temmerman (bl. aanl. st. 50, 51) deze zaak in 1909 door de echtelieden Liessens-De Temmerman overgenomen werd van de heer Van Laer, en er in 1918, bij de afstand van deze zaak aan de heer Nagels, nog een schuld van 90.000 F wegens de overname van 1909, openstond; dat deze schuld van 90.000 F opgenomen werd door een geldschietter Baronheid, welke als tegenprestatie het eigendomsrecht over de juwelen van de handelszaak bekam; dat de weduwe van de heer Nagels bevestigt (bl. aanl. st. 53) dat zij met haar echtgenoot in 1918 slechts 10.000 F aan dame Fausta De Temmerman betaalden voor de overname van cliënteel, winkelinstallatie en uitgerust werkhuis der, overigens erg verlopen zaak;

Overwegende dat deze som overeenstemt met het bedrag dat na de echtscheiding Liessens-De Temmerman op 19 juni 1922 tussen hen verdeeld werd (bl. aanl. st. 49);

Overwegende dat, tegenover de gegevens van de bundels niet kan aangenomen worden dat dame Fausta De Temmerman, na de overgave van haar zaak van de Sint-Gummarusstraat, nog handel zou gedreven hebben in de Van Wezenbekastraat 64, waar zij in september 1918 haar intrek nam; dat zij ingeschreven stond als zijnde «zonder beroep» (bl. aanl. st. 48); dat niet betwist wordt dat zij in de notariële akte van aankoop van een perceel grond te Brussel, op een datum waarop zij aldaar nog ingeschreven was, zijnde op 6 juni 1925, met «sans profession» betiteld wordt; dat bovendien talrijke verklaringen dit feit komen bevestigen (bl. aanl. st. 51, 52, kaft VIII, st. 381-9);

Overwegende dat, indien aldus als bewezen mag aannvaard worden dat de echtelieden Liessens-De Temmerman zeker geen vermogen van enig belang konden samenstellen met de opbrengsten uit de handelszaak der Sint-Gummarusstraat, men anderzijds nochtans niet gerechtigd is hieruit af te leiden dat het hoger besproken eigen vermogen van dame Fausta De Temmerman, op 5.000 F na in deze handel zou te loor gegaan zijn; dat de afrekening van 19 juni 1922 inderdaad slechts betrekking heeft op wat de echtelieden Liessens-De Temmerman in onverdeeldheid hadden bezeten, doch

dat hierin geen spraak is van de eigen goederen van de echtelieden of van een hunner, goederen waarvan — rekening houdend met het voortbestaan van de schuld aangegaan bij de oorspronkelijke overname der zaak — niet bewezen is dat zij in die zaak zouden verloren gegaan zijn;

Overwegende dat de oorsprong van het in betwisting zijnde vermogen evenmin zijn verrechtvaardiging kan vinden in het beweerd fortuin van de ouders van dame Fausta De Temmerman;

Overwegende dat het beroep van de vader van dame Fausta De Temmerman, de heer Amedee De Temmerman, stadsuurwerkmaker en stadsuurwerkopwinder, niet te rangschikken is onder de beroepen van de zeer begoede klas van destijds; dat de ouders van dame Fausta De Temmerman echter wel eigenaars waren van een huis te Oudenaarde, Neerstraat, aangekocht in 1902 tegen 11.000 F; dat, naar niet betwist wordt, dit eigendom nochtans kort na het huwelijk van dame Fausta De Temmerman met de heer Jules Liessens in 1909, belast werd met een hypothecaire inschrijving tot zekerheid van een geldlening van 25.000 F ten voordele van de heer Frans Van Laer, van wie de handelszaak in de Sint-Gummarusstraat overgenomen werd; dat op 15 oktober 1917 ten voordele van dezelfde schuldeiser, een bijkomende inschrijving voor een bedrag van 4.500 F genomen werd ter dekking van vervallen en niet betaalde intresten;

Overwegende dat de ouders De Temmerman in 1921 van Oudenaarde naar Antwerpen overkwamen om er hun intrek te nemen bij hun dochter in de Van Wezenbekastraat; dat zij in 1939 overleden in de Terlinckstraat; dat het niet blijkt dat vader De Temmerman tijdens zijn verblijf te Antwerpen een winstgevend activiteit zou uitgeoefend hebben, behalve dan dat hij zich tussen 1923 en 1927 bezig hield met herstellingen voor rekening van de zaak van dame Anna Ooms, weduwe Lenaers, volgens dewelke vader De Temmerman hiermede geholpen was, doch hierdoor «geen schatten verdiende» (bl. aanl. st. 59);

Overwegende dat bezwaarlijk kan aangenomen worden dat de vader van dame Fausta De Temmerman aan zijn dochter noemenswaardige giften zou gedaan hebben in een periode dat zijn enig onroerend bezit verhoudingsgewijs reeds zwaar gehypothekeerd was en hij zelf als stielman presteerde;

Overwegende dat dit onroerend goed weliswaar in 1926 werd verkocht aan 78.000 F en dat deze opbrengst, op 4.400 F na (bl. aanl. st. 60) bij het overlijden van vader De Temmerman — ten minste officieel — niet meer aanwezig was; dat hierbij echter niet uit het oog mag verloren worden dat hij op 25 september 1929 — insgelijks «officieel» — schuldeiser werd van Dr. L. Couvreur voor een bedrag van 50.000 F, en ook dat hij drie kinderen had, zodat het saldo hem evenmin toeliet uitsluitend zijn dochter met een belangrijk aanvangsvermogen te begiftigen;

Inkomsten en vermogen van Dr. L. Couvreur.

Overwegende dat, indien er nopens de eerste jaren van de praktijk van Dr. L. Couvreur slechts sporadische resultante-aanduidingen van een winstgevend activiteit voorhanden zijn, aanleggers nochtans afdoende bewijzen leveren van het hoog inkomen van hun vader tijdens de volgende jaren van zijn leven;

Overwegende dat, — waar aldus de levensverzekering «Victoria» voor een bedrag van 25.000 F, afgesloten in 1910 (bl. aanl. st. 64), het krediet van 16.000 F op 3 april 1914 bij de bank «Crédit Anversois» (bl. aanl. st. 68-69), de belegging in aandelen (bl. aanl. st. 65-67) en de contante betaling van 22.000 F op de aankoop van het huis Olijftakstraat op 14 mei 1914 (bl. aanl.

st. 86) kunnen gelden als aanduidingen van een gunstig debuut van deze in 1907 begonnen loopbaan — de hoge beroepsinkomsten van de jaren 1922 tot 1955 met ontegensprekelijke zekerheid blijken uit de eigen geschriften van dame Fausta De Temmerman, aangevuld door aantekeningen van de hand van Dr. L. Couvreur;

Overwegende dat inderdaad, stuk 71 in het dossier van aanleggers, van het niet betwiste geschrift van dame Fausta De Temmerman, volgende jaarlijkse beroepsinkomsten van Dr. L. Couvreur weergeeft: 1922: 60.665 F, 1923: 79.135 F, 1924: 106.210 F, 1925: 120.000 F, 1926: 153.125 F, 1927: 157.940 F, 1928: 176.925 F, 1929: 240.000 F, 1930: 253.155 F, 1931: 198.670 F, 1932: 140.000 F, 1933: 185.435 F, 1938: 201.150 F, 1939: 159.925 F;

Overwegende dat dit stuk voor de jaren 1940 tot 1946 blijkbaar slechts onvolledige bedragen, nl. enkel niet gedeclareerde rekeningen op naam aangeeft, doch dat betreffende de jaren 1947 tot 1955 een door dame Fausta De Temmerman nauwkeurig gehouden dagboek (bl. aanl. st. 109) wordt voorgelegd waarvan de niet betwiste totalen van de beroepsinkomsten belopen: 1947: 499.877 F, 1948: 559.483 F, 1949: 464.780 F, 1950: 410.423 F, 1951: 417.913 F, 1952: 380.568 F, 1953: 389.250 F, 1954: 360.454 F, 1955: 353.300 F;

Overwegende dat het bij de beoordeling van de omvang van het werkelijk beroepsinkomen van Dr. Couvreur niet opgaat dit uitsluitend te berekenen op basis van de fiscale aangiften, daar uit de vergelijking van de stukken 71 en 109 met de fiscale aangiften blijkt dat deze laatste totaal misleidend zijn; dat immers, bv. waar de werkelijke beroepsinkomsten van Dr. Couvreur over de jaren 1931-33 resp. 198.670 F, 140.000 F en 185.435 F bedroegen, een inkomen van fiscaal 48.000 F in het jaar 1933 werd vooropgezet in het geding tegen zijn echtgenote in zake onderhoudsgeld; dat, waar volgens het aangehaalde kasboek over de jaren 1947 tot 1955 (zonder rekening te houden met het fiscaal afzonderlijk aangegeven stadssalaris) 3.674.522 F in aanmerking kwam, in feite 1.816.617 F of nagenoeg slechts de helft gedeclareerd werd (bl. aanl. st. 72, 73);

Overwegende dat een vergelijking van het vermogen van dame Fausta De Temmerman met het inkomen van Dr. Couvreur, niet toelaat met verweerder te zeggen dat het eerste wel en het tweede niet van aard is om het in betwisting zijnde vermogen te verklaren; dat het tegendeel waar is;

Overwegende dat men ook verweerder niet kan volgen waar hij het door Dr. Couvreur nagelaten actief aanziet als de normale resultante van de beroeps-activiteit van Dr. Couvreur van 1907 tot 1960;

Overwegende dat Dr. Couvreur, volgens de getallen door verweerder vooropgezet, een vermogen van 2.515.000 F naliet;

Overwegende dat, aannemend dat hij na 7 jaar praktijk, in 1914, naast de betaling van 22.000 F op het huis Olijftakstraat, nog slechts over 8.000 F beschikte, en aldus in totaal 30.000 F had verworven, dit bedrag, volgens het door verweerder toegepast coëfficiënt 40, reeds 1.200.000 F zou geven; dat, rekening houdend met het feit dat het hier beginjaren betreft, een regel van drie, toegepast in functie van 53 jaren praxis, het ongerijmde van deze bewering laat inzien;

Overwegende dat volledigheidshalve in dit verband dient aangestipt dat het beroepsinkomen van Dr. Couvreur tijdens zijn laatste levensjaren na de dood van dame Fausta De Temmerman wel moet afgenomen

zijn, doch niet in die mate dat het geheel zou mogen verwaarloosd worden; dat dit inkomen niet meer, zoals te voren, met dezelfde nauwkeurigheid kan bewezen worden, doch dat uit een vergelijking van de fiscaal aangegeven inkomsten met de werkelijke inkomsten over de vroegere jaren, toelaat, ook bij wijze van vergelijking, een benaderend idee te vormen nopens de werkelijke inkomsten van de jaren 1957, 1958 en 1959; dat, indien men het werkelijk inkomen op het dubbel van het gedeclareerde schat, zoals dit gedaan werd in de vroegere jaren, de jaren 1957, 1958 en 1959 nog resp. 122.000 F, 176.000 F en 160.000 F geven, telkens te verhogen met nagenoeg 50.000 F pensioen;

Overwegende dat de door verweerder opgeworpen mogelijkheid dat het vermogen van Dr. Couvreur in feite nog omvangrijker zou geweest zijn dan hoger vooropgezet, niet belet dat zijn thans gekende beroepsinkomsten van aard waren om, zelfs indien Dr. Couvreur volgens zijn stand leefde, de aankopen op naam van dame Fausta De Temmerman uit te leggen;

Overwegende dat, — indien aldus op grond van bovenstaande vaststellingen de oorsprong van het in betwisting zijnde vermogen grotendeels slechts kan uitgelegd worden door de inkomsten van Dr. L. Couvreur, en dit in strijd met de officiële bestemming welke eraan gegeven werd — juist deze officiële toebedelingen, door hun overdreven karakter, de overheveling van het vermogen van Dr. Couvreur op dame Fausta De Temmerman en verweerder, in een klaar daglicht stellen; dat deze overheveling trouwens aansluit als normaal gevolg van vaststaande motieven, namelijk de affectieve redenen welke aanleiding gaven tot het concubinaat en later het huwelijk, de fiscale bekommernissen en de zorg om te ontsnappen aan de betaling van onderhoudsgeld aan de wettige familie van Dr. Couvreur;

Overwegende dat de aangifte Gutt en het huwelijkscontract Couvreur-De Temmerman getuigen van deze in het oog springende overheveling;

Overwegende dat inderdaad, op een ogenblik dat dame Fausta De Temmerman met een aanvangskapitaal van 10.000 F, waarde 1907 reeds officieel een reeks onroerende beleggingen had gefinancierd, bij de aangifte Gutt in oktober 1944 een pak aandelen op haar naam aangaf met een waarde van, volgens verweerder, 1.654.509 F (bl. aanl. st. 248); dat op haar naam alsdan nog 26.400 F bankbiljetten, 15.599 F check en spaarkas en 25.000 F hypotheek werden gedeclareerd (bl. aanl. st. 246);

Overwegende dat gezegde onroerende beleggingen, omgezet in huidige munt volgens billijk voorkomende coëfficiënten, rekening houdend met aankooprijzen en kosten, volgens kapitale opslorpten:

— Grond Houba de Strooperlaan, Brussel, gekocht op 6 juni 1925 à 19.912 F + nagenoeg 3.000 F kosten = 22.912 F, of in huidige munt $\times 25$ = ongeveer: 575.000 F;

— Grond Lange Lozanastraat Antwerpen, gekocht op 15 maart 1934 à 87.465 + 16.990 F kosten = 104.455 F, of in huidige munt $\times 10$ = ongeveer 1.040.000 F;

— Grond Terlinckstraat Berchem, gekocht op 28 december 1934 à 50.000 F + 11.689 F kosten = 61.689 F of in huidige munt $\times 10$ = ongeveer 615.000 F;

— Bouwkosten huis Terlinckstraat, in 1935, minstens 165.000 F (bl. aanl. st. 140-182) of in huidige munt $\times 5$ (na devaluatie Van Zeeland van maart 1935) = ongeveer 850.000 F;

zijnde in totaal ongeveer 3.080.000 F;

Overwegende dat, afgezien van de later te bespreken aangiften op naam van verweerder en diens echtgenote, en van andere posten waarvoor het onroerend bezit en de telling Gutt geen aanduidingen leveren, dame Fausta De Temmerman alsdan reeds een vermogen op haar naam had van, naar de minima-cijfers gerekend, ca. 4.800.000 F, terwijl het officieel bezit van Dr. Couvreur was gebleven bij het gehypothekeerde huis der Olijftakstraat, en een 10e deel in de naakte eigendom van de gronden te Merksem dat hem door Mej. Maria De Ridder in 1940 was gelegateerd geworden en dat er op zijn naam uiteindelijk geen aangifte bij de operatie Gutt gedaan werd (bl. aanl. st. 294-9);

Overwegende dat blijkens het huwelijkscontract van 19 november 1947 dame Fausta De Temmerman alsdan verklaarde, naast een uitgebreid mobiliair, de aandelen te bezitten waarvan de beschrijving nagenoeg overeenstemt met deze van de aangifte Gutt op haar naam, terwijl Dr. L. Couvreur slechts als roerende goederen aanbracht :

« un cabinet médical comprenant un bureau, une table d'examen, une armoire avec instruments, une table roulante. » (bl. aanl. st. 96);

Overwegende dat het bewijs van de affectieve motieven voor dergelijke handelwijze, rekening houdend met het bestaan van het concubinaat en later van het voorgenomen huwelijk, geen betoog vergt; dat de motieven van fiscale aard reeds hoger zijn gebleken;

Overwegende dat buitendien, een van de bekommernissen van Dr. Couvreur is geweest, het onderhoudsgeld ten behoeve van zijn wettige echtgenote en kinderen, met alle middelen, waaronder dan ook weer de ongewoon lage fiscale aangiften, zo laag mogelijk te houden;

Overwegende dat niet betwist wordt dat, nadat dit onderhoudsgeld was vastgesteld op 200 F bij vonnis van 13 juni 1916, op 300 F bij vonnis van 20 december 1917, en 1.200 F bij arrest van 15 maart 1923, op 2.000 F bij transactie van juli 1927 en op 2.333 F bij transactie van mei 1929, door Dr. Couvreur met ingang van 1 november 1932 werd teruggebracht op 1.500 F en bij vonnis van 28 juni 1933 op die basis werd bestendigd; dat hierbij, en ook in de procedure van 1947 (bl. aanl. st. 102) steeds geschermd werd met de lage inkomsten en gebrek aan persoonlijk fortuin van Dr. Couvreur;

Overwegende dat verweerder in besluiten trouwens zelf toegeeft dat Dr. Couvreur zich in die verschillende procedures hardnekkig heeft verdedigd;

Overwegende dat deze bekommernis past als dringend motief van een systematische overheveling van het inkomen en vermogen van Dr. Couvreur op dame Fausta De Temmerman, waardoor ieder « persoonlijk fortuin » buiten de controle en het bereik van de wettige familie moest gesteld worden;

Overwegende dat de reeds beschreven vermoedens kracht bijgezet wordt door nog enkele vaststellingen in het algemeen, en een reeks gegevens in het bijzonder, welke laatste de oorsprong van de afzonderlijke elementen van het betwiste vermogen belichten, en welke hierna afzonderlijk zullen onderzocht worden;

Overwegende dat Dr. Couvreur aldus in zijn nota's schrijft : « ...Par motif de sécurité fiscale, vu que toutes les occasions étaient bonnes pour procéder en augmentation alimentaire, cette situation a duré 42 ans, je mis maintenant mon avoir sous le nom de Madame De Temmerman, épouse divorcée de M.J. Liessens... » (bl. aanl. st. 371/4); « ...J'ai donné le maximum pour tous ceux qui m'entouraient, même

au dépens de mes propres enfants... » (bl. aanl. st. 372/3);

Overwegende dat hier in verband met de nota's van Dr. Couvreur kan opgemerkt worden dat deze deels vóór de toenadering met zijn zonen van september-oktober 1957 (bl. aanl. st. 401-403) opgesteld werden (bl. aanl. st. 370-374) en dat de strekking van de later opgestelde nota's bij deze van de eerste aansluit;

Overwegende dat talrijke verklaringen, ook van personen welke thans als getuigen niet wraakbaar zouden zijn, in dezelfde zin luiden (bl. aanl. st. 107, 108, 320, 368, 370, 382, 384, 385, 386, 388, 389, 391 392);

Overwegende dat het ook kenschetsend is dat de auto's van Dr. Couvreur officieel werden aangekocht op naam van dame Fausta De Temmerman, waarvan niet betwist wordt dat zij geen auto kon sturen, terwijl anderzijds de stukken uit het dossier van aangelegers er op wijzen dat auto's door Dr. Couvreur bepaald zelf werden gekocht, betaald en verkocht;

Overwegende dat de inzichten van Dr. Couvreur in het algemeen nog tot uiting komen bij het aangaan van levensverzekeringen waarvan achtereenvolgens dame Fausta De Temmerman en verweerder (Norwich Union d.d. 25 januari 1935 (bl. aanl. st. 133-134) en de haren (La Nationale Vie, hernieuwd in 1947) de begunstigden waren; (bl. aanl. tegen Paulette Liessens st. 11);

III. Aangevochten schenkingen in het bijzonder.

A. Grond Houba de Strooperlaan, Brussel :

Overwegende dat deze grond op 6 juni 1925 werd aangekocht op naam van dame Fausta De Temmerman voor 19.912 F; dat de kosten kunnen geschat worden op 3.000 F, of samen 22.912 F;

Overwegende dat verweerder in vijfde besluiten de dertigjarige verjaring opwerpt ten opzichte van de vordering strekkende tot nietigverklaring van de beweerde schenking van de grond Houba de Strooperlaan te Brussel in 1925;

Overwegende dat de vordering betreffende deze beweerde schenking strekt in hoofdorde tot nietigverklaring en in ondergeschikte orde tot inkorting;

Overwegende dat, afgezien van de vraag in hoever de vordering tot nietigverklaring al dan niet verjaard is, de vordering tot inkorting in geen geval verjaard is; dat immers de verjaring van deze laatste vordering slechts ingaat vanaf de datum van overlijden van de de-cujus (De Page t VIII nrs. 1409-1558); dat in die omstandigheden voorafgaandelijk toch dient onderzocht of er ter zake al dan niet schenking was;

Overwegende dat hoger aangenomen werd dat dame Fausta De Temmerman bij haar huwelijk over een aanvangskapitaal van 10.000 F beschikte; dat dit kapitaal verhoogd met de helft van het product van de overgave van de winkelinstallatie der St.-Gummarusstraat, door toepassing van het coëfficiënt 1,6, nagenoeg de mogelijkheid biedt van een aankoop van deze grond met eigen penningen van dame Fausta De Temmerman;

Overwegende dat er anderzijds buiten de alleenstaande onrechtstreekse verklaring van een nicht van de vrouw van de verkoper (bl. aanl. st. 136) geen enkel vermoeden wordt vooropgesteld waaruit zou blijken dat deze aankoop met gelden van Dr. Couvreur zou geschied zijn; dat hijzelf trouwens in zijn nagelaten nota's nergens een bepaalde toespeling doet op een financement van deze aankoop;

B. Grond en huis Terlinckstraat 15, Berchem :

Overwegende dat de aankoop van deze grond in 1934 aan 61.639 F voor koopprijs en aankleven, niet meer kan verklaard worden door het beginkapitaal van dame Fausta De Temmerman, dat opgeslorpt werd door de aankoop van de grond Houba de Strooperlaan te Brussel; dat anderzijds, zoals hoger aangehaald, de ruime inkomsten van Dr. Couvreur de oorsprong van deze aankoop wel kunnen uitleggen;

Overwegende dat evenmin de bouwprijs van dit huis waarvan voor ongeveer 165.000 F facturen teruggevonden werden (bl. aanl. st. 140-182) zijn uitleg kan vinden in dit reeds opgeslorpt beginkapitaal, terwijl de verklaringen van de toenmalige architect Potié (bl. aanl. st. 183) en van onderaannemer De Bleyser (bl. aanl. st. 185) bevestigen dat de opdrachten van Dr. Couvreur zelf uitgingen en de facturen op zijn verzoek op naam van dame Fausta De Temmerman werden gesteld; dat sommige facturen bij vergissing op naam van Dr. Couvreur (bl. aanl. st. 178, 179) en een kwijting (st. 178b) op naam van « Madame Couvreur » werden geschreven;

Overwegende dat Dr. L. Couvreur in zijn « Note pour enfants » (bl. aanl. st. 374) zelf schrijft : « ...J'ai acheté de mon avoir un terrain Rue Terlinck à Berchem où je fis bâtir une maison qui porte le numéro 15... » hetgeen bevestigd wordt door toenmalige relaties en personeel (bl. aanl. st. 384, 385, 388, 391);

C. Bezittingen in het huwelijkscontract van 19 dec. 1947 en in de aangifte van nalatenschap van dame F. De Temmerman als haar persoonlijke eigendom vermeld : mobilair, auto, aandelen.

Overwegende dat, vermits het hier goederen betreft welke — in de stelling van aanleggers — deels tijdens het concubinaat, en deels sedert het huwelijk geschonken werden, hier de aandacht dient gevestigd op het feit dat in beginsel de eerste aan een ander juridisch regime onderworpen zijn dan de tweede; dat aanleggers dit onderscheid trouwens maken, zoals dit af te leiden is uit het beschikkend gedeelte van hun besluiten; dat duidelijkheidshalve de doeleinden van deze besluiten op dit punt hier terloops kunnen herhaald worden;

Overwegende dat namelijk de goederen beschreven in het huwelijkscontract van 1947 op naam van dame Fausta De Temmerman en de beurswaarden bij de aangifte Gutt op naam van verweerder gedeclareerd, door aanleggers in hoofddeel als vernietigbare en in ondergeschikte orde als inkortbare schenkingen worden aangezien, terwijl de goederen vermeld in de aangifte van nalatenschap van dame Fausta De Temmerman en welke niet begrepen zijn in het huwelijkscontract, enkel als inkortbare schenkingen worden behandeld :

a) Mobilair :

Overwegende dat hoger aangenomen werd dat de klederen, linnen, juwelen en meubelen welke dame Fausta De Temmerman in 1909 bezat, op 10.000 F, waarde 1909, mochten geschat worden;

Overwegende dat, alhoewel hierin ook klederen en juwelen begrepen zijn, dit toch wijst op een tamelijk gestoffeerde bruidsschat waarvan het mobilair wel in verhouding moet geweest zijn; dat het niet is omdat een niet nader bepaald deel der meubelen in 1935 aan een lage prijs geveild werd, dat het overige niet zou

bewaard gebleven zijn, waardeloos was of niet in wederbelegging werd vervangen;

Overwegende dat het anderzijds blijkt dat na de verhuizing naar de Terlinckstraat in 1935 en voor het huwelijkscontract van 1947 voor een bedrag van 52.607 F (bl. aanl. st. 187 tot 193) en in de jaren 1950-56 voor 166.088 F (bl. aanl. st. 195, 196, 203 tot 209, 211 tot 219, 224, 226 tot 232) nieuwe meubelen werden aangekocht!

Overwegende dat ook hier stukken en verklaringen getuigen van een werkelijke aankoop door Dr. Couvreur (bl. aanl. st. 191, 193, 187 i, 188a, 189) terwijl deze laatste zelf in zijn « note pour enfants » (bl. aanl. st. 374) schrijft : « ...je l'ai au cours des années fait meubler copieusement, beaux meubles, tapis d'orient et tout le confort... »;

Overwegende dat er in die omstandigheden moet aangenomen worden dat er in zake meubelen een vermenging is geweest van eigen mobilair van dame Fausta De Temmerman enerzijds, met meubelen waarvan de aankoop gefinancierd werd door Dr. L. Couvreur; dat de verhouding hiervan bij gebrek aan nadere juiste en zekere gegevens, ex aequo et bono op de helft dient geschat te worden;

Overwegende dat aanleggers in het overwegend gedeelte van hun besluiten voorhouden dat dit mobilair (behoudens de door aanleggers en verweerder meegenomen voorwerpen, waarvan inventaris (st. 84b) op 14 februari 1961 voor 179.125 F geveild werd en dat deze som toekomt aan de wettige erfgenamen;

Overwegende dat, wegens bovenstaande toebedeling, slechts de helft van deze som in aanmerking kan komen om als geschonken beschouwd te worden, en dat deze helft dan normaal nog zou dienen geveild te worden volgens het deel dat vóór en het deel dat na het huwelijk werd verworven; dat deze laatste ventilatie echter, gezien de redenering van het beschikkend gedeelte van de besluiten, nochtans overbodig is; dat aanleggers immers besluiten tot nietigverklaring, minstens inkorting van de schenking der meubelen in het huwelijkscontract op naam van dame Fausta De Temmerman beschreven, en enkel tot inkorting van de schenking der voorwerpen vervat in haar aangifte van nalatenschap en in de inventaris van haar sterfhuis, en die niet begrepen zijn in het huwelijkscontract, zonder dat bij dit alles de bepaling ener fractie gevorderd wordt;

b) Personenauto Chevrolet 1954.

Overwegende dat hoger aangenomen werd dat de auto's van Dr. L. Couvreur door hem werden aangekocht op naam van dame Fausta De Temmerman;

Overwegende dat de laatste dezer auto's, gekocht op 8 april 1954 (bl. aanl. st. 126) op 14 februari 1961 werd geveild aan 10.000 F;

Overwegende dat deze waarde moet behandeld worden als een schenking staande huwelijk, zoals aanleggers dit trouwens ook doen in het beschikkend gedeelte hunner besluiten, doch blijkbaar in strijd met hun desbetreffende overweging dat « deze som toekomt aan de wettige erfgenamen van Dr. Couvreur »;

c) Aandelen.

Overwegende dat de in het huwelijkscontract van 1947 op naam van dame Fausta De Temmerman beschreven aandelen overeenstemmen met deze op haar naam aangegeven bij de operatie Gutt in oktober 1944 (vergelijk bl. aanl. stukken 244 en 296);

Overwegende dat de waarde van deze aandelen op 9 mei 1944, volgens verweerder zelf, 566.867 bedroeg;

Overwegende dat reeds onderzocht werd tot welke beperkte ontwikkeling het aanvangsvermogen van dame Fausta De Temmerman aanleiding kon geven, en in welke mate dat dit aanvangsvermogen moet opgeslorpt zijn door de aankoop van de grond Houba de Strooperlaan te Brussel, en er steriel is belegd geweest, en voor het overige teruggevonden wordt in een deel van het mobilair;

Overwegende dat deze algemene vaststelling reeds leidt tot het besluit dat dit aanvangsvermogen niet de oorsprong kan zijn van de aandelen welke op 9 mei 1944 een waarde vertegenwoordigen van minstens 566.867 F;

Overwegende dat de portefeuille Fausta De Temmerman zich bij de aangifte Gutt echter niet beperkte tot laatstgenoemde aandelen; dat hij namelijk bovendien nog de aandelen bevatte welke op naam van verweerder en blijkbaar ook op naam van diens echtgenote werden gedeclareerd;

Overwegende dat de declaratie van de gehele portefeuille over deze drie aangiften bewezen wordt door de vergelijking van deze aangiften met de inventarissen van de portefeuille, opgesteld door de niet betwiste hand van dame Fausta De Temmerman; dat meer bepaaldelijk een duidelijk voorbeeld van deze verdeling over drie aangiften gegeven wordt door de stukken 268-284 van het dossier van aanleggers; dat dit voor het geheel bewezen wordt door stuk 243, door de rechtbank vergeleken met de aangiften en met inventaris IV (bl. aanl. st. 240) en juist bevonden;

Overwegende dat de declaratie op naam van verweerder, van aandelen uit de portefeuille F. De Temmerman trouwens het opstellen van het formulier « Fiscale Amnestie » d.d. 26 februari 1946 noodzakelijk maakte;

Overwegende dat de waarde van de portefeuille 1940 aldus zelfs nog met 118.691 F dient vermeerderd en in totaal, altijd op basis van het door verweerder vooropgezet cijfer van 566.867 F, in totaal 685.558 F bereikt;

Overwegende dat het ontstaan van een dergelijke portefeuille niet alleen geen uitleg vindt in de beperkte middelen van dame Fausta De Temmerman, doch dat zijn sterke uitbreiding aantoonst hoe hij moet gespijsd geweest zijn door een toevoer van gelden welke alleen in de rijke beroepsinkomsten van Dr. L. Couvreur konden gevonden worden;

Overwegende dat, volgens als dusdanig niet betwiste waarderungen, aan de hand van inventaris-aandelen I, de totale aankoopwaarde der aandelen gekocht vóór 1930 en op 31 december 1929 nog aanwezig, nagenoeg 544.000 F (waarde 1930), (bl. aanl. st. 237 en 288) bedroeg; dat in de periode 1934-36, waarin de gronden Lange Lozanastraat en Terlinckstraat werden gekocht, en het huis Terlinckstraat werd gebouwd en ingericht, de verkoop van aandelen nauwelijks de aankoop ervan overtrof (bl. aanl. st. 237 en 289-290);

Overwegende dat ook in de oorlogsjaren 1940-44 een uitbreiding van minstens 275.000 F kan waargenomen worden (bl. aanl. st. 293) terwijl de intresten blijkens de inventarissen-intresten (bl. aanl. st. 237, 286) slechts ongeveer 40.000 F bedroegen;

Overwegende dat, — gezien de reeds gekende gegevens, zijnde het bestaan van het concubinaat, de onmogelijkheid om de oorsprong van de aandelen-portfeuille op naam van dame Fausta De Temmerman uit te leggen door haar eigen aanvangskapitaal, de daartegenover beschikbaar staande rijke middelen van Dr. Couvreur, welke zich nochtans solderen in een officieel onvermogen van deze laatste, toevallig gepaard gaande met de aanwas van het hortuin op naam van dame F. De Temmerman, en de zorg voor ont-

duiking tegenover de fiscus en wettige familie, — de inschrijving op borderellen en in het huwelijkscontract op naam van F. De Temmerman als bewijs van haar eigendom reeds uiterst verdacht voorkomt;

Overwegende dat trouwens verweerder zelf de « officiële » inkleding weinig ernstig opneemt daar hij in besluiten toegeeft dat, zelfs indien de aandelen ter waarde van 2.350.000 F door zijn moeder en op haar naam waren aangekocht, deze aan Dr. Couvreur moesten toekomen;

Overwegende dat bovendien de bekentenissen van Dr. Couvreur in zijn « note pour enfants » (bl. aanl. st. 374) : « Je faisais le placement boursier d'après mes relations. Ces placements étaient placés à l'unique nom de Madame au su de son fils, pour ma sécurité personnelle et pour m'éviter les ennuis de procédures d'augmentation de pensions alimentaires » bevestigd wordt door de beursrelaties van Dr. Couvreur; dat deze inderdaad verklaren dat « alhoewel de borderellen op naam van andere personen opgemaakt zijn, deze, in het algemeen door Dr. Couvreur zelf werden verveend » (Wisselagent Suys, bl. aanl. st. 305 b) « Aandelen die, gelet op Dr. Couvreur's gezinstoestand, niet op zijn naam doch op die van mevr. Fausta De Temmerman moesten geplaatst worden. Betaald werden de aandelen met speciën van Dr. Couvreur (Frieda Smets, destijds secretaresse bij de Banque Centrale Anversoise, (bl. aanl. st. 320); « ... J'ai été chargé, en ma qualité de fondé de pouvoirs de la Banque de Commerce par le docteur Louis Couvreur de l'exécution d'ordres de bourse, et qu'à maintes reprises il m'a requis de faire confectionner les bordereaux relatifs au nom de Madame Fausta De Temmerman (J. M. Gosset, bl. aanl. st. 321); « ... De borderellen moesten steeds op haar naam gemaakt worden, doch het geld kwam uit Dokters zak » (R. Dufaux, bl. aanl. st. 323);

Overwegende dat Dr. Couvreur zelf ook nog bekend : « A l'affaire Gutt on nous conseilla de porter cet avoir sur la liste des valeurs déclarées de Mad. Liessens, valeurs acquises à son nom et payées par moi, au fur et à mesure de mes économies résultant du fruit de mon travail, de sorte que je n'avais rien en apparence » bl. aanl. st. 371/4) ;

Overwegende dat het, bij het zicht van sommige borderellen, luidende « le Dr. Couvreur pour compte de Mad. De Temmerman » of « Mad. De Temmerman pour ordre du Dr. Couvreur » (bl. aanl. st. 307,301) opvalt met welke zorg dit opzet uitgevoerd werd en dat ook vergissingen werden hersteld (bl. aanl. st. 271,331) ;

Overwegende dat zelfs de aandelen welke vroeger door Dr. Couvreur op zijn naam aangekocht, overgebracht werden naar de portefeuille van dame Fausta De Temmerman, in haar inventaris werden ingeschreven, en bij de aangifte Gutt gedeclareerd; dat dit namelijk het geval was met de eerste tien aandelen « Gevaert » en twee aandelen « Union Minière », aangekocht in 1926 (bl. aanl. st. 277 en 300 vergeleken met 240,237, aangifte Gutt en Huwelijkscontract), met 100 kapitaalsaandelen Boerhave, op 1 januari 1927 door Dr. Couvreur onderschreven en op 9 november 1927 overgeschreven op naam van dame Fausta De Temmerman (bl. aanl. st. 301, 301 bis, 302), met vier aandelen « La Médicale » (bl. aanl. st. 303) gekocht in 1912, en met drie aandelen « Electr. de Rosario » (bl. aanl. st. 304) ;

Overwegende ten slotte dat er aantekeningen en optellingen van de hand van Dr. Couvreur voorkomen op borderellen op naam van dame Fausta De Temmerman op fictieve naam (bl. aanl. st. 313 en 268) ;

Overwegende dat uit de onder C behandelde over-

wegingen dient besloten te worden dat de helft van het in het huwelijkscontract van 19 november 1947 op naam van dame Fausta De Temmerman beschreven mobilaire alsook de totaliteit van de in dit huwelijkscontract op haar naam beschreven aandelen, aangekocht werden met gelden van Dr. Couvreur ;

Overwegende dat de overwegin in besluiten (bl. 30 par. 1) betreffende de aandelen bij de aangifte Gutt op naam van dame Marcelle Sleebus gedeclareerd niet weer te vinden is in het dispositief ;

Overwegende dat ook op grond van dezelfde overwegingen de auto Chevrolet 1954, de goederen, voorwerpen, beurswaarden en speciën vermeld in de aangifte van nalatenschap van dame Fausta De Temmerman, alsook de helft van het mobilaire en voorwerpen vermeld in de inventaris van 20 januari 1959, en voor zover deze niet begrepen zijn in het huwelijkscontract van 1947, moeten geacht worden, staande huwelijk verworven te zijn met gelden van Dr. Couvreur ;

D. Bedrag van 1.000.000 F gedeponeerd bij de bank G. & C. Kreglinger, ingevolge conventie van 19 febr. 1957.

Overwegende dat een vergelijking van de inhoud van dit dépôt met inventaris III van de portefeuille op naam van dame Fausta De Temmerman leert dat het, op de aandelen Ebes na, samengesteld is uit obligatiën van deze portefeuille ; dat verweerder geen betwisting inbrengt betreffende de aandelen Ebes ; dat de oorsprong van deze portefeuille hoger uitvoerig werd onderzocht ;

Overwegende dat verweerder de rechtshandeling van 19 februari 1957 als « transactie » betitelt ; dat aanleggers haar nu eens « conventie », dan weer « dading » of « transactie » noemen ;

Overwegende dat, hoe ook kwetsige aandelen voorheen in het vermogen van verweerder zijn gekomen, deze rechtshandeling voor hem een nieuwe titel vormt ;

Overwegende dat, welke kwalificatie partijen aan deze rechtshandeling ook geven, zij in feite, gezien de beschrijving van de omstandigheden waarin zij volgens aanleggers tot stand kwam, in geen geval kan doorgaan als zijnde gesteld met een inzicht van vrijgevigheid ;

Overwegende dat de reserve, waarop aanleggers zich beroepen, hen niet beschermt tegen rechtshandelingen ten bezwarende titel (De age t.VIII nr. 1408) ;

Overwegende dat het niet bewezen is dat deze rechtshandeling door enig wilsgebrek in hoofde van Dr. Couvreur zou zijn aangetast ; dat aanleggers zich trouwens enkel op art. 900, 920 en 1094 B.W. beroepen ;

E. Bedrag van 1.000.000 F : opvoedingskosten van verweerder en vrijgevigheden van Dr. Couvreur aan hem.

Overwegende dat verweerder op tamelijk dubbelzinnige wijze « ten stelligste ontkent dit bedrag van Dr. Couvreur in vrijgevigheden te hebben ontvangen » ;

Overwegende dat verweerder, ten overstaan van het reeds bewezen beperkt karakter van de door onproductieve belegging opgeslorpte geldmiddelen van dame Fausta De Temmerman, het rijk inkomen van Dr. Couvreur, het concubinaat en het huwelijk, en ten overstaan van het uitgebreid specifiek bewijsmateriaal, bezwaarlijk kan ontkennen vanaf zijn vroege jeugd uit de handen van Dr. Couvreur te hebben geleefd (bl. aanl. st. 36, 43, 51, 52, 109, 320, 332, 369, 370, 371, 372, 374, 378, 379, kaft VIII st. 382, 384, 385, 388, 389, 391, 392 nr. 8) ; dat hieruit blijkt hoe hij op kosten van

Dr. Couvreur werd opgevoed, zijn middelbare en universitaire studiën voltrok, Europa afreisde en een studiereis van een jaar in Duitsland deed ; dat hij na die studiereis van juni 1937 tot april 1940 gratis het huis Olijfstakstraat bewoonde (bl. aanl. st. 129, 334, 335, 338, 339) en geldelijke steun voor zijn bemeubeling van Dr. Couvreur ontving (bl. aanl. st. 371, 388) ;

Overwegende dat de universitaire studiën van verweerder, voor de periode 1929-34, volgens een raming door dame Fausta De Temmerman, 25.930 gekost hebben (st. 333) ;

Overwegende dat deze raming kan gelden als aanduiding bij een schatting van het geheel der hierboven vermelde uitgaven, doch dat men niet inzielt op welke gronden deze uitgaven zouden om te zetten zijn in huidige valuta ;

Overwegende dat het totaal dezer vrijgevigheden ex aequo et bono kunnen gewaardeerd worden op 250.000 F ;

Overwegende dat deze posten werkelijke uitgaven vertegenwoordigen, en niet als louter diensten kunnen gekwalificeerd worden ; dat de prestaties waarvan aanleggers verder gewag maken, zoals bv. de verleende steun en invloeden voor de begunstiging van de doktersloopbaan van verweerder, als louter diensten, niet als schenking in aanmerking kunnen komen ;

Overwegende dat, waar verweerder zich op de leer van Prof. De Page (t.VIII nr. 405) beroept, om de kosten van onderhoud aan inbreng en « zelfs inkorting » te zien ontsnappen, zich wel bewust moet zijn dat deze leer enkel toepasselijk is op vrijgevigheden van die aard ten opzichte van erfgerechtigden ; dat verweerder geen erfgerechtigde is van Dr. Couvreur ;

F. Grond Lange Lozanastraat 217, Antwerpen.

Overwegende dat verweerder beweert dat deze grond — op 15 maart 1934 verworven op naam van verweerder, alsdan 22-jarige student, voor een bedrag van koopsom en aankleven van 106.624 (bl. aanl. st. 340 bis — door zijn moeder op zijn naam werd aangekocht ;

Overwegende dat het met de reeds herhaaldelijk aangehaalde bewijsmiddelen in het algemeen, afdoende bewezen wordt dat ook deze aankoop gebeurde met gelden van Dr. Couvreur ;

Overwegende dat Dr. Couvreur bovendien ter zake meer bepaaldelijk toegeeft : « J'ai acquis un grand terrain, plus de 360 mètres à la Longue rue Lozane. Ce terrain a été mis sous son nom. Madame sa mère ne disposait pas de cet argent » (bl. aanl. st. 374/1). » Je dois dire que... j'avais acheté un grand terrain 360 m². Longue rue Lozane et que cet achat était mis en son nom » (bl. aanl. st. 371/5) ; dat ook hier een reeks bevestigingen van dit feit worden voorgelegd (bl. aanl. st. 384, 385, 389) ;

Overwegende dat de tegenwaarde van deze grond dient vastgesteld door een deskundig onderzoek zoals door aanleggers gevorderd ;

G. De bedragen van 400.000 F en 275.000 F belegd in de bouw van het huis Lange Lozanastraat 217, Antwerpen.

Overwegende dat de bouw van dit huis hoofdzakelijk betaald werd tussen 5 februari 1949 en 13 januari 1950 (bl. aanl. st. 344) ;

Overwegende dat verweerder op dat ogenblik reeds een dokterspraktijk van 13 jaren achter de rug had ; dat dit toelaat te veronderstellen dat hij hierdoor reeds

zelf over geldmiddelen beschikte, te meer daar hoger aangenomen werd dat hij inmiddels nog was blijven genieten van de gunsten van Dr. Couvreur;

Overwegende dat het element «onvermogen» in hoofde van de begunstigde, doch dan ook slechts dit element, hier derhalve geenszins kan gelden in de reeks van vermoedens welke bij het onderzoek nopens de vroegere schenkingen, als bewijs werden aanvaard;

Overwegende dat er echter buitendien ter zake nochtans voldoende gewichtige, nauwkeurige en onderling overeenstemmende vermoedens aanwezig zijn om te besluiten dat ook kwestige sommen uiteindelijk door Dr. Couvreur geschonken werden;

Overwegende dat Dr. Couvreur reeds de bouwgrond voor dit huis aan verweerder had geschonken;

Overwegende dat de verkoop van het huis Olijftakstraat (juli 1949) samenvalt met de bouw van het huis Lange Lozanastraat; dat het volgens de verklaringen van Jw. N. Dirickx, van Jw. Moers en Mw. L. Martens (bl. aanl. st. 389, 95, 351) op aandringen van dame Fausta De Temmerman was dat dit eigendom verkocht werd, hetgeen terug te vinden is in de eigen nota's van Dr. Couvreur, waar hij schrijft: «Une année après la mort de Mme Couvreur-Biestraeten, sur les instances de Mme Liessens et de son fils, je vendais mon immeuble Rue de l'Olivier. Cette vente devait se faire surtout pour qu'il n'y ait plus de trace de propriété, et que cet argent aurait servi pour bâtir un immeuble pour le Dr. Liessens, rue Lozanne» (bl. aanl. st. 371/4);

Overwegende dat het huis Olijftakstraat verkocht werd aan 475.000 F terwijl de netto-opbrengst volgens aanleggers 400.000 F bedroeg;

Overwegende dat Dr. Couvreur in zijn brief aan architect Stevens dd. 25 juli 1948 (bl. aanl. st. 341) zelf een verband legt tussen de verkoop van zijn huis Olijftakstraat en de bouw van het huis Lange Lozanastraat;

Overwegende dat het Dr. Couvreur was welke aanvankelijk alleen de onderhandelingen betreffende deze bouw voerde met architect Stevens (bl. aanl. st. 341, 342); dat drie voorontwerpen van plan op zijn naam werden gesteld; dat een afrekening van de bouwkosten aan hem werden geadresseerd (bl. aanl. st. 345, 346, 347, 343);

Overwegende dat Dr. Couvreur in zijn nota's nog schrijft: «La rue Lozane 217 est au nom du Dr. Liessens qui outre l'apport de la rue de l'Olivier 19 et de mes fonds disponibles a encore contracté une hypothèque...» (bl. aanl. st. 372/3) «...j'ai payé tous les frais de cette installation...» (bl. aanl. st. 374/2);

Overwegende dat verweerder besluit een bedrag van 400.000 F te hebben ontvangen doch onder de last van volkomen gratis een dokterscabinet in zijn woning ter beschikking te houden van Dr. Couvreur voor de duur van diens leven;

Overwegende dat het minstens onwaarschijnlijk voorkomt dat Dr. Couvreur op 67-jarige leeftijd een bedrag van 400.000 F zou uitgegeven hebben, enkel om voor de hem nog overblijvende levensjaren te kunnen beschikken over een dokterscabinet waarvoor hij dan nog tijdens het leven van dame Fausta De Temmerman jaarlijks 7.200 F aan huur en bijdrage in de kosten betaalde;

Overwegende dat aanleggers verder gewag maken van het afschrift van een brief dd. 31 mei 1951 van/of namens verweerder aan de heer Tropato, controleur der belastingen, waarin de oorsprong van de gelden welke in de bouw Lange Lozanastraat 217 werden geïnvesteerd, verrechtvaardigd worden met o.m.:

Fondsen geschonken door mijn moeder Mw. Cou-

vreur - De Temmerman en voortkomende van verkoop van effecten op opname op spaarboekje: ± 275.000 F;

Fondsen overhandigd door familielid na verkoop van zijn eigendom: ± 400.000 F (bl. aanl. st. 349);

Overwegende dat verweerder hiertegen laat gelden dat deze brief blijkbaar ingevolge een indiscretie in het bezit van aanleggers is gekomen en dan ook uit de debatten moet verwijderd worden;

Overwegende dat de brieven aan instanties als de belastingen, in beginsel als vertrouwelijk moeten aanzien worden; dat hun gebruik in een rechtsgeding afhankelijk is van de toestemming van de afzender (Rép. Pr. Dr. B. V° Lettres missives nrs. 70, 45);

Overwegende dat echter, indien het waar is dat Dr. Couvreur gelden in de bouw van de Lange Lozanastraat 217 investeerde, het ook normaal is dat de accountant van verweerder een afschrift van deze brief aan Dr. Couvreur bezorgde om ondergebracht te worden in zijn fiscaal dossier en ten einde een gemeen overleg met verweerder tegenover de fiscus te coördineren; dat deze brief ten opzichte van Dr. Couvreur dan ook zijn confidentieel karakter verloor;

Overwegende dat, indien het anderzijds ook waar is dat die stellingname tegenover de fiscus bezwaarlijk als volwaardige bekentenissen in huidige geding kan gelden, de erin voorkomende gegevens toch als vermoedens moeten aanvaard worden, voor zover zij, zoals in casu, overeenstemmen met de andere gegevens;

Overwegende dat hoger aangetoond werd hoe de gelden en beurswaarden op naam van dame Fausta De Temmerman, afkomstig zijn van Dr. Couvreur;

Overwegende dat aanleggers aldus ten genoegte van recht hun vordering ten belope van 650.000 F bewijzen;

IV. Karakter van de behandelde schenkingen.

Overwegende dat verweerder besluit dat «zelfs het feit dat personen in boelingschap leven op zich zelf geen reden is om op grond van art. 900 B.W. tot de nietigheid van de schenking of het testament te besluiten, doch het noodzakelijk is te bewijzen dat de vrijgevigheid tot doel had het aanknopen of voortzetten van ongeoorloofde betrekkingen mogelijk te maken (De Page t.VIII nr. 84 en 249)»;

Overwegende dat elke schenking die tot doel heeft een ongeoorloofde verhouding te doen ontstaan, in stand te houden of te belonen nietig is, zelfs indien andere, geoorloofde drijfveren mede tot deze schenking hebben bijgedragen; dat elke schenking welke door of met het oog op het concubinaat ingegeven is, door deze nietigheid getroffen wordt (Verbr. 13 nov. 1953 R.W. 1954 kol. 1714); dat het hiertoe vereist is doch ook volstaat dat de schenking in hoofde van de schenker minstens in psychologisch causaal verband staat tot de ongeoorloofde betrekkingen doordat zij het aanknopen, het voortzetten, de erkenning of de beloning ervan nastreeft (bespreking van het aangehaald arrest door Prof. Dabin in Rev. Crit. de Jur. Belge 1954 blz. 13 e.v.);

Overwegende dat het bewijs van dit causaal verband uiteraard niet afhankelijk kan gesteld worden van geschriften of andere materiële bewijsmiddelen; dat het dient gezocht te worden in de omstandigheden welke de schenkingen omringen en welke door hun geheel als voldoende vermoedens kunnen aanvaard worden;

Overwegende dat dit bewijs ter zake voldoende geleverd wordt door het gelijklopen van het concubinaat met de onderscheiden schenkingen terwijl men be-

zwaarlijk het bestaan van het ene, zonder het andere zou kunnen indenken ;

Overwegende dat verweerder geen opmerkingen laat gelden betreffende de kwestie van schenkingen aan de bijzit door tussenpersoonstelling in de persoon van verweerder ;

Overwegende dat hij anderzijds al de nadruk legt op de wijze van bepaling van het voorwerp der schenkingen hierboven vermeld onder (A), B, C en F ; dat hij inderdaad voorhoudt dat « zelfs indien deze verkrijgingen zouden geacht worden te zijn betaald met gelden geschonken door de erflater, deze gelden werden geschonken, en niet de goederen welke bij middel ervan werden aangekocht en derhalve alleen het bedrag van de geschonken gelden gebeurlijk behoort te worden ingekort » ;

Overwegende dat de aankoop door de schenker van concrete goederen op naam van de begiftigde, volgens aanleggers integendeel dient aangezien te worden als schenking van deze goederen, niet als schenking van geldsommen ;

Overwegende dat hierdoor meteen het probleem gesteld wordt dat de klassieke leer op dit punt scheidt van de thans algemeen geldende Franse rechtspraak, van een beperkt deel van de Belgische rechtspraak en van een recente vooruitstrevende rechtsleer ;

Overwegende dat het inderdaad niet te betwijfelen valt dat de gevestigde Franse rechtspraak en een beperkt deel van de Belgische rechtspraak (o.m. Verbr. Fr. 30 mei 1951 D. 1951, 617 ; Verbr. Fr. 22 mei 1951 J.C.P. 1951 II 6416 ; Verbr. Fr. 7 juni 1955 Rép. Gén. Not. 1956 27 - 392 en 10 oktober 1955 D 1956 Somm. 26 Antwerpen 11 juni 1948, R.W. 1948-49 kol. 276 ; Beroep Brussel Verenigde Kamers 17 okt. 1951 Rev. Prat. Not. B. 1952 blz. 48 ; Pres. Bevel Brussel 29 april 1953 J.T. 1954 blz. 337) welke een schenking van concrete goederen ziet in de aankoop door de schenker op naam van de begiftigde, geen steun vindt bij de rechtsleer (De Page t. VIII nr. 414, 415 ; Kluyskens, De Erfenissen nr. 201, Schicks & Vanisterbeeck, Traité Form. t. V blz. 378 ; Grolich & Laloux Rev. Trim. Dr. Civ. 1932 blz. 864 ; Arntz Droit Civil t II nr. 1540 ; J. Boulanger Rev. Trim. Dr. Civ. 1950 blz. 1 tot 7 ; Pothier, Traité des Successions t. IV nr. 480, 481) noch bij een goed deel van de Belgische rechtspraak (Verbr. 23 december 1915 Pas. 1917 I 4 ; Verbr. 6 mei 1853 Pas. 1853 I 336 ; Brussel 30 april 1952 Rev. Prat. Not. B. 1955 blz. 111 ; Brussel 24 oktober 1957 J.T. 1958 blz. 368) ;

Overwegende dat die rechtsleer, alhoewel openlijk overtuigd van de billijkheid van de eerst-aangehaalde rechtspraak, haar nochtans bekampte omdat zij volgens haar technisch-juridisch niet te verantwoorden was ; (De Page t. VIII nr. 415 in compl. nota 268 ; J. Boulanger Rev. Trim. Dr. Civ. 1950 blz. 1 tot 7 ; nota's van Savatier, Voirin, Hubert, Cavaroc, Carbonnier, aangehaald door de HH. Piret et Pirson in de Rev. Cr. Jur. B. 1952 blz. 316) dat zij, meer bepaaldelijk voor wat de betrokken Belgische rechtspraak betreft, niet kon aanvaarden dat een concreet goed, dat ooit het patrimonium van de schenker had vervoegd, door deze laatste zou kunnen geschonken worden (waarop men, terloops gezegd, zou kunnen laten gelden dat de begiftigde in feite meestal ook geen speciën ontvangt) ; dat zij echter, overtuigd door imperatieve redenen van billijkheid tegen muntontwaardiging en bedrog, zich thans beijvert met het onderzoek naar juridisch-technische middelen om de beoogde oplossing te kunnen rechtvaardigen ;

Overwegende dat aldus terecht voorgehouden wordt dat, indien partijen in werkelijkheid de bedoeling hadden, de betaling aan een derde contractueel onafscheidbaar te verbinden aan de verwerving van een concreet

goed op naam van de begiftigde, deze rechtshandeling kan ontleed worden in : 1. een aankoop door de begiftigde op zijn naam, maar voor rekening en derhalve als naamlener van de beschikker, 2. onmiddellijk gevolgd door een ontslag door de beschikker aan de koper, van diens verplichting van « dare », spruitende uit diens verbintenis van naamlening, terwijl dit ontslag van schuld niet onderworpen is aan de vormvereisten van de rechtstreekse schenkingen (Prof. Pirson, Rev. Crit. Jur. B. 1960, blz. 445 ev.) ;

Overwegende dat het hierbij natuurlijk onontbeerlijk is dat het bewijs geleverd worde dat het werkelijk de bedoeling van partijen was van concrete goederen op naam van de begunstigde aan te kopen ;

Overwegende dat ter zake deze bedoeling niet alleen blijkt uit het geheel van de reeds besproken elementen, doch telkens ook uit de omstandigheden welke ieder van de hier ter sprake komende schenkingen omringden ;

Overwegende dat aldus meer in het bijzonder dient opgemerkt te worden betreffende :

1. Grond en huis Terlinckstraat 15, Berchem :

— dat Dr. Couvreur in zijn « Note pour Enfants » (bl. aanl. st. 374) zelf schrijft : « ...J'ai acheté de mon avoir un terrain Rue Terlinck à Berchem où je fis bâtir une maison qui porte le numéro 15... » ;

— dat de opdrachten in verband met de bouw van dit huis uitgingen van Dr. Couvreur (bl. aanl. st. 183, 185) ;

— en dat hij het huis zelf ging bewonen ;

2. Bezittingen vermeld in het huwelijkscontract :

— dat Dr. Couvreur in gezegde « Note pour enfants » ook schrijft : « ...Je l'ai au cours des années fait meubler copieusement, beaux meubles, tapis d'orient et tout le confort... » ;

— dat stukken en verklaringen getuigen van een werkelijke aankoop door Dr. Couvreur (bl. aanl. st. 191, 193, 187i, 188a, 189) ;

— dat hij zelf in deze meubelen leefde ;

— dat Dr. Couvreur insgelijks betreffende de aandelen schrijft « Je faisais le placement boursier d'après mes relations... » (bl. aanl. st. 374) ; dat zijn beursrelaties bevestigen alhoewel de borderellen op naam van andere personen opgemaakt zijn, deze, in het algemeen door Dr. Couvreur zelf werden vereffend (bl. aanl. st. 305b), en « j'ai été chargé... par le docteur Couvreur de l'exécution d'ordres de bourse... » ;

3. Grond Lange Lozanastraat 217, Antwerpen :

— dat ten slotte ook hier Dr. Couvreur schrijft : « J'ai acquis un grand terrain, plus de 360 mètres à la Longue Rue Lozane (bl. aanl. st. 374). Je dois dire que j'avais acheté un grand terrain 360m² Longue Rue Lozane... » ;

— dat men bezwaarlijk zou kunnen aannemen dat een student begiftigd zou geworden zijn met een vaste belangrijke geldsom welke achteraf door hem naar eigen goeddunken in een door hem gekozen perceel grond zou belegd zijn geworden ;

— terwijl het toch vaststaat dat Dr. Couvreur zelf het initiatief van de bouw van het huis nam (bl. aanl. st. 341, 342, 345, 346, 347, 343) en

— erin zijn dokterscabinet onderbracht ;

Overwegende dat, waar aanleggers in de dagvaarding betreffende de schenking G enkel de inkorting vorderen zij niet kunnen gevolgd worden waar zij in hun derde besluiten (in fine) de volstreekte nietigheid ervan pleiten ; dat de rechtspraak en rechtsleer trouwens aannemen dat, in strijd met de tekst van art. 1099 B.W., de schenkingen met tussenpersoonstellig niet volstrekt nietig, doch enkel voor inkorting vatbaar zijn (De Page t. VIII nr. 762/2° in fine) ;

Overwegende dat de inkorting dient te geschieden in functie van het totaal der schenkingen door de de-cujus gedaan, en dit in hun verhouding tot het geheel der nalatenschap; dat een en ander in hun onderlinge verhouding thans niet gekend zijn; dat de vraag te weten of de voor inkorting in aanmerking komende schenkingen in feite al dan niet zullen dienen ingekort te worde, en in welke mate, afhakelijk is van de gegevens te verstrekken door de door aanleggers gevorderde onderzoeksmaatregel;

Om deze redenen,

De Rechtbank,
Rechtsdoende op tegenspraak,
Na erover beraadslaagd te hebben,
Alle andere en strijdige besluiten verwerpend,
Rechtsdoende binnen de perken van de dagvaarding en alle andere besluiten verwerpend,
Verklaart deze vordering binnen deze perken ontvankelijk en in de hiernabepaalde mate gegrond.
Zegt voor recht:

dat er geen reden bestaat om het schrijven van verweerder dd. 31 mei 1951 gericht aan zijn controleur der belastingen uit de debatten te verwerpen; en

A. Ten aanzien van verweerder in zijn hoedanigheid van erfgenaam en rechtverkrijger van dame Fausta De Temmerman, overleden op 21 augustus 1956,

I. Betreffende:

a) een huis op en met grond en alle aanhorigheden, gestaan en gelegen te Berchem, Terlinckstraat 15, ten kadaster bekend of bekend geweest Sectie B nr. 425/n/13, groot 215,22 m²,

b) de helft van het mobiliair en de totaliteit der beurswaarden, als persoonlijke eigendom van dame Fausta De Temmerman in haar huwelijkscontract van 19 november 1947 vermeld;

dat deze onder a) en b) vermelde onroerende en roerende goederen schenkingen zijn van Dr. L. Couvreur aan dame Fausta De Temmerman;

Verklaart deze schenkingen nietig als strijdig met de openbare orde en de goede zeden.

Veroordeelt derhalve verweerder in zijn gezegde hoedanigheid tot teruggave aan aanleggers van:

a) een huis op en met grond en alle aanhorigheden gestaan en gelegen te Berchem Terlinckstraat 15, ten kadaster bekend of bekend geweest Sectie B, nr. 425/n/13, groot 215,22 m².

Zegt voor recht dat huidig vonnis als titel geldt en machtigt aanleggers het vonnis door de bevoegde bevaarder in de registers der hypotheekbewaring te Antwerpen te doen overschrijven op voorlegging der uitvoerbare grosse.

Machtigt de heer Hoofdgriffier dezer rechtbank aan aanleggers twee grossen in uitvoerbare vorm van het vonnis af te leveren.

b) de helft van het mobiliair en de totaliteit der beurswaarden, als persoonlijke eigendom van dame Fausta De Temmerman in haar huwelijkscontract van 19 november 1947 vermeld.

II. Betreffende

a) de goederen, voorwerpen, beurswaarden en speciën vermeld in de aangifte van nalatenschap van dame Fausta De Temmerman, alsook de helft van het nog niet door partijen verdeeld mobiliair en voorwerpen vermeld in de inventaris van haar sterfhuis dd. 20 januari 1957, en die niet begrepen zijn in het huwelijkscontract d.d. 19 november 1947;

b) een personenwagen « Chevrolet » bouwjaar 1954, dat deze onder a) en b) vermelde goederen, schen-

kingen zijn van Dr. L. Couvreur aan dame Fausta De Temmerman.

B. — Ten aanzien van verweerder als rechtstreeks begunstigde:

I. Betreffende:

a) een perceel grond gelegen te Antwerpen, Lange Lozanastraat 217, ten kadaster bekend of bekend geweest Sectie K, nr. 1576/v groot 349,86 m²,

b) een bedrag van 250.000,— F,
dat deze onder a) en b) vermelde goederen schenkingen zijn van dokter Louis Couvreur met tussenpersoonstelling van verweerder.

Verklaart deze schenkingen nietig als strijdig met de openbare orde en de goede zeden.

Veroordeelt herhalve verweerder tot terugbetaling aan aanleggers van:

a) de tegenwaarde van het hierboven onder a) genoemd perceel bouwgrond te Antwerpen, Lange Lozanastraat;

Doch alvorens over deze tegenwaarde nader te oordelen, beveelt een deskundig onderzoek door een notaris, met opdracht in een beredeneerd en schriftelijk verslag neder te leggen ter griffie dezer rechtbank en waarvan de handtekening zal worden voorafgegaan van de eed zoals bepaald bij art. 317 W.B.R. (K.B. nr. 300 dd. 30 maart 1936) kwestig onroerend goed te beschrijven, en zijn waarde ten dage van het overlijden van Dr. L. Couvreur te schatten.

Zegt dat bij gebreke van partijen binnen de vijftien dagen vanaf de uitspraak van dit vonnis zich akkoord te stellen over de aanduiding van een deskundige notaris, hiertoe zal worden overgegaan door Meester F. Istas, notaris te Antwerpen, daartoe van ambtswege aangesteld.

b) een bedrag van 250.000 F verhoogd met de verwijsintresten vanaf de vijf eerste jaren voor de datum van de dagvaarding en de gerechtelijke intresten.

II. Betreffende:

a) een bedrag van 400.000 F

b) een bedrag van 275.000 F

dat deze sommen schenkingen zijn van wijlen Dr. Louis Couvreur aan verweerder.

En alvorens over de vraag tot inkorting van de schenkingen hierboven vermeld onder A II a) en b) en B II a) en b) te oordelen.

Beveelt een deskundig onderzoek door een notaris, met opdracht in een beredeneerd en schriftelijk verslag te dezer griffie neder te leggen, en waarvan de handtekening zal zijn voorafgegaan van de eed zoals bepaald bij art. 317 W.B.R. (K.B. nr. 300 dd. 30 maart 1936),

1° te adviseren omtrent de omvang der nalatenschap van wijlen Dr. Louis Couvreur, met inachtneming van alle beschikbare gegevens en van de beslissingen der rechtbank ter zake, deze nalatenschap actief en passief te beschrijven;

2° de gekende schenkingen volledig te inventariseren, ongeacht de begunstigde,

3° te adviseren omtrent de wijze en rangorde van inkorting van voormelde schenkingen overeenkomstig de wettelijke beschikkingen terzake.

Zegt dat bij gebreke van partijen binnen de vijftien dagen vanaf de uitspraak van huidig vonnis zich akkoord te stellen over de aanduiding van een deskundige notaris, tot dit deskundig onderzoek zal worden overgegaan door Meester Istas, notaris te Antwerpen, hiertoe van ambtswege aangesteld.

Om nadien op dit punt te pleiten en te vonnissen als naar recht.

Kosten inzake deze beschikking alsmede inzake de beschikking hierboven onder B I a) voorbehouden.
 Verwijst verweerder tot de overige gedingskosten.
 Wijst aanleggers af van het meer gevorderde.
 Verleent akte aan aanleggers van hun geding-schatting op 10.000.000 F.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE HASSELT

1e Kamer. — 11 maart 1963.

Voorzitter : M. Kranzen.
 Rechters : M.M. Perilleux en Strauven.
 O.M. : M. Van De Velde.

Echtscheiding door onderlinge toestemming. — Geldigheid van de overeenkomst, waarbij de bewaking van de kinderen aan de ouders van een der echtgenoten wordt toevertrouwd.

Echtgenoten, die door onderlinge toestemming uit de echt willen scheiden, kunnen geldig beslissen de bewaking van de kinderen aan de ouders van een van hen toe te vertrouwen. Door aldus te handelen sluiten zij geen in strijd met de openbare orde zijnde overeenkomst over de uitoefening van de ouderlijke macht, ouderlijke macht die na de echtscheiding door beiden op voet van gelijkheid wordt uitgeoefend.

Arts t./ Vanlimbergen.

Gezien het proces-verbaal dat voorafgaat en de bijgebrachte stukken;

Gehoord de heer voorzitter ter raadkamer, na het door art. 289 van het burgerlijk wetboek bevolen onderzoek gedaan te hebben, in zijn verslag;

Gelet op het advies gegeven door de heer Van de Velde, eerste substituut-prokureur des Konings en luidende : « de wet laat niet toe »;

dat dit negatief advies gesteund is op het feit dat partijen overeenkwamen de bewaking van de gemeenschappelijke kinderen toe te vertrouwen aan de grootouders Vanlimbergen-Maes en niet aan een hunner, hetgeen strijdig zou zijn met de openbare orde;

Overwegende dat geen enkele wettekst aan de echtgenoten, die bij wederzijdse toestemming uit de echt willen scheiden, verbiedt schikkingen te treffen ten opzichte van de kinderen, zoals de rechtbank er volgens art. 302 burgerlijk wetboek in fine kan treffen in geval van echtscheiding om bepaalde redenen;

Overwegende daarenboven dat, zelfs moest dit wel het geval zijn, de rechtbank daarom nog niet de echtscheiding bij wederzijdse toestemming kan weigeren, indien de andere bij de wet voorgeschreven voorwaarden vervuld zijn;

dat zij enkel de overeenkomst betreffende de kinderen zou kunnen wijzigen, rekening houdend met de bedoeling van de partijen en het belang van de kinderen (Les Nouvelles, Droit Civil, t. II, n° 1204 en 1590);

Overwegende dat het begrip ouderlijke macht niet moet verward worden met het begrip bewaking van de kinderen;

Overwegende dat in casu de echtgenoten geen wijziging hebben willen brengen aan de ouderlijke macht, zoals deze bij de wet wordt geregeld, maar enkel zijn overeengekomen aan wiens zorgen de kinderen praktisch worden toevertrouwd;

Overwegende dat de ouderlijke macht behoort aan beide echtgenoten;

dat echter staande het huwelijk deze wordt uitgeoefend door de vader;

dat na ontbinding van het huwelijk door echtscheiding de vader dit recht om de ouderlijke macht alleen uit te oefenen verliest en de ouders, daar waar hun gemeenschap opgehouden heeft te bestaan, beiden in rechte de ouderlijke macht op gelijke voet uitoefenen (ibid. n° 1532);

dat het feit dat bij een echtscheiding om bepaalde redenen de kinderen worden toevertrouwd aan de echtgenoot in wiens voordeel zij wordt uitgesproken, niet voor gevolg heeft dat de schuldige echtgenoot uit de ouderlijke macht wordt ontzet, maar alleen dat aan de eerstgenoemde de zorg voor de kinderen wordt toevertrouwd, met het recht op te treden daar waar hun belangen zulks vergen;

dat bijgevolg en a fortiori bij een echtscheiding bij onderlinge toestemming, de echtgenoot die volgens overeenkomst de bewaking over de kinderen bekomt, niet de ouderlijke macht kan uitoefenen bij uitsluiting van de andere;

Overwegende dat uit hetgeen voorafgaat volgt dat met overeen te komen dat de kinderen zullen toevertrouwd worden aan de grootouders, partijen geen overeenkomst hebben gesloten betreffende de uitoefening van de ouderlijke macht en dus geen bepaling van openbare orde hebben geschonden;

dat die overeenkomst trouwens volgens de aan de rechtbank bekende elementen in het belang van de kinderen is en daarenboven uiteraard voor wijziging vatbaar is, indien het belang van de kinderen zulks in de toekomst zou vergen;

Overwegende dat de partijen voldaan hebben aan de voorwaarden voorgeschreven door de wet en de voorziene pleegvormen in acht genomen worden;

CORRECTIONELE RECHTBANK TE LEUVEN

1e Kamer. — 28 december 1962.

Voorzitter : M. Peeters.
 Rechters : M.M. Meulemans en Helleputte.
 O.M. : M. Convents,
 Advocaat : Mr. Hoschet.

Volkstelling 31 december 1961. — Weigering inlichtingen te verschaffen : geen politiek misdrijf. — De telformulieren niet onderworpen aan art. 6, lid 2 van de wet van 28 juni 1932, welke wet ook niet in strijd is met de bepalingen van de conventie tot waarborg van de rechten van de mens.

De weigering om inlichtingen te verstrekken voor de door de wet van 24 juni 1961 en het K.B. van 3 november 1961 voorgeschreven telling, kan, ofschoon met een politieke bedoeling geschied, niet als een politiek misdrijf worden aangemerkt (zie nader het vonnis).

Art. 6, lid 2 van de wet van 28 juni 1932 waarbij het gebruik van de twee landstalen voor de berichten en mededelingen van de centrale besturen is voorgeschreven, geldt niet voor de gemeentebesturen.

De wet van 28 juni 1932 beperkt geenszins de vrijheid van gedachte of uitdrukking; zij druist ook niet in tegen de bepalingen van de conventie tot waarborg van de rechten van de mens, goedgekeurd door de Belgische wet van 13 mei 1955.

O.M. t/ Gerard Albert.

Gezien de Rechtbank het beroep aangetekend door het Openbaar Ministerie door akte in dato 25 juni 1962, betekend aan de verdachte op 29 juni 1962 tegen een vonnis uitgesproken door de rechtbank van politie van het kanton Diest op 19 juni 1962 dat verdachte heeft vrijgesproken en de kosten ten laste van de Staat heeft gelegd uit hoofde van te Diest, op 12 januari 1962 als hoofd van een gezin dat op 31 december 1961 in België zijn gewoon verblijf had, geweigerd te hebben over de personen die deel uitmaken van zijn gezin, inlichtingen te verstrekken die gevraagd worden op het gezinstelformulier A, bij het woningtelformulier C en bij het individueel telformulier A bis.

Aangezien het beroep regelmatig is, de Rechtbank ontvangt het en er over beslissende:

Overwegende dat verdachte vooreerst de onbevoegdheid van de politierechter en thans van deze rechtbank, zetelende in graad van beroep, inroept omwille van de politieke aard van het misdrijf dat te zijnen laste wordt gelegd; dat hij staande houdt dat dit misdrijf ressorteert, krachtens art. 98 van de grondwet, aan de bevoegdheid van het Hof van Assisen;

Overwegende dat noch de grondwet noch de wet de bestanddelen van een politiek misdrijf gegeven hebben en dat de omschrijving ervan aan de Hoven en Rechtbanken overgelaten wordt;

Overwegende dat benevens de misdrijven, waarvan de wet een politiek karakter gegeven heeft of die uiteraard een politiek karakter hebben, er andere gemeenrechtelijke misdrijven bestaan, die door het inzicht van de dader en door hun gevolg een politiek karakter krijgen en derhalve insgelijks aan het Hof van Assisen moeten onderworpen worden (Rubrecht, Inleiding tot het Belgische Strafwetboek, blz. 32; Constant, Manuel de droit pénal, nr. 163 en Vandeput, Het begrip van het politiek misdrijf, blz. 86 en volg.);

Overwegende nochtans dat deze laatste misdrijven om aldus te worden aangemerkt in hoofde van de dader een politieke bedoeling veronderstellen, d.i. de bedoeling een aanslag te plegen op de politieke orde enerzijds en een rechtstreeks en onmiddellijk politiek gevolg vereisen, d.i. een storing van de politieke orde of de politieke instellingen anderzijds (Nouvelles Dr. Pénal, nr. 2066 en volg.);

Overwegende dat het ten laste van verdachte gelegd feit gelet op de omstandigheden waarin het gepleegd wordt, blijkbaar een politieke bedoeling insluit; dat de uitleg die hij over zijn weigering gaf inlichtingen te verstrekken voor de telling voorgeschreven door het K.B. van 3 november 1961 en de wet van 24 juli 1961, en de opspraak die bij een deel der bevolking door de wijze waarop de telling werd ingesteld verwekt werd, zoals trouwens blijkt uit de door hem zelf neergelegde bescheiden, blijkbaar alle andere interpretatie van zijn weigering uitsluit;

Overwegende nochtans dat het niet blijkt dat deze weigering een rechtstreeks en politiek gevolg gehad heeft; dat het objectief element waardoor werkelijk, rechtstreeks en onmiddellijk de ingestelde politieke orde gestoord mocht geworden zijn, blijkbaar ontbreekt, daar de verwekte storing slechts als een onrechtstreeks en ver gevolg van het ten laste van verdachte gelegd feit kan toegeschreven worden;

Overwegende dat gezegd feit derhalve geen politiek misdrijf uitmaakt dat aan de bevoegdheid van het Hof van Assisen ressorteert dat de eerste rechter

dienvolgens bevoegd was om over dat feit uitspraak te doen en de rechtbank in beroepsaanslag eveneens;

Overwegende dat de korte, eigenhandig geschreven nota, die verdachte aan het gemeentebestuur van Diest overgemaakt had, vóór de opening der debatten bij het dossier gevoegd werd, dat hij er tijdig inzage kon van nemen zodat er dan ook geen aanleiding bestaat de zaak voor die reden uit te stellen; dat verdachte, bij monde van zijn raadsman om dit uitstel trouwens niet meer verzoekt;

Overwegende dat, zoals verdachte het beweert, het niet blijkt dat de teller hem ooit in het Frans gedrukte formulieren zou aangeboden hebben om deze te gebruiken; dat uit het P.V. nr. 88 van de politie van Diest slechts blijkt dat franstalige formulieren aan verdachte voorgelegd werden opdat de vragen van dit formulier in het Frans gesteld, op de vlaamsstalige formulieren zouden beantwoord worden;

Overwegende dat verdachte verder opwerpt dat de hem voorgelegde telformulieren tweetalig hoefden te zijn en dat hij derhalve gerechtigd was de eenstalige formulieren, hem overhandigd door de gemeentelijke teller, te weigeren, zodat hij niet zou gehouden geweest zijn de door de wet opgelegde inlichtingen te verstrekken;

dat de eerste Rechter zijn zienswijze aannam wanneer bij beweerde dat de telling een daad was van het centraal bestuur en dat dan ook, bij toepassing van art. 6, lid 2 van de wet van 28 juni 1932 de telformulieren in de beide landstalen dienden opgesteld;

dat de eerste Rechter ook aannam dat de wetgeving ter zake duister was en dat de twijfel ten goede moest komen aan de verdachte;

Overwegende dat het behoort de techniek van de wet op de telling en de uitvoeringsbepalingen ervan na te gaan om hierover te oordelen, dat enerzijds vaststaat dat de telling gehouden werd onder de leiding van de bevoegde Minister, dat het centraal gezag de telling voorbereide in de gemeenten, o.m. door het aanstellen van ambtenaren, om de colleges van burgemeester en schepenen bij te staan, en door het inrichten van voordrachten over de telprocedure; dat anderzijds de telverrichtingen zelf uitsluitend uitgevoerd werden door personeel aangeduid door de gemeentelijke overheden, dat gelast was met de uitreiking van de formulieren en aan wie de gevraagde inlichtingen dienden verstrekt; dat ook het nazicht en de eventuele verbeteringen door de gemeente-overheden geschieden;

dat hieruit voortvloeit dat, wat de telverrichtingen betreft, er geen enkel contact bestaat tussen het centraal gezag en de telplichtigen; dat het zonder enig belang is dat het nodige drukwerk voor die telverrichtingen door de Staat geleverd wordt;

Overwegende dat art. 6, lid 2 van de wet van 28 juni 1932 bepaalt «De berichten en mededelingen door diezelfde diensten en besturen tot het publiek te richten, de aanschrijvingen, zomede de drukwerken en formulieren welke zij aan de openbare overheden en aan de ondergeschikte besturen uitdelen of welke door de algemene reglementen zijn voorgeschreven, worden in de beide landstalen opgemaakt»;

Overwegende dat dient nagegaan of die tekst van toepassing is op de gemeentebesturen; dat art. 6, lid 1 van die wet bepaalt dat het gaat over de diensten en besturen bedoeld bij art. 4;

dat dit laatste artikel handelt over de hoofdbesturen van de Staat, de openbare diensten of inrichtingen voorzien bij art. 1, lid 3, te weten de overheidsbedrijven, de vergunde diensten, de openbare inrich-

tingen of de inrichtingen van openbaar nut en over het algemeen al de ondergeschikte openbare besturen en overheden waarvan de werking zich over het hele land uitstrekt;

dat hieruit dient afgeleid dat de gemeentebesturen, die autonoom en geen ondergeschikte overheden of openbare besturen zijn, niet bedoeld worden, zodat de bepalingen van art. 6 lid 2 niet van toepassing zijn op de gemeentebesturen, wat de door hen uitgevoerde telverrichtingen aanbelangt (zie Hof van Cassatie 17-9-1962, Vandenameele en Loicq);

Overwegende dat de eerste rechter dan ook ten onrechte oordeelde dat dit artikel ter zake wel van toepassing was; dat hij ook ten onrechte aannam dat de wetteksten onduidelijk waren, gezien uit de vergelijking van bovengenoemde wetsbepalingen duidelijk blijkt dat de gemeentebesturen er niet aan onderworpen zijn;

Overwegende dat verdachte ook beweert dat art. 22 van het K.B. van 3 november 1961 alleen het verstrekken van onnauwkeurige en onvolledige inlichtingen beteugelt en niet de weigering inlichtingen te verstrekken; dat deze bewering niet opgaat, daar het niet verstrekken van inlichtingen gelijkstaat in de hoogste graad met de onvolledigheid;

Overwegende dat verdachte ook inroept dat hij handelde onder de invloed van een macht waaraan hij niet kon weerstaan; dat hij beweert dat hij te kiezen had tussen de voorschriften van artt. 9 en 10 van de Conventie tot Waarborg van de Rechten van de Mens, die door de Belgische Wet van 13 mei 1955 goedgekeurd werd, en waarin de vrijheid van gedachte en deze van uitdrukking gewaarborgd wordt, en de bepalingen van de Belgische wetgever die essentiële vrijheden zou krenken;

Overwegende dat indien deze conventie die vrijheden waarborgt, deze ook in onze grondwet gedrukt staan; dat art. 23 o.m. de vrijheid van het gebruik der talen slechts door de wet mag gereguleerd worden voor de handelingen van de openbare overheden en voor de gerechtszaken;

dat de reglementering van de wet van 28 juni 1932 de toepassing is van die grondwettelijke voorschriften;

dat deze volstrekt de vrijheid van gedachte of uitdrukking niet beperkt, dat ze ook niet indruist tegen de voorschriften van art. 14 van de Conventie; dat de wet van 28 juni 1932 geenszins die vrijheid beperkt; dat die vrijheden in ons land, gelijkvormig aan art. 14 van de Conventie, aan eenieder behoren zonder onderscheid van de taal die hij spreekt; dat het dan ook geenszins bewezen is dat verdachte zou gehandeld hebben onder de invloed van een macht waaraan hij niet kon weerstaan;

Overwegende dat de feiten der telastelegging bewezen zijn; dat wat betreft deze die betrekking hebben op de inlichtingen te verstrekken op het woningtelformulier C en het individueelformulier A bis de verjaring gestuit werd door de betekening op 29 juni 1962 van het beroep van de Procureur des Konings tegen het vonnis van vrijspraak;

dat deze verschillende misdrijven slechts een enkel feit uitmaken zodat slechts een enkele straf dient opgelegd;

Om deze redenen en bij toepassing van artikelen 24 der wet van 15 juni 1935, 2-3-4 en 22 van het K.B. van 3 november 1961, 5 der wet van 2 juni 1956 en art. 3 van de wet van 18 december 1936 en de wet van 24 juli 1961, 65-40-38 van het Wetboek van Strafrecht; 162-176-211 van het Wetboek van Strafvordering door de Voorzitter aangeduid;

Hervormt het vonnis van de eerste rechter en doende wat deze had moeten doen, verklaart de telastelegging bewezen, veroordeelt de verdachte tot een geldboete van 20 frank en tot de kosten gedaan door de openbare partij belopende in het geheel de som van 527 frank;

Zegt voor recht dat bij toepassing van art. 1 der wet van 5 maart 1952 de geldboete zal verhoogd worden met 190 opdecimen per frank en gebracht worden op 400 frank;

Zegt voor recht dat bij gebrek aan betaling binnen de wettelijke tijd de geldboete zal vervangen worden door een gevangenisstraf van drie dagen.

vredegerecht te antwerpen

4e Kanton. — 20 februari 1963.

Rechter: M. Struyf.

Advokaten: Mrs. A. Diercxens en Clynmans.

Wegenverkeer. — Aansprakelijkheid van de overheid bij foutieve toepassing van het haar bij art. 35, lid 2 van het algemeen verkeersreglement toegekend recht om voertuigen te doen verplaatsen.

De bepaling van art. 35, lid 2 van het algemeen verkeersreglement waarbij de bevoegde persoon ambtshalve op risico en kosten van de bestuurder voor de verplaatsing van het voertuig mag zorgen, wijkt af van het gewone recht en moet derhalve beperkend worden uitgelegd. Onder «risico» moet worden verstaan het gevaar voor schade of verlies, veroorzaakt door elk feit voortspruitend uit een aan de schuldenaar vreemde oorzaak, waarvoor deze niet aansprakelijk is.

Een voertuig verslepen zonder het daartoe geschikte materieel en/of daartoe nodige middelen aan te wenden om hetzelfde niet te beschadigen, is een fout, die de schadeverwekker verplicht tot vergoeding van de daardoor ontstane schade.

Heylen t./ Stad Antwerpen.

Aangezien de ontvankelijkheid van aanleggers vordering door verweerster niet betwist wordt;

Aangezien over de grond als onbetwist tussen partijen vaststaat dat in de gestelde omstandigheden van tijd en plaats de personenwagen van aanlegger ambtshalve door de diensten van verweerster verplaatst en hierbij beschadigd werd doordat tijdens het verslepen de haak van de takelwagen van verweerster door een der stootkussens is gescheurd en met de linkervoorzijde van de personenwagen in aanraking is gekomen;

Aangezien het feit van een wagen te verslepen zonder het daartoe geschikte materiaal en/of daartoe nodige middelen aan te wenden om het te verslepen voertuig niet te beschadigen een fout is, welke fout de schadeverwekker verplicht de hierdoor veroorzaakte schade te vergoeden (art. 1382 B.W.);

Aangezien evenwel verweerster voorhoudt dat zij voor deze schade niet moet instaan omdat naar luid van art. 35 lid 2 van de code van het wegverkeer de ambtshalve verplaatsing van een voertuig op «risico en kosten» van de bestuurder geschiedt;

Aangezien ten deze gezegde bepaling van art. 35 lid 2 van het verkeersreglement afwijkt van het gewoon recht en derhalve beperkend moet uitgelegd en toegepast worden;

Aangezien derhalve aan het woord «risico» zijn gewone betekenis moet gegeven worden;

Aangezien onder «risico» verstaan wordt het gevaar voor schade of verlies (Van Dale, Woordenboek) veroorzaakt door elk feit voortspruitend uit een aan de schuldenaar vreemde oorzaak waarvoor deze niet aansprakelijk is (Pandectes Belges v° Risque en général n° 1 - Capitant, Dictionnaire Juridique n° 435);

Aangezien daaruit volgt dat aan het woord «risico» geen bredere betekenis mag gegeven worden die andere schadeoorzaken zou omvatten;

Aangezien de wetgever zo het in zijn bedoeling gelegen had aan de bestuurder van het ambtshalve verplaatste voertuig elke recht op vergoeding te ontzeggen zelfs wanneer de schade door de schuld van degene die het voertuig ambtshalve verplaatst, veroorzaakt wordt, dit op duidelijke wijze had moeten voorzien en aan de bepaling van art. 35 lid 2 voormeld de draagwijdte van een algemene verantwoordelijkheidsontlastingsclausule had moeten geven;

Aangezien overigens verweerster het haar bij meer vermelde wetsbepaling toegekend recht niet foutief mag toepassen (Hof van Beroep Brussel 9 juni 1937, Rev. Gen. Ass. Resp. 1938, blz. 2734; Van Roeye n° 1240 - contra: Outers en Petit blz. 114 en Handboek Wetgeving Wegverkeer van de Verenigde Verzekeraars blz. 216);

Aangezien het bedrag der schade onbetwist is;

Om deze redenen:

Wij, Vrederechter voornoemd, rechtdoende op tegenpraak;

Verklaren aanlegger ontvankelijk in zijn vordering; Verklaren de vordering gegrond;

Veroordelen verweerster om aan aanlegger te betalen, de som van 1.100 frank, te vermeerderen met de gerechtelijke intresten.

BIBLIOGRAPHIE

J. Servais en E. Mechelynck. — *Les Codes et les lois spéciales les plus usuelles en vigueur en Belgique.* — 30e editie. — Supplement 1963. — Brussel, Etablissements E. Bruylant, 1963.

Het bijvoegsel 1963 aan de bekende Codes Servais et Mechelynck, uitgegeven door de Firma Etablissements Emile Bruylant te Brussel, is zopas verschenen. Het brengt deze uitgave op de hoogte van de wetgeving tot op 31 december 1962.

De uitgaven van deze supplementen zijn bijzonder lijvig. Zij bestaan uit vijf delen overeenkomstig de vijf onderscheiden verzamelingen, die van de Codes Servais et Mechelynck deel uitmaken.

Het gedeelte betreffende het sociaal recht bedraagt niet minder dan 521 bladzijden en vormt een heel boekdeel op zichzelf, waardoor andermaal aangetoond wordt welke reusachtige uitbreiding het sociaal recht heeft genomen en hoe het aan voortdurende evolutie onderhevig is. Doch ook de overige aanvullingen zijn uitvoerig en ze zijn uitermate interessant, daar men hier een volledig overzicht heeft van de jongste wetgeving van de laatste paar jaren.

Deze aanvulling van de 30e editie geeft aan deze onmisbare wettenverzameling opnieuw haar volle praktische bruikbaarheid.

MEDEDELINGEN

VIERING PROF. FERNAND VAN GOETHEM

Het Album Fernand Van Goethem, dat bij gelegenheid van de viering van het 35-jarig professoraat van de bekende hoogleraar wordt uitgegeven, gaat in de eerstkomende dagen ter perse.

Het bevat een veertigtal bijdragen over burgerlijk recht, sociaal recht, volkenrecht, politieke- en rechtsfilosofie, van de hand van de Professoren Baugniet, Cambier, Delva, Rigaux, Ronse, Van Hee, Victor, Balzarini, Berenstein, Dekkers, Horion, Kahn-Freund, Krotoschin, Leën, Merchiers, Santoro-Passarelli, Troclet, Van der Ven, De Raeymaeker, De Visscher, Gunzburg, Van Bogaert, Beth, De Jonghe, Dooyeweerd, Hoyois, Leemans, Lousse e.a.

Dit album wordt toegestuurd aan degenen die reeds intekenden voor de viering. De mogelijkheid wordt nog geopend om in te tekenen door storting van de som van 300 F op P.C.R. 8978.10 «Hulde aan Prof. F. Van Goethem, Leuven»; dit geeft recht op een genummerd exemplaar met een kunstportret van de gevierde. Na de verschijning van het album zijn nog slechts ongenummerde exemplaren verkrijgbaar en tegen de prijs van 480 F.

Het sekretariaat (Tiensesteenweg, 273, Kessel-Lo) staat ter beschikking voor alle verdere inlichtingen.

Internationaal Colloquium voor Agrarisch Recht (19-22 september 1963)

De Belgische Vereniging voor Agrarisch Recht, die verleden jaar opgericht werd om te beantwoorden aan de wensen van Belgische juristen die belang stellen in de landbouwvraagstukken, hield op 23 maart j.l. haar tweede algemene vergadering in het Justitiepaleis te Brussel.

Ofschoon er aanvankelijk weinig leden waren, toch nam de Vereniging spoedig uitbreiding en heden telt ze dan ook 103 leden. Dit is niet te verwonderen daar de landbouwproblemen die vroeger weinig belangstelling wekten bij het groot publiek en bij de juristen, nu steeds meer en meer de aandacht trekken.

Het Veldwetboek en de agrarische wetten, zoals deze aangaande de erfpacht en de kleine nalatenschappen, lijken voorbijgestreefd en lopen haast verloren in een stelsel waar het sociale en het economische voorrang hebben op het zuiver juridische.

De evolutie van het moderne leven doet ons de landbouwer niet meer zien als een volledig onafhankelijk persoon, die de bescherming en de tegemoetkomingen van de wetgever niet nodig heeft. Overal binnen het kader van het Europa der Zes blijkt dat de landbouw een ruime plaats bekleedt. Ook de wetgever is zich bewijst van het belang van deze problemen en keurde reeds enkele wetten goed, w.o. de hervorming van de pacht en het uitgesteld loon.

Een onafhankelijke vereniging van rechtsgelcerden heeft daarom op dit gebied een belangrijke taak te vervullen. Men moet immers een evenwicht trachten te bereiken tussen de wensen van de massa en de economische en juridische bekommernissen van de wetgever. Met dit doel en omdat bevoegde voorlichting noodzakelijk is, werd trouwens de Vereniging opgericht.

In haar schoot werden bovendien verschillende com-misies opgericht, o.m. voor « Landpacht », voor « De juridische normen van landbouwverenigingen en maatschappijen », voor « Nalatenschappen in de landbouw », voor « Ruilverkaveling », voor « Waters en Bossen » en voor « Het Veldwetboek ».

Deze commissies bestuderen de bestaande wetgeving en bereiden nieuwe teksten voor die vervolgens aan de bevoegde overheid zullen worden voorgelegd. De medewerking aan deze studie van landbouwverenigingen en parlementsleden kan haar alleen meer kracht verlenen.

Op internationaal vlak is de Vereniging aangesloten bij het Europees Comité voor Agrarisch Recht en bij de Verenigingen voor Agrarisch Recht van de naburige landen. Aldus ontstaan nauwe contacten met juristen uit het buitenland, waardoor het inzicht in de Europese stelsels slechts duidelijker wordt.

Het verlangen vruchtbare vergelijkingen tot stand te brengen, zette de Vereniging ertoe aan tot het inrichten van een Internationaal Colloquium voor Agrarisch Recht, dat de meest vooraanstaande Europese juristen zal bij mekaar brengen en van 19 tot 22 september 1963 te Brussel zal plaatshebben.

Het Secretariaat van de Vereniging, dat te Brussel 6, Guldenvlieslaan 72, gevestigd is, zal aan alle belangstellenden de nodige inlichtingen verstrekken betreffende dit Colloquium.

P. Oliviers

TIJDSCHRIFTEN

Arresten en Adviezen van de Raad van State : jrg. 1963 - nr. 2 :

Rechtspraak.

Tijdschrift voor sociaal recht : jrg. 1963 - nr. 3 :

Gebbink-Platen, Sociale wetgeving in 1962.

Arbitrale Rechtspraak : jrg. 1963 - nr. 509 :

Ph. J. v. Vliet, De Raad van Arbitrage voor de Bouwbedrijven bedreigd. — W. Nolen, Wederwoord.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-ambt en Registratie : jrg. 1963 - nr. 4770 :

C. J. van Zeben, Ervaring met de Wet op stichtingen. — H. G. Hagelen, Huwelijksvoorwaarden en verzekering.

Nederlands Juristenblad : jrg. 1963 - nr. 22 :

J. M. Van Bemmelen, Wat moeten wij met onze Psychopaten doen? — J. M. Van Bemmelen, Colloquium over geestelijk abnormale delinquenten in Bellagio 21-25 april 1963. — B. Van Marwijk Kooy, Elfde Oecumenische Juristenconferentie. — J. M. Kan, Studiebijeenkomst georganiseerd door de Prof. B. M. Telders-Stichting op 10 mei 1963 over pers, radio, televisie, en de bescherming van de burger tegen onrecht. — H. Van Den Heuvel, Is het Buitengewoon Ontslagrecht onverbindend? — J. M. A. Boots, Vernieuwing van het Burgerlijk proces. — H. F. W. Luiking, Ambachtsheerlijkheid Grijsoord.

Sociaal Economische Wetgeving : jrg. 1963 - nr. 4 :

R. van der Veen, Enkele aspecten van het voorontwerp betreffende een Europees octrooirecht. — M. R. Mok, Vrij beroep en onderneming in de sociaal-economische wetgeving.

Journal des Tribunaux : jrg. 1963 - nr. 4407 :

M. La Haye et J. Vankerckhove, Loi du 1er février 1963 relative au droit de préemption en faveur des preneurs des biens ruraux.

Revue Générale des Assurances et des Responsabilités : jrg. 1963 - nr. 5 :

P. Huenens, Les nouvelles dispositions fiscales en matière d'indemnités pour incapacité de travail. — J. Fonteyne, La réforme fiscale et l'indemnisation des incapacités de travail et des décès.

Recueil Dalloz : jrg. 1963 - nr. 2 (Parijs) :

P. Raynaud, L'adoption et la légitimation adoptive dans la loi du 1er mars 1963.

VLAAMSE JURISTEN,

Abonneert U op het "Rechtskundig Weekblad"